

แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์: การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม

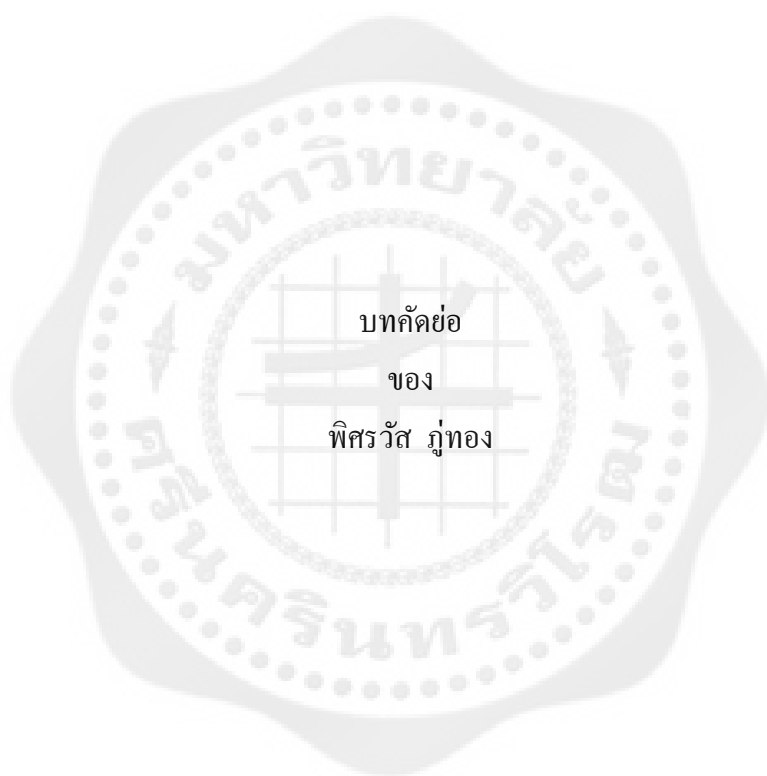
เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
มีนาคม 2556

แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์: การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
มีนาคม 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์: การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม

บทคัดย่อ
ของ
พิศรวิศ ภูทอง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
มีนาคม 2556

พิศรวัศ ภูทอง. (2557). แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์: การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม.

ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ . คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ อำนาจ เอ็นสบาย ,

รองศาสตราจารย์ พงษ์ศักดิ์ สุขเศรษฐศิริ, ศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ ตั้งเจริญ.

การศึกษาเรื่อง แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของสถาบันปรีดี พนมยงค์ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนผลงาน ทางด้านศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย วิเคราะห์และหา ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมการขับเคลื่อนผลงานทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในยุคปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยวิธีการการกำหนดประเด็นคำถามในงานวิจัย รวมทั้งเป็นการเก็บ ข้อมูลทั้งเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทฤษฎี วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง กับนายปรีดี พนมยงค์ และสถาบันปรีดี พนมยงค์ โดยระยะเวลาขอบเขตเวลา ตั้งแต่ช่วงเวลาหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2555 และเก็บภาคสนามในพื้นที่และลักษณะของที่ตั้ง การสังเกต และการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกจากคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Key Information) เพื่อนำไปเป็นแนวทางการ วิเคราะห์ผลการวิจัยในขั้นตอนสุดท้าย

ผลการศึกษา พบว่า สถาบันปรีดี พนมยงค์ เป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งเป็นอนุสรณ์ให้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ มีความ เป็นเอกเทศในการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้ แนวความคิดเพื่อการส่งเสริมความรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในทุกๆ แขนง ด้วยกระบวนการที่แตกต่างกัน โดยมีจุดประสงค์สืบทอดแนวความคิดทางด้านประชาธิปไตย ของปรีดี พนมยงค์ ในเรื่องเสรีภาพ และภราดรภาพทางประชาธิปไตย ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ผ่านทางองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ และเห็นถึงความสำคัญของ สถาบันหลักที่มีต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตย ดังนั้นสถาบันฯ จึงมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ ในด้านประชาธิปไตยให้กับประชาชนทั่วไป ตามอุดมการณ์และแนวคิดของปรีดี พนมยงค์เป็นหลัก

สถาบันปรีดี พนมยงค์มีการดำเนินการกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและความสอดคล้องกับ แนวความคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ที่ให้ความหมายแหล่งการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัว เราและเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการนำเอาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทย มาสร้างกิจกรรมทางด้านประชาธิปไตยผ่าน

กระบวนการทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีระบบกา บริหารจัดการที่ไม่อยู่ในกรอบ มีความแตกต่างจาก
หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนโดยทั่วไป มุ่งเน้นที่จะให้ความรู้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามา
หาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีการจัดกิจกรรมที่
สอดแทรกเนื้อหาทางด้านหลักการประชาธิปไตยที่ ให้ความรู้ รวมทั้งตอบสนองต่อพันธกิจของท าง
สถาบันปรีดี พนมยงค์ในด้านต่างๆ เช่น การจัดงานประกวดภาพของเยาวชน การจัดแสดงผลงาน
ทางด้านศิลปะ งานวรรณกรรม การแสดงทางละคร ดนตรี และคีตศิลป์ด้านต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริม
คุณธรรม จริยธรรม โดยสอดแทรกความรู้ทางด้านประชาธิปไตย ภายใต้แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์

ข้อจำกัดของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ในด้านการดำเนินกิจกรรมที่ ไม่สามารถที่จะสร้างสรรค์
กิจกรรมเชิงสัญจรตามเมืองใหญ่เพื่อที่จะเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยของ
นายปรีดี พนมยงค์ให้กับบุคคลทั่วไปภายในประเทศที่มีความสนใจและต้องการจะศึกษาผลงานของ
นายปรีดี พนมยงค์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเกิดจากนโยบายการดำเนินงาน ควรมีหน่วยงานเฉพาะที่สามารถ
ดำเนินงานเผยแพร่ผลงานและแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ทางด้านประชาธิปไตยผ่านผลงานทางด้าน
ศิลปวัฒนธรรมในแขนงต่างๆ ให้กับคนในชุมชน หรือท้องถิ่น ถือเป็นมุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้าน
สังคม การเมือง และการศึกษาในระดับประเทศ อันส่งผลต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่าน
กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยที่เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน ซึ่งทำให้
การเข้าถึงความรู้ในด้านนี้ผ่านสถาบันฯ ไม่อยู่ในวงกว้าง

การนำเสนอภาพแหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ ต่อการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม เป็น
ความพยายามที่จะนำเสนอภาพของสถาบันที่นำบุคคลที่มีบทบาทต่อระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่ง
มีผลทั้งด้านบวก และลบตามทัศนคติและความเชื่อส่วนบุคคลที่มีต่อปรีดี พนมยงค์ การที่ทางสถาบัน
ปรีดี พนมยงค์ นำแนวคิด และความเชื่อมั่นที่มีต่อระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของนาย
ปรีดี พนมยงค์ มาใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆของทางสถาบันฯจำเป็นที่จะต้องเสนอแนวทางที่ไม่
ก่อให้เกิดความขัดแย้งแก่สังคมเช่น การสร้างกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง และสอดแทรก
ความรู้และแนวคิดทางด้าน ประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ อย่างชาญฉลาดเพื่อไม่ก่อให้เกิดแรง
กระเพื่อมต่อการดำเนินงานของสถาบันฯ และสามารถที่จะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันของคนในองค์กร
ที่มาจากหลายฝ่าย หลากสี และต่างทัศนคติต่อประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันให้สามารถที่จะทำงาน
ร่วมกันได้ตามวัตถุประสงค์ ของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ และมีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกัน
ทั้งในด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรมและการเมืองต่อกันโดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีแนวทางการ
ผสมผสานหลักการทางประชาธิปไตยเข้ากับกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมผ่านกระบวนการทาง
ด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นแนว ทางหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านแนวความคิด
ส่วนตัวแต่สามารถที่จะอยู่ร่วมและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้กรอบของศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมี
การครภาพ และสันติภาพโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบริบทแต่อย่างใด

PRIDI BANOMYONG INSTITUTE LEARNING RESOURCE: THE ARTS AND
CULTURAL DYNAMICS MOVEMENT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Arts degree in Arts and culture Research
at Srinakharinwirot University

March 2014

Pissaravas Pootong. (2014). *Pridi Banomyong Institute Learning Resource: The Arts And Cultural Dynamics Movement*. Dissertation, D.A. (Arts and Culture Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Amnard Yensabai, Asst. Prof. Phret Suppaset Siri, Prof. Dr. Wiroon Tungchareon.

The research entitled “**Pridi Banomyong Institute Learning Resource: The Arts and Cultural Dynamics Movement**” was aimed at investigating the administration affecting the arts and cultural dynamics movement the results of which contribute to cultural learning in Thai society and analyzing the relation between space as well as activities to support the arts and cultural dynamics movement of Pridi Banomyong Institute and current social and political transformation in the era of globalization.

The findings revealed that Pridi Banomyong Institute was founded by private sector in commemoration of Pridi Banomyong. This establishment implemented administration autonomously in compliance with democracy concept promotion through all kinds of art and cultural activities relying on a wide range of processes. Pridi Banomyong’s democracy maxim and related knowledge, including the realization of the principal factor that influenced democracy learning was expected to be transmitted to the students and the others in terms of democratic freedom and fraternity. Hence, Pridi Banomyong Institute played an important role in enhancing public understanding towards democracy according to Pridi Banomyong’s thoughts and ideology.

The action of Pridi Banomyong Institute adopted the normative idea of learning resources defined as surroundings which made one learn successively based on application of social foundation such as arts and cultures to provide democracy activities, unlikely to the public sector or other agencies of the same kind via unlimited administrative processes. Not only would the students be educated with art and culture information, but they also indirectly learned democratic contents. With such an alternative, the institute could fulfill its mission in all aspects e.g. youth drawing contest, artistic and literature exhibition, dramatic performance, music, and other dramatic arts supporting morality and ethics.

The limitation of Pridi Banomyong Institute included impossibility to provide mobile activities in big cities in order to disseminate Pridi Banomyong’s thoughts and ideology of democracy entirely. It was suggested to assign a particular division to deal with local inaccessibility for democracy conceptualization. This solution was nationally considered as a structural perception of society, politics, and education which was believed to have an effect on sustainable development of the country.

The learning resources affecting the arts and cultural dynamics movement were reflected in public figures either well-known or notorious in Thai democratic system after individual's belief and attitude towards Pridi Banomyong. The accomplishments in applying Pridi Banomyong's democratic concepts to dynamic movement depended on avoiding social conflict sensitivity i.e. forms of art and cultural activities wisely introducing unconscious sense of democracy to increase harmonious existence and social, art, cultural, and political dependency of the people from different parties and convictions towards democracy. Probably, the combination between democracy principle and art and cultural activities was an approach to the public unity among their individual differences for collaborative performance regulated by art and cultural factors leading to fraternity and peace without contextual changes.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์: การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม
ของ
พิศรวดี ภูทอง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่ เดือน พ.ศ. 2557

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ คณะกรรมการสอบปากเปล่า
..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย) (ศาสตราจารย์พิเศษ อารี สุทธิพันธุ์)

..... กรรมการ กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พัฑฒ์ ศุภเศรษฐศิริ) (รองศาสตราจารย์พัฑฒ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ) (ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สามารถเสร็จสิ้นได้ ด้วยแรงพล้งดันจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ที่ให้กำลังใจ และพยายามสอบถามถึงความคืบหน้าในการจัดทำงานปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้มุมมอง แนวคิดและหลักการในการศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ทรงคุณวุฒิที่เสียสละเวลาที่มีค่าให้กับการสัมภาษณ์เพื่อให้ผลงานชิ้นนี้เสร็จสิ้น ตลอดจนนักคิด และนักวิชาการทุกท่านที่ผู้วิจัยได้อ้างอิงผลงานทางวิชาการทั้งที่ปรากฏอยู่ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงสอดแทรกอยู่ในแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้รับความกรุณาสันับสนุน เป็นอย่างมากจากทางครอบครัวที่พยายามผลักดัน อย่างเหนียวแน่น และสนับสนุนทุกวิถีทางเพื่อให้ผู้วิจัยดำเนินการจนแล้วเสร็จ ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่พยายามเกี่ยวเชิญผลักดันให้ผู้วิจัยทำงานต่อจนจบ ตลอดจนเพื่อนในรุ่น 2 และรุ่น 1 เป็นอย่างมากที่คอยติดตามและให้กำลังใจอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากเพื่อนๆ และเจ้าหน้าที่ในคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเพื่อนร่วมงานเก่าที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาที่ช่วยตรวจทางและแนะนำแนวทางแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่พินทองและครอบครัวที่สนับสนุน ตลอดจนอนุเคราะห์ในทุกๆ ด้านในช่วงที่ผู้วิจัยต้องการความช่วยเหลือ ทำให้ผู้วิจัยฝ่าฟันอุปสรรคจนแล้วเสร็จ

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ อารี สุทธิพันธุ์ที่กรุณามาเป็นประธานในการสอบปากเปล่าให้กับผู้วิจัย ศาสตราจารย์ ดร . วิรุณ ตั้งเจริญ ที่เป็นผู้สนับสนุนและแนะนำพื้นที่ใช้ในการทำการศึกษา ตลอดจนช่วยเหลือแก้ปัญหาและอุปสรรค และเป็นแบบอย่างในการทำงานที่ดี ที่ผู้วิจัยไม่สามารถเลียนแบบได้ และรองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ที่เสียสละเวลาในการให้คำแนะนำ เสนอแนะและไขข้อข้องใจให้กับผู้วิจัยอย่างแจ่มแจ้ง ตลอดจนรองศาสตราจารย์ พงษ์ ฤกษ์เศรษฐศิริ ที่อดทนและช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร . สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิงผู้เป็นทั้งผู้ร่วมงานและมิตรที่คอยสนับสนุนการทำงานของผู้วิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย ประธานคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ พงษ์ ฤกษ์เศรษฐศิริ และศาสตราจารย์ ดร . วิรุณ ตั้งเจริญ คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสามมีส่วนสำคัญยิ่งในการเปิดโลกทัศน์ และเป็นแบบอย่างให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างดี

พิศรวาส ภูทอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับด้านศิลปวัฒนธรรม	9
แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ผ่านตัวงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม	18
แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
การศึกษาเอกสาร	38
การศึกษาพื้นที่	38
การสำรวจข้อมูลกิจกรรม	39
การศึกษาพื้นที่ตั้ง	40
4 สถาบันปรีดี พนมยงค์: การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย	41
การบริหารจัดการสถาบันปรีดี พนมยงค์	41
สถาบันปรีดี พนมยงค์กับการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม	54
ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม	70
5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	72
ผลการศึกษา	74
ข้อเสนอแนะ	78

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	80
ภาคผนวก.....	85
ภาคผนวก ก.....	86
ภาคผนวก ข.....	92
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	97

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ภาพส่วนหนึ่งในภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือก.....	22
2 บริเวณบันไดที่มีลานสำหรับดำเนินกิจกรรม.....	49
3 บริเวณที่ตั้งนิทรรศการจัดแสดงประวัตินายปรีดี พนมยงค์	50
4 การเสวนา หัวข้อ 30 ปี 6 ตุลา : ขบวนการเดือนตุลา มีคุณค่ากับสังคมไทยจริงหรือ ? โดยวิโรจน์ ตั้งวาณิชย์.....	55
5 การประชาสัมพันธ์รางวัล มนัส เสียรสิงห์.....	56
6 พิธีเปิดนิทรรศการศิลปะเด็กและเยาวชน หัวข้อ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” จัดโดย มูลนิธิ 14 ตุลา และสถาบันปรีดี พนมยงค์ ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ในวันที่วันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2547.....	57
7 ลินินาฏ เกษประไพ หัวหน้าคณะละครยหุ่นครูอุ่งน มาลิก กำลังบันทึกเทปรายการ โทรทัศน์ เรื่อง ละครหุ่นของครูอุ่งน มาลิก.....	60
8 การประชาสัมพันธ์การฉายละครช้างเผือก.....	62

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

“...กฎแห่งอนิจจัง ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติโดยทั่วไปแล้ว นักสังคม จำเป็นต้องมี ศิลปะอีกด้วย และต้องเป็นศิลปะที่ประณีตมาก ไม่ใช่ศิลปะที่ขรุขระกะพริ่งกะเปร่งโดยคัดลอกมา จากสังคมอื่นทั้งดุ้น วิทยาศาสตร์และประณีตศิลปะทางสังคมเท่านั้นจึง จะทำให้นักสังคมบรรลุถึง “วิชา” คือความรู้แจ้งในสภาวะสังคม...”

(ปรีดี พนมยงค์. 2552: 81)

บุคคลส่วนมากรับรู้บทบาทของ ปรีดี พนมยงค์ ว่ามีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์และ การเมืองเป็นสำคัญ เพราะ เป็นบุคคลที่มีส่วน ร่วม ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นบุคคลที่ร่าง หลัก 6 ประการ ให้กับกลุ่มคณะราษฎร ดังนั้นผล งานด้านต่างๆของปรีดี พนมยงค์ที่ปรากฏ จะพบว่ามีความ เกี่ยวเนื่อง กับกฎหมายและเศรษฐศาสตร์ โดยมีการขับเคลื่อนอุดม การณ์ทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ผลงาน ในด้านศิลปวัฒนธรรม กลับพบว่ามีความรับรู้ผู้น้อยมาก ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองและ สังคม ในขณะนั้น เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้บทบาททางศิลปวัฒนธรรม ของปรีดี พนม ยงค์ไม่โดดเด่นเท่าที่ควร ดังนั้นการที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ที่เกิดจากอุดม การณ์ แนวคิดของปรีดี พนม ยงค์ ได้ถูกประกาศให้ เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของ เขตพัฒนา มีนักเรียน นักศึกษา ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตลอดจนประชาชนทั่วไปเข้ามาใช้บริการพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

สถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน ที่ส่งเสริมความรู้ ในด้านประชาธิปไตยให้แก่ ประชาชนทั่วไป โดยยึดถืออุดมการณ์และแนวคิดของปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อระบบการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย และได้ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านประชาธิปไตย เป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับปรีดี พนมยงค์ โดยยึดแนวความคิด ของปรีดีในเรื่องเสรีภาพ และภราดรภาพทาง ประชาธิปไตย เป็นหลัก การดำเนินงานของสถาบันปรีดี พนมยงค์ อยู่ภายใต้คณะกรรมการของมูลนิธิ ปรีดีฯ แต่มีเอกเทศในการบริหารจัดการในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้อำนาจความคิด เพื่อการส่งเสริม ความรู้ให้กับประชาชน นิสิต นักศึกษาและนักเรียน ให้มีความรู้และเข้าใจในเรื่องของสถาบันครอบครัว ประชาธิปไตย และศิลปวัฒนธรรม การดำเนินงานของ สถาบันปรีดี พนมยงค์ มีรูปแบบการให้ความรู้ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมในทุกๆแขนง ด้วยกระบวนการต่างๆ กัน โดยมีจุดประสงค์ที่จะการสืบทอด

แนวความคิดทางด้านประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ การ ให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยด้วยกิจกรรม ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ทาง สถาบันปรีดี พนมยงค์ดำเนินการอยู่นั้น มีประโยชน์ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป (อำนาจ เย็นสบาย. 2552: สัมภาษณ์)

แหล่งเรียนรู้ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชน ควบคู่ไปกับการศึกษาในชั้นเรียน และเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดีให้กับประเทศชาติ ภาครัฐจึงให้ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของศึกษาไว้ดังนี้

แหล่งเรียนรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ” และในมาตรา 8 “การจัดการศึกษาให้ชีวิตหลัก คือ เป็นการศึกษาตลอด ชีวิต สำหรับประชาชนและให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ” โดยที่พระราชบัญญัติแห่งชาติ ใน มาตราที่ 25 ได้ระบุไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น อย่าง พอเพียงและมีประสิทธิภาพ” (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552: ออนไลน์)

จากแนวความคิด ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ของสถาบันปรีดีฯ มีความ สอดคล้องกับ แนวความคิด เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นอย่างมาก ดังที่อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2548: 63-64) ให้ความหมายแหล่งการเรียนรู้ ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ใน สังคมรอบตัวเรา ที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็น แหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่วน บุญเลิศ มาแสง (2540) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ว่า เป็นแหล่งรวมกิจกรรมที่กระตุ้นเตือน ให้เกิดความสำนึกและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา แหล่งการเรียนรู้ จะ ขึ้นอยู่กับสภาพความจำเป็นและความเหมาะสม และวิรุณ ตั้งเจริญ (2549: 246-247) ได้กล่าวถึง พิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ว่า

“พิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์มิใช่เพียงแหล่งศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ต้องนำ ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพื่อแสวงหาความรู้ความเข้าใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคม ศาสตร์ เป็นภาพ สะท้อนของมนุษย์ ภาพสะท้อนของสังคมและภาพสะท้อนของวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์มิใช่เพียงแหล่งศึกษา ค้นคว้านอกระบบ และการศึกษาค้นคว้าตามอรรถาธิบายเท่านั้น แต่ ต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบ เพื่อ ร่วมกันพัฒนาทั้งผู้สร้างสรรค์และ ผู้ชื่นชมศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต”

แนวคิดของวิรุณ ตั้งเจริญ สอดคล้องกับที่ ทนง นทีพิทักษ์ และคณะ (2550) ที่ได้แสดงความ คิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า

“แหล่งการเรียนรู้ไม่ว่าจะดำเนินการโดยภาครัฐ เอกชน และชุมชน หากจะดำเนินการให้มี ประสิทธิภาพแล้ว ควรมีบทบาท หน้าที่และการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. จัดการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย : สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนใน ทุกระดับและ ทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ต้องจัดให้เหมาะสมกับสภาวะความ พร้อมของแหล่งการเรียนรู้ ในแต่ละพื้นที่
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง : เป็นองค์กรเปิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม วิถีชีวิตและสภาพทางเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น
3. จัดหาความร่วมมือ : โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เรียน เพื่อร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่ ยืดหยุ่น ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ตามความ สนใจ
4. เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสามารถจัดกระบวนการเชื่อมโยงกับ องค์กรอื่นทั้ง สถานศึกษาและชุมชน ใน แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ในขณะเดียวกันก็ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อให้องค์ความรู้ในแหล่งการ เรียนรู้ต่างๆ ได้รับการเผยแพร่และถ่ายทอดไปสู่ชุมชนอื่นๆ ในวงกว้าง
5. เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูล ได้อย่างรวดเร็วและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและ เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ทั่วประเทศ
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนจากทั่วทุกภูมิภาค สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ เข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง”

นอกจากนี้ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544: 19 – 23) ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การเรียนรู้ไว้ ดังนี้

“การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะเหตุว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดสภาพแวดล้อม และปัจจัยเกื้อหนุน ทั้งสื่อ แหล่งความรู้ บุคคล สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เรียนตามความสนใจ ความพร้อม โอกาส แต่กระนั้น ก็ตามถืออาจเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจไว้ล่วงหน้าก็ได้หากจะเปรียบรูปแบบ การศึกษาตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ”

และ สุวรรณิ คำมัน (2545: 13) ก็ได้ชี้ให้เห็นตามสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า

“โลกอนาคต มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเศรษฐกิจ ฐานความรู้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เข้าสู่สังคมยุคใหม่ ในระบบทุนนิยม มีการใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อการแข่งขันที่ มีการพึ่งพาเชื่อมโยงกัน โดยไม่มีพรมแดน สภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายจะเป็นกระบวนการสำคัญที่สุดที่ทำให้คนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

จะเห็นได้ว่าแหล่งการเรียนรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการเรียนรู้ของบุคคลที่เพชทุกวัย ที่จะต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และรูปแบบการศึกษาด้วยตนเอง การพัฒนาพลเมืองในประเทศย่อมที่จะต้องพัฒนาให้มีความรู้และทักษะที่ก้าวหน้า ควบคู่ไปกับศิลปวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทย

กระบวนการสร้างแหล่งการเรียนรู้ ที่นำเสนอ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม โดยสอดแทรกหลักการประชาธิปไตย จนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ย่อมมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งสถาบันปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านผลงาน ประวัติ และแนวความคิดเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยผ่านกระบวนการทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญของบุคคลทั่วไป ด้วยระบบการบริหารที่แตกต่างจากหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนโดยทั่วไป มีการบริหารจัดการที่ไม่อยู่ในกรอบแต่มุ่งเน้นที่จะให้ความรู้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีการจัดกิจกรรมของสถาบันได้สอดแทรกเนื้อหาทางด้านหลักการประชาธิปไตยที่สนุกสนานและให้ความรู้ (สินสวัสดิ์ ยอดบางเตย . 2553: สัมภาษณ์) รวมทั้งตอบสนองต่อพันธกิจของสถาบันที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆที่มีความหลากหลายให้กับคนทุกเพศ ทุกวัย ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรม เช่น การจัดงานประกวดวาดภาพของเยาวชนในทุกๆปีโดยใช้หัวข้อที่มุ่งเน้น คุณธรรม จริยธรรม และหลักประชาธิปไตย การจัดแสดงผลงานทางด้านศิลปะ งานวรรณกรรม การแสดงทางละครดนตรี และคีตศิลป์ ด้านต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยสอดแทรกความรู้ทางด้านประชาธิปไตยที่ใช้ในการดำรงชีวิต ด้วยศาสตร์ต่างๆ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางด้านศิลปวัฒนธรรม ด้วยการเสริมสร้างกิจกรรมต่างๆ

สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะหลอมรวมแนวความคิดและอุดมการณ์ ทางด้านประชาธิปไตยของ นายปรีดี พนมยงค์ เข้ากับกิจกรรมต่างๆที่ทางสถาบันฯได้กำหนดไว้ในแต่ปีงบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนอาจจะไม่มากเท่าหน่วยของภาครัฐหรือเอกชนที่มีเงินงบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้มุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริม

หลักการทางด้านประชาธิปไตยภายใต้แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์อย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม นอกเหนือจากการะของสภাপรีดี พนมยงค์ในการให้บริการแก่ชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้พื้นที่ดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและประชาธิปไตย ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ไปแล้ว สถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังมีจุดเด่นที่น่าสนใจคือมีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกัน ทั้งในด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรมและการเมืองต่อกัน โดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการดำเนินนโยบายด้วยหลักการที่เป็นกลาง (อำนาจ เย็นสบาย . 2552 : สัมภาษณ์) พื้นที่ภายในสถาบันปรีดี พนมยงค์ยังได้ถูกใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ระหว่างการให้ความรู้ในด้านประชาธิปไตย การเป็นแหล่งสืบค้นองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี และท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ นอกจากนี้ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังมีพื้นที่ภายในสถาบัน ที่ถูกใช้เพื่อเก็บแสดงผลงานศิลปกรรมหลากหลายแขนงที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาและความเจริญของระบอบประชาธิปไตยไว้อย่างชัดเจน ตามวัตถุประสงค์หลักของสถาบันปรีดี พนมยงค์ (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์) คือ

1. ส่งเสริมงานด้านวิชาการซึ่งเชื่อมโยงกับแนวความคิด อุดมการณ์สันติธรรมของนายปรีดี พนมยงค์ เพื่อให้ประสานสัมพันธ์กับคนรุ่นใหม่ และสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน
2. เป็นเวทีทางด้านศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง เพื่อเป็นสื่อให้ความคิดและสัจจะทางสังคม ได้แสดงออกสู่สาธารณะอย่างงดงามมีสุนทรียภาพ
3. ประสานงานและร่วมมือกับองค์กรพันธมิตรอื่น ๆ ในเรื่องการวิจัย สัมมนา อบรม และกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์

จากความสำคัญของแต่ละการเรียนรู้ดังกล่าว จะพบว่าสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีรูปแบบที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 คือ

1. เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมไทย
3. มีหน่วยงานในภาครัฐรวมถึงสถาบันการศึกษาให้ความสำคัญในฐานะ แหล่งการเรียนรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมและองค์ความรู้ในด้านต่างๆ

ความพยายามของแหล่งการเรียนรู้ ที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ ในการให้ความรู้ในด้านต่างๆ กัน ทั้งในด้านการรับรู้ด้วยการมองเห็น การรับรู้ด้วยการฟัง หรือการรับรู้ทางการสัมผัส ฯลฯ เทคโนโลยีและสารสนเทศมีส่วนสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการให้ความรู้กับผู้เข้าชม แต่ละหน่วยงานพยายามที่จะแข่งขันกันในด้านต่างๆ เพื่อที่จะเพิ่มจำนวนผู้เข้าชมเป็นต้นตอ โดยมีความเชื่อว่าจำนวนผู้ที่เข้าชมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำเร็จของการบริหารจัดการ อย่างไรก็ดี การให้ความรู้ในด้านประชาธิปไตยที่ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมนั้น ยังไม่สามารถที่จะพบเห็นได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าการกำหนดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์

หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น ได้ถูกสอดแทรกไว้เป็นส่วนหนึ่งในการกิจของหน่วยงาน สถาบันของรัฐและเอกชน โดยที่ถูกระบุไว้ว่า เป็นหน้าที่และพันธกิจของสถาบันต่างๆ ที่จะต้องเผยแพร่ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ให้กับประชาชน ตลอดจนเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามให้กับของบุคคลทั่วไป และตามเมืองใหญ่จะต้องมีหน่วยงานเฉพาะที่ ดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดจนรับผิดชอบงาน ทางด้านศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นอยู่คือหน่วยงานทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมของไทย ยังไม่สามารถที่จะให้บริการทางด้านศิลปวัฒนธรรม และเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน หรือท้องถิ่นโดยครอบคลุมการสร้างและพัฒนาสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับท้องถิ่นหรือชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

จากสภาพการณ์ข้างต้น ถือเป็นมุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้านสังคม การเมือง และการศึกษา ในระดับประเทศ อันส่งผลต่อวัฒนธรรม ที่ดีงามของไทย ที่เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน (กระทรวงวัฒนธรรม . 2555: ออนไลน์) การวิจัยครั้งนี้ จึงได้กำหนดการศึกษา ถึงกระบวนการบริหารจัดการ แหล่งการเรียนรู้ ที่นำเสนอ แนวคิดด้านศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีกระบวนการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้หลักการ ที่เป็นกลาง ที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 25 ที่กล่าวถึงการจัดตั้งแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เพื่อให้มีความพอเพียง มีประสิทธิภาพ ” ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภายในพื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีลักษณะ

1. การรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของนายปรีดี พนมยงค์ ตลอดจนประวัติความเป็นมาของนายปรีดี พนมยงค์ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์สามารถที่จะเชื่อมโยงกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่และการอนุรักษ์ จากองค์ความรู้เดิมเพื่อเป็นฐานข้อมูล

2. กระบวนการถ่ายทอดและซึมซับความรู้ด้วยการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ของคนในพื้นที่รอบๆ สถาบันปรีดี พนมยงค์ และบุคคลภายนอกที่มาใช้พื้นที่ของ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ในเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้ เกิดวัฒนธรรมร่วมและ สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนกับทางสถาบันเพื่อก่อให้เกิดการพึ่งพาของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา การบริหาร การจัดการ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่ส่งผลต่อการ ขับเคลื่อนผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย

2. เพื่อ วิเคราะห์ และหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหาร การจัดการพื้นที่ และกิจกรรมที่ส่งเสริมและขับเคลื่อนผลงานทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม ของ สถาบันปรีดี พนมยงค์ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองในยุคปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

สถาบันปรีดี พนมยงค์ นับเป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจในการออกแบบเรื่องพื้นที่คือ มีการตีความจากแนวความคิด และการใช้สัญลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมแทนความหมายทางการเมืองและประชาธิปไตย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้และ แหล่งการเรียนรู้ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ และสถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่เกี่ยวข้องกับ การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม คือ เอกสาร หลักฐาน บทความ วิชาการ ข้อเขียน อันนำมาสู่เนื้อหาสาระของการวิจัย โดยแบ่งเป็น

1. ศึกษาด้านการบริหาร กิจกรรมการเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับ แนวความคิดทางด้านประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์
2. ศึกษากระบวนการ บริหารจัดการด้านทรัพยากรต่างๆ ของแหล่งการเรียนรู้ ในสถาบันปรีดี พนมยงค์ อาทิ การบริหารพื้นที่ การบริหารบุคลากร การบริหารเครือข่ายองค์กรที่สนับสนุน และการบริหารงบประมาณ
3. ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่ ผลกระทบต่อ บุคคลภายนอกพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม กับแหล่งการเรียนรู้ของสถาบันปรีดี พนมยงค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง สถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทางการ ศึกษา เพื่อการค้นคว้า วิจัย ในประเด็นที่เกี่ยวกับอัตชีวประวัติ และแนวความคิดทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ใน บริบทของการเมือง การปกครอง เศรษฐศาสตร์ ในระบอบประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์ ตลอดจนการบริหารจัดการพื้นที่และกิจกรรมต่างๆ ของสถาบันปรีดีฯ

การขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบ ของกิจกรรมทางศิลป วัฒนธรรมที่สถาบัน ปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินการ ตาม แนวคิด ความเชื่อ หลักการ ของ ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อระบอบ ประชาธิปไตย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เห็นถึงกระบวนการจัดการทางด้านศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม และเป็นแบบอย่างของการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้แก่หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ในการจัด กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสังคม ที่อุดมไปด้วยหลักการด้านคุณธรรม จริยธรรม
2. เพื่อเป็นแนวทางแก่ หน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน ตลอดจนบุคคลที่สนใจ ในการจัด ดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม มีเนื้อหาสาระ และแนวคิดเพื่อการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม
2. แนวคิดของ ปรีดี พนมยงค์ผ่านตัวงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับ แหล่งการเรียนรู้ สถาบันปรีดี พนมยงค์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่า “ศิลปวัฒนธรรม”

ศิลปวัฒนธรรม เป็นการสมาสคำระหว่างคำว่า “ศิลปะ” กับ คำว่า “วัฒนธรรม” เข้าด้วยกัน โดยที่ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมนั้น ครอบคลุมถึงงานทางประเพณี ศิลปะ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นการแสดงออกถึงแต่ละสังคมของมนุษย์ซึ่งแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ (2542: 1) ได้ให้ความหมายของคำว่าศิลปวัฒนธรรมไว้ดังนี้

“ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญของมนุษย์ชาติใดมีศิลปวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของตนเอง พื้นฐานของวัฒนธรรมที่สามารถสืบทอดต่อกันมา เป็นการแสดงถึงความเจริญทางด้านจิตใจของชนในชาติ แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ความสามัคคีในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ศิลปะและวัฒนธรรมมีการผสมกลมกลืนกับการสืบทอดทางพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นผู้สร้างงานศิลปะ และงานศิลปะก็จะจรโลงวัฒนธรรม”

ศิลปวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งและเป็นส่วนที่สำคัญที่จะสะท้อนตัวตนของคนในชาติ ดังนั้นการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งในการทํานุบำรุงบ้านเมืองของตนเช่นกัน

คำว่า ศิลปะ (Art) รากศัพท์มาจากคำ Arti และ Arte ซึ่งใช้ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) ซึ่ง คำว่า Arti หมายถึงกลุ่มช่างฝีมือในศตวรรษที่ 14 , 15 และ 16 ส่วนคำว่า Arte หมายถึง ฝีมือ รวมถึงความรู้ของการใช้วัสดุของศิลปินเช่น การผสมสี การลงพื้นสำหรับการเขียนภาพสีน้ำมัน หรือการเตรียม และการใช้วัสดุอื่น ความหมายของคำว่า“ศิลปะ”นั้นมีความหมายที่กว้าง แต่ในบางครั้งกลับมีลักษณะที่จำเพาะเจาะจง แต่คำว่าศิลปะมีคุณลักษณะที่สำคัญคือเป็นการแสดงออกในด้านต่างๆ ทั้งด้านอารมณ์

ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ ความงาม การเห็นแจ้ง สัญลักษณ์ ความเป็นเรื่องราวหรือ เหตุการณ์ และเป็นการแสดงออกโดยมนุษย์เป็นผู้เลือกสรร หรือสร้างสรรค์ขึ้น

คำว่า “ศิลปะ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2538: 783) หมายถึง ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงซึ่งอารมณ์ สะเทือนใจ ให้ประจักษ์เห็น ส่วนพจนานุกรมศัพท์ ศิลปะ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 (2530: 15-18) ให้นิยามความหมายของคำว่า “ศิลปะ” คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปลักษณะ ต่างๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจ หรือ ความสะเทือนอารมณ์ ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และ ทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิ ศาสนา

เลโอ ตอลสตอย (มานพ รักการเรียน . 2545; อ้างอิงจาก Leo Tolstoy. n.d.) กล่าวว่าไว้ว่า ศิลปะ คือการสื่อสารของอารมณ์ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลหนึ่งให้แกบุคคลอื่นๆ ที่มีอารมณ์อย่างเดียวกัน โดยการใช้ เส้น สี เสียง การเคลื่อนไหว หรือคำพูด อารมณ์ยิ่งรุนแรง เพียงใด ศิลปะก็ยิ่งดีเพียงนั้น และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) กล่าวว่า ศิลปะคือคุณลักษณะซึ่งแทรกอยู่กับประสบการณ์ ซึ่งพบได้ในประสบการณ์ทั่วไป ของเราเอง ลักษณะทางสุนทรียมีอยู่ในประสบการณ์ทั่วไปทั้งหมด

นอกจากนี้ธีรยุทธ บุญมี (2546: 98) ให้ความเห็นว่า ศิลปะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความงาม อารมณ์ เช่นความทุกข์ สุข ตลก สนุกสนาน ความสะเทือนใจ และนักคิดมองว่าศิลปะเกิดขึ้นเพื่อสะท้อนภาพชน ชั้นต่างๆของสังคม การสร้างสรรค์งานศิลปะ ปัจจุบันมีแนวโน้มไปในทางการสร้างสรรค์ การ แสดงออกของอารมณ์และความคิด งานศิลปะควรก่อให้เกิดอารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นงานที่ สื่อให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ รวมทั้งมีคุณค่าทางความงาม ที่เกิดจากการใช้องค์ประกอบของสุนทรียภาพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ศิลปะหมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกและจินตนาการผ่าน กระบวนการคิดในรูปแบบของผลงานสื่อวัสดุต่างๆที่สามารถตอบสนองต่อจินตนาการ อารมณ์และ ความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างผลงาน

ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” นั้นถอดศัพท์มาจากคำว่า "culture" ของภาษาอังกฤษ โดยมีที่มาจาก ภาษาฝรั่งเศส ที่นำรากศัพท์มาจากคำว่า "cultura" ในภาษาละตินซึ่งมาจากคำว่า colere หมายถึง การเพาะปลูก และบำรุงให้เจริญงอกงาม (cultivate) เป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนและโครงสร้างทางสัญลักษณ์ ที่แสดงถึงการประเพณี ปฏิบัติที่สำคัญ สรุปคือ มนุษย์นั้นเป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า "วัฒนธรรม" ในภาษาไทยนั้น มีรากศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤต เป็นการคำสมาส ระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤต เพราะคำว่า วัฒนธรรม มาจาก คำบาลีว่า วาทุฒน ซึ่งแปลว่า เจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า "ธรรม" มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรม (ใช้ในรูปภาษาไทย- ธรรม) เขียนตาม รูปบาลีล้วน ๆ คือ "วาทุฒนธมม" หมายถึง ความดี ความงาม กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ซึ่งหากแปลตามรากศัพท์คือ สภาพ อัน เป็นความเจริญงอกงาม หรือลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ทำให้คำว่า "วัฒนธรรม" หมายถึงความ

เป็นระเบียบ หรือข้อปฏิบัติที่ทำให้เจริญรุ่งเรือง(กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2555: ออนไลน์)

สุพัตรา สุภาพ (2525: 129) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง

อานนท์ อาภาภิรม (2525: 90) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต กระบวนการแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และความรู้อยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ศันตสมบัติ (2540: 11-13) เสนอว่า ลักษณะพื้นฐานที่เป็นความหมายร่วมของ วัฒนธรรม มีดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสามารถเรียนรู้จากกันและกันได้ สืบทอดได้โดยผ่านกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมทั้งในด้านวิธีคิดและวิธีปฏิบัติจาก มนุษย์รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งสืบทอดทางสายโลหิต หรือ ทางชีวภาพพันธุกรรม
3. วัฒนธรรมยังมีพื้นฐานมาจากการสื่อสารผ่านระบบสัญลักษณ์ เช่น ภาษา พิธีกรรม งานศิลปะ
4. วัฒนธรรมเป็นผลรวมขององค์ความรู้และภูมิปัญญา
5. วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ

รอบตัว

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีพลวัตร เคลื่อนไหว ปรับตัว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
- สรุปว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ผลิตหรือสร้างขึ้น มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อความงอกงาม ในวิถีชีวิตของส่วนรวม และสามารถถ่ายทอดสืบต่อกัน ทำให้มนุษย์อยู่รอดและเจริญ สืบต่อไปได้ หรือ วิธีการดำเนินชีวิต แบบแผนแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลของมนุษย์ที่ ได้สร้างสรรค์ขึ้นตลอดจนความคิด ความเชื่อ ความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้และสร้างสมของมนุษย์ และสามารถถ่ายทอดกันได้จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไปของ สังคม

จากความว่า ศิลปะ และวัฒนธรรม เมื่อนำมารวมกัน จะมีความหมายที่ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมนั้นไม่ว่าจะเป็นของชนชาติใดก็ตาม ล้วนแต่มีรากฐานจาก สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมด้วยกันทั้งสิ้น สุพิศวง ธรรมพันทา (2532: คำนำ) ได้ให้ความหมายของศิลปวัฒนธรรมว่า เป็นเรื่องของ การสั่งสมวิธีการประพจน์ของชนในชาติ ตั้งแต่ปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม สถาบัน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปกรรมเป็นการสร้างให้เกิดความรัก ความภูมิใจและหวงแหนและปฏิบัติตามวัฒนธรรม โดยทั่วหน้า ส่วนทรงวิทย์ แก้วศรี (2534: 1) ให้ความเห็นว่า ศิลปวัฒนธรรมไทยคือหัวใจของความเป็น

ไทย ของสงบ ส่งเมือง (2534: 12) มองว่า ศิลปวัฒนธรรมเป็นสมบัติกลางของมนุษยชาติ เป็นสมบัติกลางของชาติ ไม่เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง มีโครงสร้าง ระบบ และวิวัฒนาการในตัวเองและมนุษย์ในโลกเป็นผู้สร้างศิลปวัฒนธรรม โดยที่รุ่น ตั้งเจริญและคณะ(2542: 1) ได้ให้ความหมายของศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งซึ่งแสดงของถึงความเจริญของมนุษย์ เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา แสดงออกถึงความเจริญทางด้านจิตใจ ความเข้มแข็ง ความสามัคคีของคนในชาติ ศิลปะ และ วัฒนธรรมมีการผสมกลมกลืนกับการสืบทอดทางพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นผู้สร้างงานศิลปะ และศิลปะก็จรโลงวัฒนธรรม”

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “ศิลปวัฒนธรรม” คือรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปะที่สั่งามผ่านกระบวนการกลั่นกรอง คัดเลือกและประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมต่อยุคสมัย และสืบทอดกับมาจากการเรียนรู้ การปฏิบัติ ด้วยกรอบของจารีตประเพณี วัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเพื่อสืบสานสั่งามของคนในชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในพ.ศ. 2475 เป็นต้นมา นโยบายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละคณะรัฐบาล แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของแต่ละคณะรัฐบาลที่มีต่องานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอย่างไร ข้อมูลที่สะท้อนถึงทางความคิดของรัฐบาลที่มีกลุ่มคณะราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2555: ออนไลน์)

ส่วนคำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับคำว่าศิลปะ เริ่มปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยนายกรัฐมนตรี พระยามโนปกรณนิติธาดา คณะรัฐมนตรี คณะที่ 3 ของ มีใจความว่า “อนึ่งในทางศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะไม่ละเลยแต่หากจะบำรุงเท่าที่จะกระทำได้”

ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม ” ปรากฏเป็นรูปธรรม และมีหลักฐานทางราชการเป็นครั้งแรกในรัฐบาลสมัยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ในคณะรัฐบาลชุดที่ 6 โดยแถลงนโยบายของรัฐบาล เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2477 ในส่วนของหลักการศึกษามีคำว่า “ศิลปะ” และ “วัฒนธรรม” ปรากฏอยู่ด้วยกันในแถลงการณ์ฉบับนี้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี . 2555: ออนไลน์) มีใจความว่า “...ในทางศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะส่งเสริมโดยพยายามฟื้นฟูทุกสถาน เพื่อเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ...”

ต่อมาในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 8 ภายใต้การนำของ พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ปรากฏคำว่า “ศิลปกรรม” ขึ้นมาแทนคำว่า “ศิลปะ” และยังมีคำว่า “วัฒนธรรม” อยู่ในคำแถลงนโยบายเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2480 ว่า “...จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมของไทย เพื่อให้เป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ และจะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ในการอบรมประชาชน ทั้งในทางความรู้ และคุณภาพทางใจ จะใช้ศิลปกรรมให้เป็นอุปกรณ์การเศรษฐกิจแห่งชาติ”

ต่อมาพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก (การเมืองและสังคม . 2520: 593) โดยเป็นคณะรัฐมนตรีคณะที่ 9 ได้แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 ซึ่งในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดแรกนี้ ได้แถลงถึงคำว่า “ศิลปกรรม” และ “วัฒนธรรม” ไว้ในส่วนนโยบายของกระทรวงธรรมการโดยระบุคำว่า “วัฒนธรรม” ในหัวข้อที่ 6 และ 8 โดยยกเอานโยบายมาจากคณะรัฐมนตรีชุดก่อน แต่ในหัวข้อที่ 6 ได้ตัดข้อความตอนท้ายออก (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี . 2555: ออนไลน์) ดังนี้

6. จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมไทย เพื่อเชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติจะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์การอบรมประชาชน ทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ

และ 8. เพื่อปลูกฝังหลักธรรมและแนววัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัย จะดำเนินการจัดเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดศีลธรรมในเยาวชน

นโยบายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม เริ่มมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำคำว่า “วัฒนธรรม” มาใช้ในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2483 โดยกำหนดความหมายของ “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบอันดีงาม ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และกำหนดให้ประชาชนชาวไทย มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งชาติ ต้องผดุงส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของชาติ รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมตามประเพณีที่ดีและช่วยปรับปรุงบำรุงให้ดีขึ้นตามสมัย ต่อมาเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยต่อมา ซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรีคณะที่ 10 เป็นช่วงที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น มีนโยบายในการสร้างชาติ ซึ่งมีลักษณะเป็นแนวคิดแบบลัทธิชาตินิยม เพื่อสร้างฐานในการบริหารประเทศตามหลักคิดที่ว่า “เชื้อผู้นำชาติพ้นภัย” ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงให้ความสำคัญกับงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ในการแถลงนโยบายเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2485 ที่มีใจความว่า “จะรักษาส่งเสริมศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่างฝีมือของไทยแบบโบราณ ให้รุ่งเรืองถาวรเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะได้ผดุงการศึกษาศิลปกรรมแบบใหม่ และดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ช่วยการศึกษา ผู้ใหญ่ ทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ”

และมีส่วน สำคัญกับ แนวคิดรักชาติและการนำ วัฒนธรรม มาขับเคลื่อนประเทศไทยให้ทัดเทียมประเทศทางตะวันตก จาก คำกล่าวที่ว่า

“วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญงอกงามใหญ่หลวงของชาติ
วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่สิ่งซึ่งอวดโลกว่าชน
ชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกพันศีลธรรม เป็น
ปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง ”

โดยรัฐบาลจอมพล ป . พิบูลสงคราม ได้กำหนด ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” อยู่
ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติวัฒนธรรม แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2485 มาตราที่ 4 (ศูนย์ทนายความทั่วไป .
2555: ออนไลน์) ว่า “วัฒนธรรม” หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็น
ระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

และได้กำหนดหน้าที่ของคนในชาติ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินชีวิต
ของคนในสังคมในยุคนั้น ตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2485ไว้ดังนี้

มาตรา 6 วัฒนธรรมซึ่งบุคคลจักต้องปฏิบัติตาม นอกจากจะได้กำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติ
แล้ว ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย จรรยาและมารยาทในที่สาธารณะสถานหรือที่
ปรากฏแก่สาธารณชน
2. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติต่อบ้านเรือน
3. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการประพฤติตนอันเป็นทางนำมาซึ่งเกียรติของชาติไทย และ
พระพุทธศาสนา
4. ความมีสมรรถภาพและมารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานอาชีพ
5. ความเจริญงอกงามแห่งจิตใจและศีลธรรมของประชาชน
6. ความเจริญก้าวหน้าในทางวรรณกรรมและศิลปกรรม
7. ความนิยมไทย

นอกจากนี้ จอมพล ป . พิบูลสงครามยังให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของชาติ โดยให้
สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่ขับเคลื่อนนโยบายทางด้านวัฒนธรรมและมีบทบาทสำคัญ
ในการพัฒนาประเทศ เพื่อยกระดับให้ เท่าเทียมกับอารยประเทศดังที่ได้กำหนด บทบาทหน้าที่ของ
สภาวัฒนธรรมแห่งชาติไว้ในมาตรา 9 ดังนี้

มาตรา 9 ให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติมีหน้าที่

1. ค้นคว้า ดัดแปลง รักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีอยู่
2. ค้นคว้า ดัดแปลง และกำหนดวัฒนธรรมที่ควรรับไว้หรือปรับปรุงต่อไป
3. เผยแพร่วัฒนธรรมแห่งชาติให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. ควบคุมและหาวิธีปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งชาติในจิตใจของประชาชนจนเป็นนิสัย

5. ให้ความเห็น รับปรึกษา และปฏิบัติการตามความมุ่งหมายของรัฐบาลในกิจการอันเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติ

การให้ความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติทำให้ จอมพล ป . พิบูลสงครามให้ความสำคัญกับองค์กรดังกล่าว จนได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมาเป็นหน่วยงานเทียบเท่า กับกระทรวงฯหนึ่ง ดังเห็นได้จากในมาตรา 99 ของพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2486 ได้เปลี่ยนแปลงชื่อกระทรวงศึกษาธิการ มาเป็นกระทรวงวัฒนธรรม เป็นครั้งแรกในประเทศไทย (ศูนย์นักกฎหมายไทย, 2553: ออนไลน์) ดังนี้

มาตรา 99 ในพระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ให้แก้ไขคำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม”

ชาติชาย อนุกุล (2554: 12) ได้แสดงทัศนคติต่อคำว่าวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามไว้ดังนี้

“ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ในยุคเริ่มแรก มุ่งเน้นไปที่การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ ในสมัยจอมพล ป . พิบูลสงคราม เป็นการมองวัฒนธรรมในมิติเดียวมากเกินไป เป็นเพราะเป็นการปกครองแบบกึ่งประชาธิปไตย ที่มีผู้นำค่อนข้างเป็นเผด็จการ มุ่งเน้นนำประเทศไปสู่อารยะธรรมแบบตะวันตก ”

สรุปได้ว่า คำว่าวัฒนธรรม ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ .ศ.2475 ผู้นำในยุคนั้นในช่วงต้นยังไม่เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของวัฒนธรรมมากนัก แต่ในสมัยต่อมาวัฒนธรรมถูกใช้ในด้านแนวคิดเชิงนโยบาย ในการบริหารจัดการคนในประเทศ โดยเชื่อมโยงกับลัทธิชาตินิยมมากกว่าที่จะมองบทบาททางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

ต่อมาในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 11 ภายใต้การนำของพันตรีหลวง อภัยวงศ์เป็นต้นมา จนถึงคณะที่ 14 ภายใต้การนำของพันตรีหลวง อภัยวงศ์อีกสมัยหนึ่ง นโยบายทางด้านศิลปวัฒนธรรมถูกมองข้าม เพราะสถานการณ์เร่งด่วนทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ด้วยเป็นช่วงเวลาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พังยุติลง ประชาชนในชาติและบ้านเมืองต้องการการเยียวยาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทำให้นโยบายรัฐบาลในช่วงดังกล่าวได้เล็งต่อรัฐสภาพึงเน้นการทํานุบำรุงสภาพบ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นประเด็นหลัก

ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 7 ของประเทศไทย ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2489 โดยเป็นคณะรัฐมนตรีที่ 15 ต่อจากคณะ รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี พันตรีหลวง อภัยวงศ์ ที่แพ้เสียงในสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชน ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สภาได้เสนอชื่อปรีดี พนมยงค์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้ปรีดี พนมยงค์ ต้องรับงาน

ต่อเนืองที่สำคัญจากรัฐบาล ของพันตรี ควง อกัยวงศ์ คือการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่ปรีดี พนมยงค์ เป็นประธานกรรมาธิการ ซึ่งได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จนำเสนอสภา จนผ่านออกมาประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ของประเทศ ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

ในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2489 ได้กำหนดให้คณะรัฐมนตรีที่เป็นอยู่ ในวันก่อนวัน ประกาศใช้รัฐธรรมนูญอยู่ต่อไป จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ดังนั้น เมื่อเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาชุดแรกหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว ทำให้มีรัฐบาลใหม่ ปรีดี พนมยงค์ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เพื่อเปิดโอกาสให้รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญใหม่ เลือกนายกรัฐมนตรี ขึ้นแทน ทางสภาได้เสนอชื่อ ปรีดี พนมยงค์ และได้มีพระบรมราชโองการ แต่งตั้ง นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489

ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จสวรรคต ในวันเดียวกันรัฐสภาได้มีมติเป็นเอกฉันท์ ที่จะอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์ ตามความในรัฐธรรมนูญ เหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้ปรีดี พนมยงค์ ตัดสินใจ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และในวันเดียวกันรัฐสภาได้มีมติ สนับสนุนให้ปรีดี พนมยงค์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยได้รับการแต่งตั้งในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489

แต่ปรีดี พนมยงค์ ถูกกล่าวหาและโจมตีใน กรณีสวรรคต ทำให้ใน วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ปรีดี พนมยงค์ ได้ ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งทางการเมืองทั้งหมด ดังนั้นช่วงเวลาที่ปรีดี พนมยงค์ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี นับเป็นเวลาอันสั้น และต้องแก้ไขในปัญหาที่ รัฐบาลเดิมแก้ไขไม่สำเร็จ ปรีดี พนมยงค์ ได้ให้ความคิดเห็นถึงการสิ้นสุดของกลุ่มคณะราษฎรที่มี บทบาทต่อการเมืองไว้ดังนี้

“ปีพ.ศ. 2489 นับเป็นปีสุดท้าย ในการดำรงอยู่ของกลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎรโดยถือเอาพระราช ธรรมนูญฉบับปีพ .ศ.2489 เป็นช่วงสุดท้ายของกลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎร และเหตุการณ์ภายหลังจาก รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ ผู้ที่อยู่ในกลุ่มคณะราษฎร ไม่ว่าจะเป็นปรีดี พนมยงค์ จอมพล ป . พิบูล สงคราม หรือควง อกัยวงศ์ก็ตาม ถือว่าได้หลุดพ้นจากการเป็นกลุ่มคณะราษฎรนับจากการมีรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2489 เป็นต้นไป นับเป็นอันสิ้นสุดของกลุ่มคณะราษฎรเดิมที่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยปริยาย”

การรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ของกลุ่มทหารนอกราชการ โดยการนำของ พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ และคณะ ได้นำกำลังทหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล ของ พล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นคณะรัฐบาลชุดต่อจากรัฐบาลของ นายปรีดี พนมยงค์ ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ อันเนื่องจาก เหตุการณ์สวรรคตของรัชกาลที่ 8

และการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ นับเป็นการสิ้นสุดของกลุ่มคณะราษฎรที่มีบทบาทและอยู่ในอำนาจทางการเมืองนับตั้งแต่การก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา โดยนับเอา รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 ได้ลงพระปรมาภิไธยและเป็นรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ ไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้อำนาจของทหาร ถือได้ว่าคณะรัฐมนตรีคณะที่ 16 อันมีนายปรีดี พนมยงค์เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นคณะรัฐบาลชุดสุดท้ายที่นายกรัฐมนตรีมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคณะราษฎรโดยตรง

นับตั้งแต่คณะรัฐมนตรีคณะที่ 11 เรื่อยมาจนถึงคณะรัฐมนตรีคณะที่ 24 นั้นไม่ปรากฏมีนโยบายด้านศิลปะหรือวัฒนธรรมให้เห็นเป็นหลักฐาน มาปรากฏอีกครั้งหนึ่งในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 25 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยได้แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2495 ในหัวข้อที่ 3 ไว้ว่า “รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการวัฒนธรรม ทั้งในทางคติธรรม นิติธรรม วัฒนธรรม และสหธรรมให้เป็นประเพณีประจำชาติยิ่งขึ้น”

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แถลงนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “วัฒนธรรม” อีกครั้ง เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2500 ในหัวข้อที่ 8 ไว้ว่า “รัฐบาลนี้จะเชิดชูส่งเสริมการวัฒนธรรมของชาติเพื่อให้คนไทย มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบ และผาสุก ทั้งในส่วนตัวและการอยู่ร่วมกัน”

แม้ภายหลังจากรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจ แต่คำว่า ศิลปะ และ วัฒนธรรม ยังปรากฏอยู่ในแถลงนโยบายอีกหลายรัฐบาล เช่นรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรได้แถลงนโยบาย ไว้ว่า “จะทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนปรับปรุงกิจการพิพิธภัณฑ์ และหอสมุดแห่งชาติให้ดียิ่งขึ้น ” และคณะรัฐมนตรีคณะ ที่ 29 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบาย มีข้อความว่า “จะดำเนินการให้ประชาชนในชาติมีศีลธรรม วัฒนธรรม”

เมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจรกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 32 ได้มีการแถลงนโยบายว่า “จะส่งเสริมและรักษานับประเพณีอันดีงามของชาติ และของประชาชน ... ตลอดจนศิลปะและวัฒนธรรมของชาติด้วย” ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 คณะรัฐมนตรีคณะที่ 33 โดยมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายว่า “... บำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย ” และในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 35 สมัยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชได้แถลงนโยบายว่า “รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีของชาติ...” หลังจากนั้น ก็ไม่ปรากฏหลักฐาน นโยบายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมในรัฐบาลยุคต่อๆ มา จนกระทั่งถึงรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 39 ได้แถลงนโยบายว่า “สร้างไว้ ถ่ายทอด พัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ...”

ดังนั้นแนวคิดทางด้านนโยบายศิลปวัฒนธรรม ในแต่ละรัฐบาลตั้งแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีนายปรีดี พนมยงค์เกี่ยวข้องในตำแหน่งทางการเมือง สิ่งที่ปรากฏคือในยุคแรกของกลุ่มคณะราษฎรนั้น

แนวความคิดทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก คำว่า “วัฒนธรรม” เริ่มเข้ามาในนโยบายรัฐบาลในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นคณะรัฐมนตรีคณะที่ 3 และในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เริ่มนำนโยบายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อปลุกกระแสรักชาติ เมื่อปรีดี พนมยงค์ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีไม่ปรากฏนโยบายด้านวัฒนธรรมและศิลปะอยู่ในคำแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เนื่องจากต้องมาแก้ปัญหาทางการเมือง และเศรษฐกิจช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อจากรัฐบาลชุดก่อน โดยรัฐบาลภายใต้การนำของปรีดี พนมยงค์ จะต้องสร้างขวัญกำลังใจ ให้กับคนในชาติ พร้อมทั้งแก้ปัญหาทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสงครามกับประเทศญี่ปุ่นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงเวลาที่ปรีดี พนมยงค์เป็นนายกรัฐมนตรีค่อนข้างสั้น ดังนั้นบทบาททางด้านศิลปวัฒนธรรมในช่วงดังกล่าวจึงไม่เด่นชัด ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือสมัยเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลังในยุคที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงแรกๆ ผลงานคือการอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” โดยรับบทบาทตั้งแต่เป็นผู้เขียนบทภาพยนตร์ จนถึงการทำกับดักและการสร้างภาพยนตร์จนลุล่วง ประเด็นที่สร้างภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือกนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจกับแนวคิด ที่จะแสดงออกถึงจุดยืนทางด้านสันติภาพของตนและประเทศออกไปสู่บุคคลภายนอกประเทศโดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจทางการทหาร

แนวคิดของ ปรีดี พนมยงค์ผ่านผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม

แนวคิดของ ปรีดี พนมยงค์ในช่วงพ.ศ. 2475 – 2590

การมองแนวคิดของ ปรีดี พนมยงค์ ผ่านกระบวนการสร้างงาน ภาพยนตร์ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ในช่วงเวลา 15 ปี ที่ปรีดี พนมยงค์ยังมีบทบาททางการเมืองในประเทศไทยนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงตัวตน ความคิดและความเป็นปัจเจกชน ที่มีอยู่ในตัวของปรีดี พนมยงค์ ผ่านกระบวนการในการสร้างผลงานทางด้านศิลปะมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ เช่น งานทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และวรรณกรรม นอกเหนือจากนั้นยังมีการใช้สื่อประเภทต่างๆ ในการสร้างผลงานทางด้านศิลปะ ภาพยนตร์ถือได้ว่าเป็นศาสตร์ หนึ่งที่มีบทบาททางด้านศิลปะตั้งแต่การค้นพบการสร้างภาพเคลื่อนไหวเป็นครั้งแรกขึ้นในโลก ดังนั้น ภาพยนตร์และวิทยุโทรทัศน์วิทัศน์ถูกยกให้เป็นศิลปะแขนงที่ 7 เพราะมีพลังในการสร้าง อารมณ์ และความรู้สึกให้กับผู้ชม ได้มากกว่าสื่อทุกชนิดในทั้งหมด 7 แขนง (สุชีพ วรรณสุต, 2552: ออนไลน์) ได้แก่

1. คีตศิลป์ การร้อง เพลงดนตรี ภาพ เสียงเพลง
2. จิตรกรรม ภาพเขียน เทคนิคการใช้สีเส้นต่างๆ ให้เกิดอารมณ์
3. ประติมากรรม งานปั้น รูปสลัก
4. สถาปัตยกรรม งานออกแบบฉาก การสร้างฉาก

5. นาฏกรรม การรำรำ ฟ้อนรำ การแสดง
6. วรรณกรรม งานเขียน บทกลอน โคลง ร้อยแก้ว ร้อยกรอง การเขียนบท
7. ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ ศิลปะที่วาดด้วยสุนทรียศาสตร์ Aesthetic

ปรวัน แพทยานนท์ (2553) ให้ความเห็นต่อ ภาพยนตร์ ไว้ว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อสะท้อนเหตุการณ์ทาง สังคม การเมือง และศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติในแต่ละช่วง (ตัวละครและสไตส์การแสดงในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย 2553: บทนำ) ดังนั้นการมองกรอบแนวคิดของปรีดี พนมยงค์ ผ่าน ผลงานภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก ” ที่ปรีดี พนมยงค์ มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงกระบวนการเผยแพร่สู่สังคมไทย เพื่อ ให้ชาวต่างชาติเข้าใจถึง สิ่งที่ปรีดี พนมยงค์ ตั้งใจที่สื่อให้สังคมภายนอกได้รับรู้ ด้วยการนำ เสนอผลงานภาพยนตร์เรื่องนี้ ออกสู่ประเทศมหาอำนาจทางทหาร เป็นการแสดงถึงจุดยืนทางความคิดด้านสันติภาพของคนไทยต่อประชาคมโลก ผ่านผลงานทางด้านภาพยนตร์ที่นับว่าผลงานศิลปะทางด้านวิทยาศาสตร์ที่น่าสมัยในยุคนั้น

ภาพยนตร์นับเป็นผลงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สามา รถตอบสนองต่อโลกของความบันเทิง ผู้ที่คิดประดิษฐ์ ต้นแบบของภาพยนตร์ขึ้น เป็นคนแรกของโลก คือ โทมัส แอลวา เอดิสัน (Thomas Alva Edison) และ วิลเลียม เคนเนดี้ ดิกสัน (William Kennedy Dickson) ผู้ร่วมงาน เมื่อ พ.ศ. 2432 เรียกชื่อว่า “คิเนโตสโคป” (Kinetoscope) มีลักษณะเป็นตู้สูงประมาณ 4 ฟุต มีชื่อเรียกว่า “กล้องแบบถ้ำมอง” คือมีลักษณะการดูผ่านช่องเล็กๆ ดูได้ที่ละคน ภายในมีฟิล์มภาพยนตร์ซึ่งถ่ายด้วยกล้องคิเนโตกราฟ (Kinetograph) ที่แอลวา เอดิสันประดิษฐ์ ฟิล์มยาวประมาณ 50 ฟุต วางพาดไปมา เคลื่อนที่เป็นวงรอบ ผ่านช่องที่มีแว่นขยายกับหลอดไฟฟ้าด้วยความเร็ว 48 ภาพต่อวินาที ต่อมาลดลงเหลือ 16 ภาพต่อวินาที (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2555: ออนไลน์)

แต่กำเนิดของภาพยนตร์ (Cinematograph) ที่เป็นที่ยอมรับนั้น เกิดขึ้น ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2438 เป็นการฉายภาพยนตร์แก่สาธารณชน เป็นครั้งแรก ในร้านกาแฟ ประเทศฝรั่งเศส โดยโอกล และ หลุยส์ ฟีน้องตระกูลลูมิแอร์ ได้พัฒนาภาพยนตร์ของแอลวา เอดิสันให้สามารถฉายขึ้นจอขนาดใหญ่ และดูได้พร้อมกันหลายคน เรียกเครื่องฉายภาพยนตร์แบบนี้ว่า แบบ “ซีเนมาโตกราฟ”(Cinematograph) เป็นเรื่องสั้น เรื่องละ 1 นาที จำนวน 12 เรื่อง (จำริญลักษณ์ ธนะวังน้อย, 2544: 7-9) ภาพยนตร์ในช่วงแรกถูกสร้างเพื่อ แสดงถึงเหตุการณ์รอบตัวในชีวิตประจำวัน รวมถึงเหตุการณ์และสภาพทั่วไปในสังคมขณะนั้น ดังปรากฏจาก ภาพยนตร์ที่เรียกว่า "ซีเนมาโตกราฟ" ของบริษัทลูมิแอร์แห่งประเทศฝรั่งเศส และได้กลายมาเป็นภาพยนตร์ในเชิงพาณิชย์ในช่วงเวลาต่อมา เนื่องจาก ทุกคนให้ความสนใจในวิวัฒนาการจากภาพนิ่งแต่เดิมนั้น สามารถสร้างให้เกิดความรู้สึกด้วยภาพที่เคลื่อนไหวและทำให้ผู้ดูเกิดมโนทัศน์ร่วมในเหตุการณ์เหล่านั้น

ภาพยนตร์ได้ถูกนำเข้ามาฉายในประเทศไทยเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2440 โดยนายเอส. จี. มาคอฟสกี ณ โรงละครหม่อมเจ้าอลังการ ให้กับบุคคลทั่วไปในประเทศไทยเป็นครั้งแรก แต่ถ้านับว่าเป็นการถ่ายภาพยนตร์ม้วนแรกของโลกที่บันทึกเกี่ยวกับชนชาติไทย นั้น ต้องนับครั้งที่ ช่างภาพของบริษัทลูมิแอร์ ประเทศฝรั่งเศส ได้ถ่ายภาพยนตร์บันทึกเหตุการณ์ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป ซึ่งในครั้งนั้นบันทึกภาพยนตร์การเสด็จถึงกรุงเบอร์ลินของพระเจ้ากรุงสยามไว้ 1 ม้วน ใช้เวลาประมาณ 1 นาที (โดม สุขวงศ์. 2533: 2-3; และ เขาวนันท เชษฐรัตน์. 2529: 6-20)

สมัยรัชกาลที่ 6 ในช่วงแรกที่มีการสร้างภาพยนตร์เชิงสารคดี เพื่อการพาณิชย์ขึ้น เช่น “น้ำท่วมข้าวเถา” (2464) “ชนช้าง” “ไทรโยค” โดยตระกูลวสุวัต มีบริษัทต่างชาติเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ในประเทศไทย 2 เรื่องได้แก่เรื่องแรก “นางสาวสุวรรณ” สร้างในปี พ.ศ. 2465 โดยนายเฮนรี เอ. แมคเรย์ แห่งบริษัทยูนิเวอร์แซล เป็นฟิล์ม 35 มม. ผู้แสดงทั้งหมดเป็นคนไทย โดยบริษัทสยามภาพยนตร์นำมาฉายเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2466 และเรื่อง “ช้าง” จัดสร้างโดยบริษัทพาราเมาท์ ในปี พ.ศ. 2468 นำเข้ามาฉาย ในประเทศไทยเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ. 2471 จนในปี พ.ศ. 2470 ภาพยนตร์เพื่อการพาณิชย์ ที่จัดสร้างโดยคนไทยคือเรื่อง “โชคสองชั้น” เป็นหนังเงียบ สีขาวดำ ฟิล์ม 35 มม. (โดม สุขวงศ์. 2533: 12-16)

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ภาพยนตร์ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การถ่าย พระราชกรณียกิจ เนื่องจากทรงโปรดปรานการถ่ายภาพยนตร์ แตกต่างจาก รัชกาลที่ 6 ที่ทรงโปรด การละคร ภาพยนตร์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ใน การปฏิบัติงานของรัฐบาล ในยุคนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใน พ.ศ. 2475 ภาพยนตร์ก็ได้ถูกนำมาใช้กับเพื่อ การประชาสัมพันธ์ของกลุ่มคณะราษฎรเช่นเดียวกัน

ภาพยนตร์สารคดีที่ถูกจัดสร้างโดยกลุ่มคณะราษฎร และเป็นบันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญๆ 3 ครั้งด้วยกัน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2542: 27-30) คือ

1. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
2. วันรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475
3. การปราบกบฏบวรเดช พ.ศ. 2476

ช่วงระยะเวลาสิบสี่ปีที่กลุ่มคณะราษฎรมีบทบาททางการเมือง โดยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงพ.ศ. 2489 บุคคลในกลุ่มคณะราษฎร ได้จัดสร้างภาพยนตร์จำนวนทั้งหมด 3 เรื่องโดยมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ภาพยนตร์เรื่องแรกที่จัดสร้างขึ้นคือ เรื่อง “เลือดทหารไทย” นำออกฉาย ณ ศาลาเฉลิมกรุง เมื่อวันที่ 3-8 เมษายน พ.ศ. 2478 เป็นภาพยนตร์ที่ร่วมมือ กันระหว่างสำนักงานโฆษณาการ กับบริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุง จุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความนิยมให้กับรัฐบาล และเป็นการสร้างภาพพจน์ให้กับทหาร คนที่วางโครงเรื่อง น่าจะเป็นพ.อ. หลวงพิบูลสงคราม เพราะมีเค้าโครงเรื่อง

คล้ายคลึงกับ บทภาพยนตร์เรื่อง “รบรัก” ที่พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้เขียน แต่มิได้ถูกสร้าง ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ถ้าผู้วางโครงเรื่องเป็นจอมพล ป. พิบูลสงครามจริง ย่อมสะท้อนต่อความคิดของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่คาดการณ์ว่า จะเกิดสงครามครั้งใหญ่และประเทศสยาม จะต้องประกาศ สงคราม (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2542: 33-36)

ในอีก 6 ปีต่อมา พ.ศ. 2484 คือเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ภาพยนตร์เรื่องนี้ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อำนวยการสร้างในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เค้าโครงเรื่องเขียนขึ้นโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) และถูกสร้างในนามของบริษัท “ปรีดีภาพยนตร์” โดยได้เตรียมการแต่งเรื่องไว้ล่วงหน้าถึง 2-3 ปี ก่อนที่จะมีการจัดสร้าง เค้าโครงเรื่อง เป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ โดยนำมาจากสงครามยุทธหัตถีของอยุธยา แต่ ถูกตีความใหม่ โดยให้ พระเจ้าจักราแห่งอโยธยา เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มีความเป็นธรรมราชา สนพระทัยในความทุกข์ สุขของราษฎร ไม่เพียงพระทัยในประเพณีที่ล้าหลัง เป็นตัวแทนของความดี ฝ่ายพระเจ้าหงสาเป็นฝ่าย อธรรม มีกิเลส ตัณหา เสพสุรายาเมา มัวเมาผู้หญิง ชมชอบการ สงคราม เมื่อเกิดสงครามที่เกิดจากความ โลภของพระเจ้าหงสาที่อยากได้ช้างเผือก และหาเรื่องตีเมืองอโยธยา พระเจ้าจักราต้องออกชนช้างตัวต่อ ตัวกับพระเจ้าหงสา สงครามในครั้งนี้พระเจ้าจักรามองว่าเป็นเรื่องของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นไม่ต้องการ ให้ข่าวไพร่ต้องมาเสียเลือดเนื้อ การต่อสู้ของพระองค์มิได้ต้องการเป็นผู้ชนะ สงครามแต่ต้องการให้เกิด สันติภาพ บทภาพยนตร์ทั้งหมดถูกฉายครั้งแรกเป็นภาษาอังกฤษ ดังหลักฐานที่ปรากฏคือ คำนำหนังสือ ที่เขียนเสร็จ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2483 จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ การเมือง เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 จุดประสงค์หลัก คือต้องการส่งภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวไป ประกวดรางวัลสันติภาพเพื่อรางวัลโนเบล (Nobel Prize for Peace) ดังนั้นการสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการระดม บุคลากร ที่สำคัญในวงการภาพยนตร์ของไทย ในสมัยนั้น มารวมกันเช่น สันห์ วสุธาร กำกับการแสดง หลวงสุขุมมนัยดิษฐ์ และใจ สุวรรณทัต ร่วมกำกับการแสดง พร ะเจนดุริยางค์ กำกับ ดนตรี ชาญ บุญนาค อัดเสียง แดง คุณะฉิลิก บทและเจรจา ประสาท สุขุม เป็นช่างภาพ วงศ์ แสนศิริพันธ์ เป็นผู้กำกับโหล่งช้าง การถ่ายทำใช้โรงถ่ายของกองทัพอากาศที่ทุ่งมหาเมฆ เป็นหลัก แต่มีการถ่ายทำ นอกสถานที่เช่นที่จังหวัดน่าน และพระบรมมหาราชวังเป็นต้น

ภาพประกอบ 1 ภาพส่วนหนึ่งในภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือก

ที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/>

พระเจ้าช้างเผือก เป็นภาพยนตร์เสียง ขาว- ดำ 35 มม. พุดภาษาอังกฤษตลอดเรื่อง (เป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่ใช้ภาษาอังกฤษทั้งเรื่อง) ตัวละครเอกคือ พระเจ้าจักรา หรือ พระเจ้าช้างเผือก แสดงโดย มิเรนู กริตยากร (เรอเน โกด้าท) ไพริน นิลเสน (นิลรังสี) แสดงเป็นนางเอก ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้คัดเลือกตัวแสดงเองทั้งหมด โดยที่นักแสดงล้วนเป็นพลเรือน ผู้แสดงนำฝ่ายชายระดับตัวสำคัญ ส่วนใหญ่จบมาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ มีทั้งเป็นครูมาก่อน ผู้มีความสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดีจะถูกจัดให้แสดงเป็นฝ่ายพระเจ้าช้างเผือก ส่วนที่ถนัดภาษาฝรั่งเศสจะอยู่ทางฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีศครูพลศึกษา โรงเรียนอานวยศิลป์ ได้นำนักเรียนจำนวน 100 คนเข้าร่วมแสดงในฉากการรบและฟันดาบ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ทำการฉายก่อนที่ญี่ปุ่นจะบุกประเทศไทยในอีก 8 เดือนต่อมา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ . 2542: 39 - 45)

เรื่องสุดท้ายในยุคคณะราษฎรได้แก่เรื่อง “บ้านไร่ของเรา” ถูกสร้างขึ้นในขณะที่ประเทศเข้าสู่สภาวะสงคราม หลังจากญี่ปุ่นได้เข้ามาใช้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นทางผ่าน เข้าตีประเทศ

ต่างๆ ในเอเชีย ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นความประสงค์ของ จอมพล ป. . พิบูลสงครามที่จะยกฐานะของชาวนาชาวไร่ให้สูงขึ้นเหมือน ชาวนาต่างประเทศโดยให้ชาวนาแต่งตัวด้วยการ สวมเสื้อเชิ้ต กางเกงขา ยาว ใส่รองเท้าบู๊ต ซึ่งแตกต่างจากวิธีการแต่งตัวของชาวนาในประเทศไทย จริง รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงความรักชาติโดยให้ตัวเอกของเรื่องสมัครไปเป็นทหาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเดินเรื่องของ ภาพยนตร์เรื่องนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้วางโครงเรื่องด้วยตัวเอง โดยมีขุนวิจิตรมาตราเป็นผู้เขียนบทและกำกับกำกับการแสดง มีพระเจนดุริยางค์ทำดนตรีประกอบ ได้ออกฉายเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2485 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 254: 44 - 46)

นอกจากนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2542: 47 – 48) ได้แสดงความคิดเห็นถึงแนวคิดในการใช้ ภาพยนตร์ของ จอมพล ป. พิบูลสงครามและ ปรีดี พนมยงค์ ว่า “การที่ทั้งสองท่าน ต่างเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งคู่ ได้ ใช้อุตสาหกรรมการสร้างภาพยนตร์ซึ่งยังถือว่าเป็นสิ่งใหม่มากในสมัยนั้นเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ อุดมการณ์ใหม่ ของสังคมไทยในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเก่าสู่ระบอบใหม่ ตลอดจนแสดงออกถึงแนวคิดของตน ต่อปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ในด้านปลูกขวัญสร้างกำลังใจ ก้าวเข้าสู่สงคราม ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือการแสดงออกถึงการแสวงหาสันติภาพของ ปรีดี พนมยงค์”

นอกจากผลงานทางด้านภาพยนตร์ที่ปรีดี พนมยงค์ได้มีส่วนร่วมในการจัดสร้าง รวมทั้งเขียนโครงเรื่องแล้ว ยังมีงานทางด้านสถาปัตยกรรมที่ปรีดี พนมยงค์มีส่วนเกี่ยวข้อง และร่วมในการตัดสินใจ คือ การออกแบบอาคารตึกโดม และ การออกแบบตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง การก่อสร้างปรับปรุง อาคารของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนั้น เดิมทีพื้นที่ที่เป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบันเป็นพื้นที่ของทหาร โดยได้รับกรรมสิทธิ์ที่ดิน (ชาติวิ ประภิตนทการ. 2548: 59 - 60) “พระราชบัญญัติว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณโรงทหาร กองพันทหารราบที่ 4 ตำบลท่าพระจันทร์ให้แก่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2477” ในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2478 ปรีดี พนมยงค์ได้ มอบหมายให้สถาปนิกชื่อ จิตรเสน (หมีว) อภัยวงศ์ สถาปนิกประจำสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้ออกแบบ โดยมีการดัดแปลงรูปแบบจากอาคารเดิมที่เป็นอาคารโรงทหารที่มีอยู่เดิม 4 หลังโดยทำหลังคาเชื่อมอาคารทั้ง 4 เข้าด้วยกัน เปลี่ยนเป็นตึกโดมเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา โดยมีรูป“โดม”ครอบอยู่ตรงกลาง โดยรูปทรงโดมนั้นเป็นการได้แรงบันดาลใจมาจากแท่งดินสอที่ถูกเหลาอย่างแหลมคม เปรียบเสมือนสติปัญญาและความเจียมแหลม และสะท้อนถึงแนวคิด ของปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยได้ให้แนวคิด กับสถาปนิกว่า ตึกจะต้องมีลักษณะ เด่น และสะท้อนถึงอุดมการณ์ของคณะราษฎร พ .ศ. 2475 ตามหลัก 6 ประการในหัวข้อสุดท้ายที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร (มารุต บุญนาค. 2548: 27-31)

ผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของปรีดี พนมยงค์ในช่วงระยะเวลาที่ยังอยู่อำนาจทางการเมือง อาจจะมีไม่มากนักแต่แฝงไว้ด้วยแนวความคิด และ สะท้อนให้เห็น ถึงแนวคิดที่มีต่อ ผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมภายใต้แนวความคิดระบอบประชาธิปไตย โดยผลงานที่โดดเด่นนั้นคือ ภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก ที่ปรีดี พนมยงค์ มีส่วนร่วมในการเป็นผู้อำนวยการภาพยนตร์และผู้เขียนบทภาพยนตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นความมุ่งมั่นที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมผ่านงานด้านภาพยนตร์ที่สอดแทรกเนื้อหาในเรื่องประวัติศาสตร์สงครามของไทยให้ไปสู่วงกว้าง

ปรีดี พนมยงค์สถาบันปรีดี พนมยงค์

นับตั้งแต่ปี 2475 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย มาจนถึงปี พ.ศ. 2526 ซึ่งเป็นปีที่ปรีดี พนมยงค์ได้ถึงแก่อนิจกรรม การเมืองในประเทศไทยได้ผ่านการปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ มีเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตลอดเวลาจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจคือเป็นความ พยายามเปลี่ยนแปลงอำนาจจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ไม่มีกลุ่มอำนาจใดที่คิดจะเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกลับไปสู่การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิ ราชย์เลย การปฏิวัติ รัฐประหารทุกครั้ง ล้วนกล่าวอ้างถึงการชำระไว้ซึ่งประชาธิปไตยเพื่อประชาชน เพื่อเป็นเหตุผลใน การล้มกลุ่มอำนาจเดิมและสถาปนา กลุ่มอำนาจใหม่ขึ้นมาแทน ประเทศไทยได้ผ่านเหตุการณ์ปฏิวัติ รัฐประหาร และกบฏรวมทั้งสิ้น 18 ครั้ง มีเพียงเหตุการณ์ ครั้งที่ 15 หรือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ครั้งเดียวเท่านั้น ที่เกิดจากการลุกฮือของนิสิตนักศึกษา และนักเรียนเดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญและประท้วงรัฐบาลสมัยนั้น (จอมพล ถนอม กิตติขจร) ให้ลาออก แต่ก็จบด้วยการสูญเสียชีวิตของ นิสิต นักศึกษา และประชาชน ส่วนเหตุการณ์ที่ผ่านมา 17 ครั้ง ล้วนเกิดจากกลุ่มก่อการ ราษฎร์มีส่วนร่วมด้วยทุกครั้งไป (ประณต นันทิยะกุล . 2520: 599 – 608)

ภายหลังที่นายปรีดี พนมยงค์ได้ถึงแก่อนิจกรรม ในปีพ.ศ.2526 เป็นต้นมา นับเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อตั้งสถาบันปรีดี พนมยงค์ จนถึงปีพ.ศ.2538 ที่ก่อสร้างสถาบันปรีดี พนมยงค์ แล้วเสร็จเป็นรูปธรรม ในช่วงเวลานั้นการเมืองในประเทศไทยยังคงวนเวียนอยู่ในกระแสการเมืองและการแก่งแย่งชิงอำนาจการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มีการปฏิวัติ รัฐประหารและการก่อกบฏอยู่ตลอดเวลา เช่นการก่อกบฏในเดือนกันยายนพ.ศ. 2528 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีพันเอกมัญญ ุรูปจกร เป็นผู้นำ และการ รัฐประหาร ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เป็นการยึดอำนาจจากรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี โดยการนำของ พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ด้วยภาวะทางการเมืองและประชาธิปไตยยังเป็นแค่การเปลี่ยนถ่ายอำนาจ ของคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาจจะมี ความเห็นที่ขัดแย้งกันในการเมืองและผลประโยชน์เท่านั้น

ในทัศนคติด้านประชาธิปไตยของไทย แล้ว เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2553: 58-64) ได้แสดงมุมมองว่า “ระบอบประชาธิปไตยไทยมิได้เกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดของรัฐสมัยใหม่ ดังนั้น การถ่ายโอนอำนาจธิปไตยจากรัฐไปสู่ประชาชนจึงเป็นเรื่องยาก เพราะการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนั้นเป็นแค่การเปลี่ยนส่วนหัวของรัฐบาลเท่านั้น ระบอบประชาธิปไตยที่สวมส่วนยอดของรัฐเป็นแค่กลไกทางการเมือง ที่คอยควบคุมสังคมและยึดหลักรัฐนิยม (Statism) เท่านั้น กรณีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และเหตุการณ์เรียกร้องเพื่อสิทธิเสรีภาพทางด้านประชาธิปไตยของประชาชน ในช่วง 2516-2519 โดยเฉพาะเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมไทย แต่ไม่สามารถจะชนะแรงต้านและแรงเฉื่อยของรัฐบาล แม้ว่าหลังกรณีสังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 จะมีการทำรัฐประหารในปี 2520 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2521 ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นประชาธิปไตยที่ไร้ซึ่งอุดมการณ์ กลายเป็นสถานะความลงต่ำทางอำนาจระหว่างชนชั้นนำของระบบราชการกับชนชั้นนำของภาคธุรกิจโดยอาศัยระบอบรัฐสภา ปั่นกรอบหุ้ม อันนำไปสู่การรัฐประหารโดยกลุ่มของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ในภายหลัง ...”

นอกจากนี้ เชาวนวัศ เสนพงศ์ (2548: 148) ได้ให้ความเห็นถึงเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วง 2475 – 2519 ไว้ว่าประชาชนไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการเลือกตั้งน้อยครั้งมาก เนื่องจาก การเมืองไทยตกอยู่ใต้อำนาจของรัฐบาลทหาร ที่สำคัญคือ ไม่สามารถจะชนะแรงต้านและแรงเฉื่อยของรัฐบาลฯ ถึงแม้ว่าภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคมจะเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยแบ่งบาน โดยเฉพาะรูปแบบการประท้วง ของสหภาพนิสิต นักศึกษา สหภาพแรงงานต่างๆ ฯลฯ เป็นเพราะพลังของฝ่ายอำนาจนิยม และกลุ่มอนุรักษ์ นิยมที่มีอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะคณะทหาร (คณะปฏิรูปการปกครอง แผ่นดิน) ได้ทำการรัฐประหาร เมื่อ 6 ตุลาคม 2519 และเกิดกรณีสังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้น ทำให้ประชาชน นิสิต นักศึกษาบางส่วนได้เข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ของประเทศไทย ในภายหลังได้มีการทำรัฐประหาร ในปี 2520 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2521 แล้วตาม แต่ก็ยังเป็นประชาธิปไตยที่ไร้ซึ่งอุดมการณ์ กลายเป็นสถานะความลงต่ำทางอำนาจระหว่างชนชั้นนำของระบบราชการกับชนชั้นนำของภาคธุรกิจโดยอาศัยระบอบรัฐสภาเป็นกรอบหุ้ม

การเมืองในประเทศไทยยังคงวนเวียนอยู่ภายใต้อำนาจของผู้นำทางการเมืองที่เป็นทหารอย่างต่อเนื่องจนเมืองเข้าสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอีกครั้งในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ การบริหารงานของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มประสบปัญหาในช่วงท้ายของวาระการดำรงตำแหน่ง เมื่อถูกโจมตีว่ามีการทุจริต หาผลประโยชน์ในโครงการลงทุนของรัฐ จนมีคำกล่าวโจมตีการทำงานของคณะรัฐมนตรี รัฐบาลพลเอกชาติชายว่าเป็น "บุฟเฟต์คาบิเน็ต" ขณะที่การทำงานของสภาผู้แทนราษฎร ที่มีสัดส่วน ส.ส. ฝ่ายรัฐบาล เป็นจำนวนมากก็ถูกโจมตีว่ามีสภาพเป็น "เผด็จการรัฐสภา" ทั้งนี้ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2546: 11) ได้กล่าวว่า คนชั้นกลางในประเทศไทยจำนวนไม่น้อย ที่ถูกผู้แทนประชาชนที่มาจากชนบท เพราะเห็นว่าการศึกษามีไม่สูง มีอุปนิสัยแบบนักเลง เจ้าพ่อ ฯลฯ

จึงเป็นผู้ไม่มีความสามารถในการบริหารประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ จากความคิดเห็นดังกล่าว ได้นำไปสู่การรัฐประหารโดยกลุ่ม คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ภายใต้การนำของ พลเอกสุจินดา คราประยูร อันประกอบด้วย พลเอก สุจินดา คราประยูร พล อาภาสเอกเกษตร โรจนนิล และ พลเอก อิศรพงศ์ หนูหนักดี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 การยึดอำนาจการปกครอง จากระบอบประชาธิปไตยนั้น ในระยะแรกได้การตอบรับและชื่นชมจากประชาชน แต่ปัญหาใหญ่ในสังคมไทยที่มีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันคือ การสืบทอดอำนาจทางการเมือง ประเด็นมิใช่เรื่องของตัวบุคคลแต่เป็นเรื่องของหลักประกัน ซึ่งพลังต่างๆ ฝ่ายต้องการที่จะมี เพื่อความมั่นใจว่าการเปลี่ยนแปลงด้านผู้นำจะไม่ก่อให้เกิดการเสียสมดุลของระบอบกึ่งประชาธิปไตย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2554: 158) ดังนั้นเมื่อมีการพยายาม ที่จะถ่ายโอนอำนาจทางการเมือง โดย ให้ พลเอก สุจินดา คราประยูรขึ้นมาเป็น นายกรัฐมนตรีต่อจาก นายอนันต์ ปันยารชุน แต่กลับทำให้เกิดความไม่พอใจของประชาชน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในขณะนั้น (มือบมือถือ) อันนำไปสู่เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี พ.ศ. 2535 ที่มีการปราบปรามประชาชนด้วยอาวุธปืน และการเผาสถานที่ราชการ เหตุการณ์ในครั้ง นั้นทำให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร จำต้องลาออกจากตำแหน่ง การแสดงพลังทางการเมือง ของประชาชน ในเหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้กลุ่มทหารยุติ การแทรกแซงทางการเมืองโดยการรัฐประหารไปเป็นเวลาถึง 14 ปี (สุทธาชัย ยัมประเสริฐ, 2555: ออนไลน์)

การรัฐประหารครั้งสุดท้าย โดยกลุ่มทหาร ณ เวลาปัจจุบันคือใน ปีพ.ศ. 2546 เป็นการรัฐประหารโดยกลุ่ม คณะปฏิรูป การปกครองฯ พ.ศ. 2549 นำโดยพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน และคณะ ได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยอ้างถึงความขัดแย้งแบ่งฝ่ายโดยมีกลุ่มพันธมิตรเป็นแกนนำ และการทุจริตประพฤติมิชอบในการบริหารราชการแผ่นดิน การครอบงำทางการเมือง และหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้ ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สภาวะความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสองขั้วคือ ฝ่ายสนับสนุนพันธมิตร และฝ่ายที่สนับสนุนพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ต่างใช้กระบวนการทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เข้าห้ำหั่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการก่อกบฏ การชุมนุมประท้วง การยึดสนามบิน การปิดถนน ฯลฯ และมีแนวโน้มว่าจะ ยังคงมีต่อไปตราบ เท่าที่ระบอบประชาธิปไตยของไทยยังไม่สมบูรณ์ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านพื้นฐานของประชาธิปไตยที่ถูกต้อง การสร้างความรู้ทางด้านประชาธิปไตยที่คั่นอกเหนือจากบทเรียนในโรงเรียนแล้วนั้น การให้ความรู้ ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเป็นอีกวิธีที่การหนึ่งที่น่าสนใจ การที่รัฐบาลพยายามที่จะสร้างองค์ความรู้ทางด้านประชาธิปไตยควบคู่กับการศึกษานั้น จำเป็นที่จะต้องสนับสนุนการสร้างกิจกรรมทางด้านประชาธิปไตยตลอดเวลา มิใช่ ดำเนินการเป็นครั้งคราวเมื่อจะมีการเลือกตั้งเท่านั้น ความรู้พื้นฐานและบุคคลสำคัญในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาและรายวิชาควบคู่กันไป

ประชาธิปไตยในประเทศไทยเกิดขึ้นด้วยการเคลื่อนไหวของปรีดี พนมยงค์ ผู้เป็นส่วนหนึ่งของคณะราษฎร ที่เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เป็น ผลให้สถาบันปรีดี พนมยงค์เกิดขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์การยืนหยัดในประชาธิปไตย แม้ในประเทศไทยจะยังคงมีการรัฐประหาร ซึ่งเป็นวิถีทางตรงข้ามกับแนวคิดประชาธิปไตย การเกิดขึ้นและคงอยู่ของสถาบันฯ จึงเป็นการเคลื่อนไหวให้ประเทศเกิดประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ โดยผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านการพัฒนาวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ สถาบันปรีดี พนมยงค์

แหล่งการเรียนรู้กับกระบวนการเรียนรู้ นั้นเป็นสิ่งที่มีความหลากหลายรูปแบบ ตามวัตถุประสงค์การก่อตั้ง โดยสถาบันปรีดี พนมยงค์สามารถจัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เคลื่อนไหวในด้านศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเป็นแหล่งที่รองรับการดำเนินกิจกรรมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจศึกษา และเป็นพื้นที่ที่กรนำเสนอแนวคิด

แหล่งการเรียนรู้กับกระบวนการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” ซึ่งอาจเป็นสภาพ /สถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือ กระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจาก กระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือศูนย์กลางการเรียนรู้ นั่นคือ เป็นการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียน ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการและ ความพร้อมของผู้เรียน

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยแหล่งการเรียนรู้ย่อมเกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตราที่ 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา ที่แน่นอน

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไข สำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้ง จากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อสังคมปัจจุบัน ในการให้การศึกษาแก่ ผู้เรียนทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย คือ

1. แหล่งเรียนรู้ต้องสามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็น กระบวนการ (Process of Learning) การเรียนรู้โดยการ ปฏิบัติจริง (Learning by doing) ทั้งการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ของตนเองอยู่แล้วและ การเรียนรู้ของคนอื่นๆ ทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย

2. เป็นแหล่งทำกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงานและแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตนเอง

4. เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่ทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัดและ

สะดวก

7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8. มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและ การพัฒนาอาชีพ

นอกจากนี้ การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ ย่อมจะต้องมี แนวคิด ยุทธศาสตร์การทำงาน ที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐ เอกชนและชุมชน ดังนี้

1. กำหนดภารกิจเฉพาะด้านของแต่ละแหล่งข้อมูล เพื่อให้การทำงานมีพลังมากขึ้น

2. มีการจัดการร่วมกัน โดย ภาครัฐสนับสนุนและอำนวยความสะดวก รวมทั้งให้คำปรึกษาทางวิชาการ ประสานการจัดกระบวนการกลุ่ม การสร้างผู้นำ เพื่อกระตุ้นให้เกิดแหล่งเรียนรู้และการจัดการที่ยั่งยืน ภาคเอกชนสนับสนุนงบประมาณ การส่งเสริม เศรษฐกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ ภาคชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่นและผู้รับผิดชอบกิจกรรมทั้งหมดของแหล่งเรียนรู้

3. กำหนดรูปแบบและมาตรฐานการบริการขั้นพื้นฐานของแหล่งเรียนรู้ และสามารถดำเนินการร่วมกันได้

4. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกัน

5. ดำเนินการในเชิงรุก โดยการปรับรูปแบบขององค์กรและบุคลากร

6. จัดตั้งกองทุนสนับสนุน และจัดหาอาสาสมัครมาช่วยในการดำเนินงาน

7. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลระหว่างแหล่งเรียนรู้

นอกจากนี้ แนวนโยบายของแหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้คือ

1. ให้แหล่งเรียนรู้เป็นองค์กรเปิด ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง

2. จัดกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

3. นำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เผยแพร่ความรู้ รวมทั้งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

4. กระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจจัดการแหล่งเรียนรู้และได้รับการสนับสนุนในเรื่องข้อมูลรวมทั้งงบประมาณจากภาครัฐ สถานศึกษา นักวิชาการและเอกชน

5. ให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินงานในแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ

ดังนั้น สถาบันปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็น แหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีกระบวนการสร้าง ความรู้ทางด้านประชาธิปไตยและสอดคล้องไปกับกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยสร้างกิจกรรมจากผลงาน ประวัติ และแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของบุคคลทั่วไป ด้วยระบบการบริหารที่แตกต่างจากหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนโดย — ทั่วไป มีการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นจะให้ความรู้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรม มีการจัดกิจกรรม วิชาการที่ สอดแทรกเนื้อหาหลักการประชาธิปไตยที่สนุกสนานและให้ความรู้ รวมทั้งตอบสนองต่อพันธกิจของสถาบันที่จะต้อง เผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ในรูปแบบที่หลากหลายให้กับคนทุกเพศ ทุกวัย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรม เช่น การจัดงานประกวดวาดภาพของเยาวชนในทุกๆ ปีโดยใช้หัวข้อที่มุ่งเน้น คุณธรรม จริยธรรม และหลักประชาธิปไตย การจัดแสดงผลงานทาง ด้านศิลปะ งานวรรณกรรม การแสดงทางละคร ดนตรี และศิลปะด้านงานต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยสอดแทรกความรู้ทางด้านประชาธิปไตยที่ใช้ในการดำรงชีวิต ด้วยศาสตร์ต่างๆ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางด้านศิลปวัฒนธรรมด้วยการเสริมสร้างกิจกรรมต่างๆ สถาบันปรีดีฯ ได้พยายามที่จะหลอมรวมแนวความคิดและอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยของปรีดีเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถาบันฯ ได้กำหนดไว้ในแต่ปี ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ได้มุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมสิ่งที่เป็นหลักการทางด้านประชาธิปไตยภายใต้แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์อย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม

นอกเหนือจากภาระของสถาบันปรีดี พนมยงค์ในการให้บริการแก่ชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้พื้นที่ดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และประชาธิปไตย ตลอดจนกิจกรรมทั่วๆ ไปแล้ว สถาบันปรีดี พนมยงค์มีจุดเด่นที่น่าสนใจคือ มีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูล

กันทั้งในด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรมและการเมืองต่อกัน โดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการดำเนินนโยบายด้วยหลักการที่เป็นกลาง พื้นที่ภายในสถาบันปรีดี พนมยงค์ได้ถูกใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ระหว่างการให้ความรู้ในด้านประชาธิปไตย การเป็นแหล่งสืบค้นองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี และท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ อีกทั้งสถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังได้มีพื้นที่ภายในสถาบัน ที่ถูกใช้เพื่อเก็บแสดงผลงานศิลปกรรมหลากหลายแขนง ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาและความเจริญของระบอบประชาธิปไตยไว้อย่างชัดเจน

สถาบันปรีดี พนมยงค์

จุดเริ่มต้นของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเพราะ เกิดจากความศรัทธาของบุคคลที่มีอุดมการณ์และแนวความคิดในด้านประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ สิ้นรัชสวัสดิ์ ยอดบางเตย (2550) ได้เล่าถึงที่มาของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ดังนี้

“เกิดความรู้สึกชื่นชม และศรัทธาในอุดมการณ์ของปรีดี พนมยงค์ เมื่อได้ศึกษาถึงประวัติและผลงานของปรีดี พนมยงค์ เกิดความเชื่อว่า กระแสอาจารย์ปรีดีเหมือนว๊าน จักรที่เวียนมาได้ตลอดเวลา แดกดับหมดไปแล้วกลับมาได้อีก เพราะ สิ่งที่ปรีดี พนมยงค์วิเคราะห์ไว้ได้รับการดำเนินงานมาตั้งแต่ต้น โดยการดำเนินการไม่ขัดแย้ง ไม่มีความคิดที่จะล้มล้างประเทศ และมีวิสัยทัศน์ล้ำไปกว่าปัญญาชนคนอื่นๆ สถาบันปรีดี พนมยงค์ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2526 โดยอาจารย์อุ่ม มาลิก ในนามของมูลนิธิไชยvanaได้บริจาคที่ดิน ณ ซอยทองหล่อ ถนนสุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร บนเนื้อที่ 371 ตารางวาเพื่อใช้ในการจัดตั้งสถาบันปรีดีฯเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ปรีดี พนมยงค์ ทางมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ดำเนินการจัดสร้างสถาบันปรีดีฯขึ้น อาคารสถาบันปรีดี พนมยงค์ ใช้สำหรับดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและราษฎรไทยตามที่ปรีดี พนมยงค์ มีความห่วงใย และทางสถาบันปรีดีฯได้นำเอาแนวความคิดทางด้านประชาธิปไตย ตลอดจนมุมมองทางด้านต่างๆ ของปรีดี พนมยงค์ เช่น ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมนำมาทำให้เกิดเป็นรูปธรรมด้วยกิจกรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง....”

นอกจากนี้ สิ้นรัชสวัสดิ์ ยอดบางเตย (2550) ยังได้แสดงความรู้สึกต่อแนวคิด และจริยวัตรของปรีดี พนมยงค์ ทางด้านศาสนาไว้ดังนี้

“อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ มีศรัทธาและเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา เห็นได้จากการแถลงการณ์ว่าจะไปสู่ยุคแห่งพระศรีอาริยะ ดังนั้นทุกเรื่องของท่านจะใช้หลักธรรมของศาสนาเข้าไปจับ แม้แต่ภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือกก็จะมีวรรณกรรมทางด้านพุทธศาสนาเข้าไปสอดแทรกอยู่ด้วย แม้แต่แนวคิดทางด้านสังคมนิยมของอาจารย์ปรีดีที่ได้มาจากฝรั่งเศส สักก็ผสมผสานเข้ากับ หลักการทาง พุทธศาสนารวมอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดทางธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ”

ผู้ที่เคารพศรัทธาแนวความคิดของ ปรีดี พนมยงค์ จึงได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างอาคาร ที่ทำการสถาบัน ปรีดีฯ โดยมีพิพิธวงศาฤกษ์ เพื่อดำเนินการก่อสร้างอาคารสถาบัน ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2531 และได้เปิดดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม และราษฎรอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา การกำหนดวันตั้งแต่ก่อตั้ง วงศาฤกษ์ และเป็นดำเนินการนั้น เป็นการคิดร่วมกันซึ่งมีการให้ความหมาย 2 นัยยะคือ ให้คนต้องตรวจสอบว่าแต่ละวันคือวันอะไร เป็นการกำหนดร่วมกันทำให้เกิดการอภิปรายอย่างกว้างขวางตั้งแต่การวงศาฤกษ์ในปี 2531 จนก่อตั้งเสร็จในปี 2538 โดยมีท่านผู้หญิงพูนสุข ได้ให้คำแนะนำในส่วที่เกี่ยวข้องกับ นายปรีดี เพราะสามารถที่จะอธิบายขยายความ ถึงแนวคิดที่ ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อหลักการด้านประชาธิปไตย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างอาคารและสถานที่ตามแนวคิดของปรีดีได้อย่างถูกต้อง

สถาบันปรีดี พนมยงค์ได้กลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่จัดขึ้น ทั้งผลงานนิทรรศการ การแสดง การประกวด ที่นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตยอันเกี่ยวเนื่องกับปรีดี พนมยงค์ ผู้เคลื่อนไหวหนึ่งในคณะราษฎร ที่มีความประสงค์เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของไทยเป็นระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ผลงานต่างๆ ยังสะท้อนถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ศิลปินและผู้สนใจได้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และเป็นสื่อกลางในการเปลี่ยน ความสำเร็จความสามารถให้กับบุคคลหลายกลุ่มที่มีความสนใจด้านศิลปะและวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องแหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ การขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเภท ได้แก่ งานวิจัยแหล่งเรียนรู้ และงานวิจัยศิลปวัฒนธรรม โดยงานวิจัยแหล่งเรียนรู้มีการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ การจัดการเรียนรู้ของแหล่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ แนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการหอศิลป์ร่วมสมัยในพื้นที่ 35 ไร่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีการศึกษาแหล่งการเรียนรู้ที่ต่างกัน ส่วนงานวิจัยศิลปวัฒนธรรม ได้แก่เรื่อง การคุ้มครองศิลปสิทธิในประเทศไทย คุณค่าเอกลักษณ์ศิลปกรรมล้านนา กับแนวทางส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รอยพระพุทธรูป : พุทธศิลปกรรมจากมรดกวัฒนธรรมสู่ศิลปกรรมร่วมสมัย การศึกษาวิวัฒนาการ การปฏิบัติงานบูรณศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาไทย (พุทธศักราช 2459-2549) การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก เป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย และ โลกาภิวัตน์วัฒนธรรม : สื่อกับท้องถิ่นนิยมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ที่มีการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในหลากหลายมิติเช่นเดียวกัน ทำให้เห็นภาพรวมของงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมีการศึกษาที่หลากหลายตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

งานวิจัยแหล่งการเรียนรู้

อำนาจ เย็นสบาย (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ พบว่าการมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เชื่อมโยงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยถือว่าพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เป็นนวัตกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา โครงสร้าง วิถีวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการศึกษาของสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยที่ผ่านมา ไม่เห็นถึงความสำคัญของหอศิลป์ และขาดการปลูกฝังให้ความรู้ในเรื่องศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัย ทำให้เกิดกลุ่มบุคคลหรือภาคเอกชนที่เห็นถึงความสำคัญ ได้ผลักดันให้เกิดหอศิลป์ในความหมายที่ร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสังคมไทยตลอดจนรัฐบาล จึงจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนด้านแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอศิลป์ อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องไม่เป็นสถานที่ที่รอบรู้ทางความคิดต้องมีการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ และต้องมีรูปแบบที่หลากหลาย นั่นคือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: หอศิลป์ คือ เจตนารมณ์ พันธสัญญา ความต้องการของประชาชน ที่มีฐานรากจากการมีส่วนร่วม ที่ทุกรัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญ

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ พบว่า การศึกษาหรือการเรียนรู้ ไม่ได้เกิดเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดได้จากการดำเนินชีวิตต่างๆ เช่น การทำงาน การอบรม การประชุม ฯลฯ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์นับได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ให้บริการข้อมูลข่าวสารตลอดจนความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ โบราณคดี ดาราศาสตร์ ฯลฯ ต้องให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัน ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา การบริการพิพิธภัณฑ์นั้นกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศตั้งแต่เมืองใหญ่ เล็ก และชนบท ดังนั้นพิพิธภัณฑ์นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีสำหรับประชาชน จึงควรค่าแก่การส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยที่รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายหรือวาระแห่งชาติ สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อรณรงค์ให้ความรู้และความเข้าใจ พร้อมทั้งมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ เพื่อ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนต่อพิพิธภัณฑ์ทั้งของรัฐและเอกชน และนำแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์เชิงรุก ด้านบุคลากร การสร้างเครือข่าย เป็นต้น

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา วิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ พบว่า การสร้างสวนสาธารณะเป็นแหล่งนันทนาการของประชาชน เพื่อการพักผ่อน และจัดกิจกรรมด้านต่างๆ อีกทั้งยังมีหน่วยงานด้านดูแลสภาพแวดล้อม แต่ไม่มีหน่วยงานทางด้านการจัดการศึกษาดูแลโดยตรง ทำให้เกิดปัญหาทาง ด้านบุคลากร ด้านวิชาการ และงบประมาณ ด้านมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจัดการกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและเป็นที่พักผ่อนของประชาชน มีการจัดกิจกรรมของชุมชน และบางแห่งมีการจัดการศึกษาต่อเนื่องเช่น การอบรมฝึกอาชีพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าโดยพื้นฐานทางด้านแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นในสังคมไทย (Thai Society) หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้กับสังคมไทย การให้การศึกษาแก่ประชาชนและตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 8 ที่ได้กำหนดบทบัญญัติไว้ชัดเจนว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ควรมีอิสระในการสร้างสรรค์แนวทางการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน ดัง ที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ได้ดำเนินการอยู่นั้น นับว่าเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประชาธิปไตยที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ศิริวัฒน์ แสนเสริม (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการหอศิลป์ร่วมสมัยในพื้นที่ 35 ไร่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย พบว่า เมื่อเปรียบเทียบสภาพการณ์และสภาวะการแข่งขันทั้งภายในและต่างประเทศของหอศิลป์ร่วมสมัย พบว่า จากปัจจัยภายในประเทศมีความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหอศิลป์ร่วมสมัยสูง อีกทั้งประเทศไทยยังขาดองค์กรหรือสถาบันหลักที่จะเป็นตัวแทนในการถ่ายทอด และเผยแพร่งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในระดับนานาชาติ และจากการสำรวจปัจจัยต่างประเทศพบว่าได้มีการจัดตั้งและดำเนินการหอศิลป์ร่วมสมัยขึ้นในประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียและเป็นสิ่งที่สร้างมูลค่าเพิ่มทางศิลปวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ต่างๆ เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดตั้งหอศิลป์ร่วมสมัยในพื้นที่ 35 ไร่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยได้มีองค์กรหลักที่จะดำเนินงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในระดับนานาชาติ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจได้ และจากการสำรวจพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีต่อการแสดงงานศิลปะในหอศิลป์พบว่า ประเภทของงานแสดงศิลปะที่ผู้ชมให้ความสนใจตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ การแสดงภาพถ่าย การแสดงงานจิตรกรรม การแสดงงานประติมากรรม การแสดงดนตรี การแสดงงานมัลติมีเดียต่างๆ เช่น ภาพเคลื่อนไหว หนังสือ งานแสดงแฟชั่น และงานศิลปะการแสดงตามลำดับ นอกจากนี้ผลวิจัยแสดงว่า สื่อเว็บไซต์ เป็นแหล่งข้อมูลที่ถูก ลุ่มเป้าหมายรับรู้เกี่ยวกับการแสดงงานศิลปะมากที่สุด ลำดับต่อมาคือสื่อโทรทัศน์ แผ่นพับ ใบปลิว สื่อพาหนะ ป้ายโฆษณากลางแจ้ง และสื่ออื่นๆตามลำดับ และประเภทของกิจกรรมศิลปะที่สนใจตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ งานจัดแสดงนิทรรศการถาวรของศิลปินไทย งานจัดแสดงนิทรรศการของศิลปินใหม่ งานแสดง นิทรรศการชั่วคราวของศิลปินต่างๆ ห้องสมุด การอบรมเชิงปฏิบัติการทางงานศิลปะ มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานศิลปะนานาชาติ มีการจัดนิทรรศการถาวรของศิลปินต่างชาติ จัดสวนหย่อมให้พักผ่อนและมีฟรีคอนเสิร์ต ตามลำดับ

สุกามาศ อำดวง (2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัด เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า 1) ผลการศึกษาปัญหา ความต้องการ การจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริม สร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ใน ระดับมากทุกด้านประกอบไปด้วย ด้านจุดมุ่งหมาย และนโยบาย ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุน จากภาครัฐ โดยด้านจุดมุ่งหมายและนโยบายมีค่าเฉลี่ยปัญหามากที่สุด ($\bar{x} = 3.96$) ความต้องการ ($\bar{x} = 4.24$) 2) แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 7 ด้าน คือ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย เน้นให้ผู้ให้บริการทุกคน ได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ใน วัด เป็น การจัดการทำงานอย่างมีระบบโดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งมีจิตอาสาในงานการพัฒนาอีก ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด กิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน แบบระยะยาว เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริก ารที่ดีให้การ สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในแหล่งการเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งควร ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่ง การเรียนรู้

งานวิจัยศิลปวัฒนธรรม

อดิฉัตร บุญจรัส (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การคุ้มครองศิลปสิทธิในประเทศไทย พบว่า การให้ความคุ้มครองศิลปสิทธิในประเทศไทยจำเป็นต้องพิจารณาปัญหาสำคัญในประเด็นต่างๆ อันได้แก่ ปัญหาเบื้องต้นในการพิจารณาความเป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปกรรม ปัญหาลักษณะของสิทธิที่เกี่ยวข้อง กับบุคคลผู้มีสิทธิได้รับค่าสิทธิ ปัญหาขอบเขตของการให้ความคุ้มครอง เช่น ประเภท องงานและ ธุรกรรมการขายที่ถูกจัดเก็บค่าสิทธิ ปัญหาในเรื่องกระบวนการจัดเก็บค่าสิทธิ เช่น อัตราการจัดเก็บ รูปแบบขององค์กรจัดเก็บ การแบ่งสรรค่าสิทธิและกำหนดเวลาใช้สิทธิเรียกร้อง การติดตามตรวจสอบ กรณีการซื้อขายงานผ่านทางระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ปัญหาในการให้ความคุ้มครองศิลปินในทาง ระหว่างประเทศ รวมถึงปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาการใช้ช่างงานศิลปกรรม ปัญหาทางด้านศิลปินผู้ สร้างสรรค์งานทางด้านหัตถศิลป์ และปัญหาบริบทโดยรวม จากปัญหาต่างๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอ เสนอแนะแนวทางในการให้ความคุ้มครองศิลปสิทธิในประเทศไทย ดังนี้คือ ควรกำหนดให้ศิลปสิทธิ เป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนได้และห้ามมิให้มีการสละสิทธิ การให้ความคุ้มครองควรครอบคลุมถึงงาน

ศิลปกรรมต้นฉบับประเภทจิตรศิลป์ โดยจัดเก็บจากการขาย ต่อสาธารณะทุกประเภทที่มีผู้มีวิชาชีพทำงานศิลปะร่วมอยู่ด้วย ในอัตราร้อยละ 5 ของราคาขายรวม และควรดำเนินการ จัดเก็บโดยองค์กรเอกชนของศิลปินที่เป็นองค์กรจัดเก็บกลางที่ไม่แสวงหากำไร มีการให้สิทธิในการรับทราบข้อมูลการขายแก่ศิลปินโดยใช้สิทธิผ่านทางองค์กรจัดเก็บ และกำหนดหน้าที่ผูกพันทางกฎหมายให้ผู้ค้างงานต้องแจ้งข้อมูลการขายให้ทราบ โดยมีสภาพบังคับทางกฎหมายที่เหมาะสม อีกทั้งควรมีการแบ่งสรรค่าสิทธิบางส่วนให้แก่กองทุนทางศิลปะและมีการกำหนดเวลาใช้สิทธิเรียกร้องที่ชัดเจน ทั้งนี้ ควรประกอบการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ศิลปินและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ประกอบการธุรกิจงานศิลปะ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง การปรับโครงสร้างของระบบค้างงานและระบบของตลาดศิลปะควบคู่กันไป เพื่อรองรับต่อการมีกฎหมายศิลปสิทธิให้สามารถดำเนินการปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อศิลปินได้อย่างแท้จริง

สุรพล คำริห์กุล (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่าเอกลักษณ์ศิลปกรรมล้านนากับแนวทางส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ว่าส่วนใหญ่แหล่งผลิตงานศิลปกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว มีเพียงบางแห่งที่อาจได้รับการส่งเสริม แนวทางการดำเนินการคือการ เพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งผลิตงานศิลปกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัยต่างๆ เหล่านั้น ด้วยการจัดตั้งศูนย์รวมผลิตภัณฑ์และสถานที่สาธิตวิธีการผลิตงานศิลปกรรมพื้นถิ่นในแต่ละแหล่งผลิต เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปท่องเที่ยวชมแหล่งผลิตงานศิลปกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัยต่างๆ เหล่านั้น

รักษานต์ วิวัฒน์สินอุดม (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รอยพระพุทธรบาท: พุทธศิลปกรรมจากมรดกวัฒนธรรมสู่ศิลปกรรมร่วมสมัย พบว่า รูปสัญลักษณ์รอยเท้า มีปรากฏควบคู่กับอารยธรรมมนุษย์มาตั้งแต่สมัย ก่อนประวัติศาสตร์และเมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ที่มีการสร้างรูปเคารพทางศาสนา ได้มีการใช้สัญลักษณ์ “รอยบาท” แทนองค์ของเทพเจ้า หรือศาสดาในลัทธิศาสนานั้น ๆ รวมทั้ง “รอยพระพุทธรบาท” ของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งปรากฏในงานพุทธศิลปกรรมอินเดีย ตั้งแต่สมัยก่อนการสร้างพระพุทธรูปมาเป็นรูปมนุษย์ และมีความสำคัญต่อเนื่องมา แม้เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปมาเป็นรูปมนุษย์แล้วก็ตาม ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปยังดินแดนต่างๆ คติการสร้างและการบูชารอยพระพุทธรบาท ได้แพร่ออกไป มีการรจนาคัมภีร์วรรณกรรม ดานานท้องถิ่น ที่มัก กล่าวอ้างถึงสมัยพุทธกาล ว่าพระพุทธองค์ได้เคยเสด็จมา เปรียบเสมือนการประดิษฐานพระพุทธ ศาสนา เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ส่วนหนึ่งของชมพูทวีป รูปแบบและลักษณะรอยพระพุทธรบาทแต่ละยุคสมัย จะแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น รวมทั้งอิทธิพลความสัมพันธ์พุทธ ศาสนากับดินแดนอัน ที่เกี่ยวข้อง สำหรับรอยพระพุทธรบาทที่ปรากฏในงานศิลปกรรมร่วมสมัย มีแนวความคิดในการสร้างแบ่งออกได้ 3 แบบ คือ 1. สร้างตามรูปแบบเดิมในอดีต โดยรักษาแบบแผนการสร้างรูปรอยพระพุทธรบาทตามประเพณี นิยมโบราณ โดยเฉพาะสมัยอยุธยาตอนปลาย 2. สร้างสรรค์โดยศิลปินร่วมสมัย ศิลปินได้รับ

แรงบันดาลใจจากรอยพระพุทธรูปในอดีต นามาสถาปัตยกรรมศิลปกรรมร่วมสมัย มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และรายละเอียดบางส่วน อาทิ ใช้สี รูปทรง การจัดองค์ประกอบศิลปะ เพื่อให้เกิดความรู้สึกและความหมายของโลกในยุคปัจจุบัน สะท้อนความเป็นไปและสถานะในสังคม 3. พระราชบาท จัดสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ตามพระราชดำริ หรือเงื่อนไขพิเศษ พระราชบาท ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสมือนการประดิษฐานแนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย สำหรับพระราชบาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงประดิษฐานเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ แก่ทหารและพลเรือน เปรียบเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ปกป้องคุ้มครองอันตรายแก่พลเรือน

ธัญรัตน์ ปลั่ง (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิวัฒนาการการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาไทย (พุทธศักราช 2459-2549) พบว่า ในยุคเริ่มก่อตั้ง ยุคสร้างและสร้างไทย และยุคขยายการศึกษาพัฒนาเศรษฐกิจ ปัจจัยภายนอกหลักที่มีผลต่อการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาไทยคือ สภาพการเมืองเป็นผลให้ในยุคเริ่มก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาเน้นการฝึกอาชีพ ส่วนงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในยุคสร้างและสร้างไทย รัฐบาลใช้นโยบายรัฐนิยมทำให้สถาบันอุดมศึกษาให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยกำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย และในยุคขยายการศึกษาพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาสู่ภูมิภาค ในช่วงหลังของยุคนี้จึงเริ่มสนใจงานศิลปวัฒนธรรม ในยุคโลกาภิวัตน์ : ปฏิรูปการศึกษา สภาพสังคมที่เป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อการดำเนินการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษา จึงมีการให้ความสนใจในการปฏิบัติงานด้านนี้เพิ่มขึ้นปรากฏในนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัย มีการตั้งหน่วยงานทางวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น รูปแบบการดำเนินงานตามการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่ การจัดเป็นรายวิชา พื้นฐานสำหรับนิสิตนักศึกษาทุกคน การเปิดหลักสูตรใหม่ทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การสร้างสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยให้มีบรรยากาศทางวัฒนธรรม การจัดตั้งหน่วยงานทางศิลปวัฒนธรรม การปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาจึงปรากฏความชัดเจนมากที่สุดในยุคนี้ แนวทางการดำเนินการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาจึงควรยอมรับกระแสโลกาภิวัตน์และพหุลักษณะทางวัฒนธรรมแต่ในขณะเดียวกันควรแสดงเอกลักษณ์ไทยให้ปรากฏเพื่อป้องกันการถูกกลืนชาติด้วยวัฒนธรรมนานาชาติ

จิรวัดน์ พิระสันต์ (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก เป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย พบว่า 1.การวางบทบาทของการกิจด้านศิลปะและวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลกให้สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาทของวิถีชีวิต ประกอบด้วยภาคีที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปกรรมร่วมสมัย การมีส่วนร่วมในการวางรากฐานการพัฒนา การมีระบบบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ มีการใช้ศักยภาพด้านเอกลักษณ์ของ ศิลปะและวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นฐานในการผลิต และ

บริการเพื่อเตรียมพัฒนาจังหวัด นาซอได้เปรียบของพื้นที่และความเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งโครงข่ายบริการพื้นฐานที่พัฒนามากขึ้นแล้ว เป็นสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันให้ก้าวตามโลกอย่างรู้เท่าทัน 2. พิษณุโลกมีประวัติศาสตร์พิษณุโลกเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากเคยมีฐานะเป็นเมืองหลวง เมืองราชธานีฝ่ายเหนือ เมืองลูกหลวง เมืองเอก และเมืองหน้าด่าน เป็นต้น ด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นศูนย์กลางในการบริการด้านต่างๆ เช่น การศึกษา ขนส่ง การค้าขาย ฯลฯ ด้านศิลปะและวัฒนธรรมมีความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชน คนเผ่าต่างๆ งานประเพณี วัฒนธรรมบางอย่างที่ยังคงมีอยู่ วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ การปลูกสร้างบ้านเรือน งานผลิตภัณฑ์พื้นเมืองและอื่นๆ ด้านแหล่งท่องเที่ยว มี แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น และ

3. การพัฒนารูปแบบภารกิจของจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาศิลปกรรมร่วมสมัย พบว่าจะประกอบไปด้วย 1. นโยบายเชิงบริหาร ผู้บริหารจังหวัดพิษณุโลกร่วมกับตัวแทนภาคที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนด วิสัยทัศน์ นโยบายของจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาศิลปกรรม 2. แผนปฏิบัติการ จังหวัดพิษณุโลก ร่วมกับภาคที่เกี่ยวข้อง กำหนดแผนปฏิบัติการของภารกิจของจังหวัดพิษณุโลก

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์ (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง โลกาภิวัตน์วัฒนธรรม : สื่อกับท้องถิ่น นิยมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย พบว่า แนวคิดสำคัญของโลกาภิวัตน์วัฒนธรรมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย มีพัฒนาการที่แสดงให้เห็นถึงมุมมองนักเขียน ต่อปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์วัฒนธรรมเป็น 2 ลักษณะ ในช่วงแรก (พ.ศ. 2540-2548) โลกาภิวัตน์วัฒนธรรมคือการครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก โลกาภิวัตน์เป็นปัสจาร้ายที่เข้ามาคุกคาม และทำให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นล่มสลาย ภาพท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมจึงเป็นการแสดงการต่อต้านและปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ ช่วงที่สอง (พ.ศ. 2549-2550) โลกาภิวัตน์วัฒนธรรมคือความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเลื่อนไหลของอำนาจ ในช่วงที่สองนี้ ภาพปรากฏของท้องถิ่นเริ่มแสดงให้เห็นถึงการตอบโต้ และการประนีประนอมเพื่ออยู่ร่วมกับโลกาภิวัตน์ ทั้งด้วยการเล่นล้อและการท้าทายเพื่อทอนอำนาจของวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ลง ขณะเดียวกัน ก็เป็นการสร้างอำนาจทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนแข็งแกร่งขึ้นมาด้วย ภาพท้องถิ่นในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยได้แสดงให้เห็นถึง บทบาทของสื่อกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ เข้ามามีผลต่อท้องถิ่น ในด้านที่สื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบสร้างโลกจินตนาการ ของผู้คนขึ้นจากการรายงานข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ และมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนท้องถิ่นไปสู่วิถีของทุนนิยมและบริโภคนิยม ในบริบทของโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรม ท้องถิ่นนิยม เป็นแนวคิดที่นักเขียนนำมาใช้เพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมๆ ไปกับการตั้งคำถามกับแนวคิดดังกล่าว เพราะในโลกที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเลื่อนไหลอยู่ในสังคม การดำรงอยู่ด้วยวิถีคิดแบบท้องถิ่นนิยมในทางเดียวโดยปฏิเสธโลกาภิวัตน์ อาจนำมาสู่การสิ้นสุดของท้องถิ่นเองในที่สุด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัย ดำเนินการ ตามระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ของการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยมีการดำเนินการพัฒนากรอบแนวคิดในเรื่อง แหล่งการเรียนรู้ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ภายใต้บริบทที่เกี่ยวข้องกับสถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่ได้รับ จากแนวคิด ปรัชญา และการดำเนินชีวิตของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นคำถาม ในงานวิจัย รวมทั้งเป็นการเก็บ ข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก (Key Information) เพื่อนำไปเป็นแนวทาง ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ในขั้นตอนสุดท้าย ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

การศึกษาเอกสาร

ศึกษาเอกสาร บทความ รายงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แหล่งการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม ที่มีผู้ ศึกษาอย่างแพร่หลายมาประกอบการศึกษา นอกจากนี้ศึกษาที่มาของ นายปรีดี พนมยงค์ และสถาบัน ปรีดี พนมยงค์ ที่มีความสอดคล้องกัน ในด้านต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมา แนวความคิด และ การ ดำเนินงาน ของสถาบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนถึง พ.ศ. 2555 การกำหนดปี 2538 เป็นช่วงเวลาของการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากปี 2538 เป็นปีของการก่อตั้งสถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเอกสารหลักฐานต่างๆ ย่อมมีการจัดดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง

การศึกษาพื้นที่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทฤษฎี วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ และสถาบันปรีดี พนมยงค์ โดยระยะขอบเขต เวลา ตั้งแต่ช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2555

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม เริ่มดำเนินการหลังจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นแล้ว โดยใช้กระบวนการ ดังนี้

- 2.1 การสังเกต และจดบันทึก โดยศึกษาจากพื้นที่จริง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อ เก็บข้อมูล จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์

2.2 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก(In-depth interview) มีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันปริดี พนมยงค์ ทั้งในส่วนของผู้บริหาร กรรมการมูลนิธิ หรือผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้อำนาจของสถาบันปริดี พนมยงค์ จำนวน 5 คน คือ อาจารย์คณฤฎี พนมยงค์ คุณสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย ศาสตราจารย์พิเศษนริศ เศรษฐบุตร ศาสตราจารย์พิเศษชาญวิทย์ เกษตรศิริ และรองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบายและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ ทางด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภายใน และภายนอก ตลอดจนผู้บริหาร ของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ จำนวน 3 คน คือ ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ

2.3 ผลการประเมินความพึงพอใจ จากกิจกรรมที่สถาบันจัดขึ้นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม

การสำรวจข้อมูลกิจกรรม

สำรวจข้อมูลกิจกรรมในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ในสถาบัน ปริดี พนมยงค์ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ที่เริ่มดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2538 ที่มีการก่อตั้ง ตลอดจนการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันปริดีพนมยงค์ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่สถาบันปริดีพนมยงค์ จัดขึ้น ระหว่างเดือนมีนาคม – มิถุนายน 2556

กิจกรรมมีทั้ง กิจกรรมหลัก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินงานเป็นประจำ กิจกรรมรอง ที่มีการจัดโดยกลุ่มองค์กร ซึ่งอาจจัดเป็นจำหรือเพียงครั้งเดียว และกิจกรรมจากภายนอก ที่ดำเนินโดยบุคคลภายนอก แต่ใช้สถานที่ของสถาบัน โดยสามารถแบ่งแยกออกเป็นประเภทของศิลปะได้อีกมากมาย นอกจากนี้ศึกษาแนวคิดของกิจกรรม มีการผสมผสานระหว่างศิลปะกับเด็ก ศิลปะกับสังคม ศิลปะการแสดง และภาพยนตร์ ที่เป็นวิธีการสื่อสารอีกชนิดหนึ่งที่ทางสถาบันปริดี พนมยงค์เลือกใช้ สามารถแบ่งแยกประเภท และค้นหาสัญลักษณ์หรือความหมายที่อยู่ในชิ้นงานนั้นๆ มาวิเคราะห์และสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มต่างๆ

การสำรวจกิจกรรมสามารถสืบ ค้นได้จากเว็บไซต์ของสถาบันปริดี พนมยงค์ ที่สถาบันปริดี พนมยงค์ เอกสารต่างๆ และสอบถามจากคณะกรรมการและนักวิชาการที่ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ทำให้สามารถนำมา แยกประเภท ได้รับข้อมูล กระบวนการ ผู้จัด วัตถุประสงค์ และที่มาของกิจกรรมอย่างละเอียด

การศึกษาพื้นที่ตั้ง

สถาบันปรีดี พนมยงค์จัดสร้างบนพื้นที่ ซอยทองหล่อ ถนนสุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดของสถาบันฯ สามารถรองรับการแสดงศิลปะ การจัดงานด้านศิลปะ และดำเนินกิจกรรมทางด้านศิลปะ นอกจากนี้สถาปัตยกรรมยังสอดแทรกความหมายต่างๆ ทางสังคม ที่แฝงอยู่ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบัน และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กิจกรรมดำเนิน

สถาบันปรีดี พนมยงค์ มี อาคาร แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นโถงกว้างต่อจากสะพานไม้ ด้านบนเป็นห้องประชุมอเนกประสงค์ อาคารส่วนที่สองแบ่งออกเป็นสามชั้นระหว่างอาคารส่วนแรกกับอาคารส่วนที่สองมีลานน้ำพุกลางแจ้งและห้องระเบียงนิทรรศการ /ประชุมย่อยเป็นตัวยุเชื่อมโยง ด้านหน้าบริเวณบันไดทางขึ้นอยู่เกือบติดฟุตบาทริมถนน ลักษณะโค้งครึ่งวงกลม มีแอ่งน้ำน้อยอยู่ตรงกลางลดหลั่นลงไป ข้างบันไดขึ้นด้านซ้าย-ด้านขวาเป็นบ่อน้ำเพื่อสื่อถึง ความร่มเย็น การใช้สะพานไม้เชื่อมระหว่างอาคารกับทางขึ้น และอาคารส่วนที่สอง ในสุดเป็นสำนักงานและห้องสมุด บริเวณหลังคาบนสุดใช้กระจกเป็นสกายไลท์ให้แสงธรรมชาติส่องลงมาถึง การกำหนดประโยชน์ใช้สอยจัดเป็นสองส่วนคือส่วนที่หนึ่งเป็นส่วนสาธารณะส่วนที่สองเป็นกึ่งสาธารณะห้องประชุมอเนกประสงค์โรงละครอยู่ในอาคารส่วนแรก ซึ่งมีเนื้อที่มากกว่า ห้องทำงาน ห้องประชุมเล็ก ห้องสมุดอยู่ในอาคารส่วนที่สอง เพื่อความเป็นส่วนตัวในการทำงาน

องค์ประกอบภายในอาคารสถาบันปรีดี พนมยงค์ ประกอบด้วย พื้นที่สำนักงานของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ชมรม ต.ม.ช.ก. สัมพันธ์ และองค์กรอื่นๆ รวมเนื้อที่ 280 ตารางเมตร ห้องประชุมอเนกประสงค์และโรงละครจำนวน 280 ที่นั่ง เวทีกลางแจ้ง จำนวน 100 ที่นั่ง ห้องสมุด 60 ตารางเมตร และระเบียงจัดนิทรรศการ ออปรม และประชุมย่อย

พื้นที่ทั้งหมดสามารถรองรับการดำเนินกิจกรรมของสถาบันและเป็นสัญลักษณ์ของแนวคิดปรีดี พนมยงค์ ที่สื่อสารผ่านสถาปัตยกรรม โดยทุกส่วนของสถาบันปรีดี พนมยงค์ต่างมีรายละเอียดที่ให้ความหมาย และเป็นพื้นที่ให้แสดงผลงานศิลปวัฒนธรรมหลายประเภท และเป็นสัญลักษณ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของไทยในด้านประชาธิปไตยและการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย

บทที่ 4

สถาบันปรีดี พนมยงค์: การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ในสังคมไทย

การบริหารจัดการสถาบันปรีดี พนมยงค์

การบริหารจัดการสถาบันปรีดี พนมยงค์มีการศึกษาในส่วนของการบริหารพื้นที่สถาบันปรีดี พนมยงค์กับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับการดำเนินงานร่วมกับสถาบันปรีดี พนมยงค์ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่ปรีดี พนมยงค์เป็นก่อตั้ง การดำเนินงานร่วมกับภายนอกที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์ประกอบที่สามารถมองภาพของการดูแลจัดการงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญได้อย่างคมชัด และเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้การดำเนินคล่องไปด้วยดี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การบริหารสถาบันปรีดี พนมยงค์

สถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านผลงาน ประวัติ และแนวความคิด เกี่ยวกับประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยผ่านกระบวนการขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญต่อบุคคลทั่วไป ด้วยระบบการบริหารที่แตกต่างจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เป็นการบริหารจัดการที่ไม่อยู่ในกรอบหรือในระบบการนำเสนอเป็นระดับชั้นตามระบบราชการ แต่มุ่งเน้นที่จะให้ความรู้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมสถาบันปรีดี พนมยงค์ โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยที่สนุกสนาน รวมถึงการให้ความรู้ในด้านต่าง(สินสวัสดิ์ ยอดบางเตย 2553: บทสัมภาษณ์) เป็นการตอบสนองต่อพันธกิจของสถาบันที่จะต้องการเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ที่มีความหลากหลายให้กับคนทุกเพศ ทุกวัย ให้มีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรม เช่น การจัดงานประกวดวาดภาพของเยาวชนในทุกๆ ปี โดยใช้หัวข้อที่เน้นแนวคิดทางด้านประชาธิปไตย สันติภาพ และภราดรภาพ โดยสลับสับเปลี่ยนทุกปีให้เหมาะสมกับช่วงเวลาของวาระทางการเมืองและประชาธิปไตยในแต่ละปี (สถาบันปรีดี พนมยงค์ . 2548: ออนไลน์) การจัดแสดงผลงานทางด้านศิลปะงานวรรณกรรม การแสดงทางละคร ดนตรี และคีตศิลป์ด้านต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยสอดคล้องความรู้ทางด้านประชาธิปไตยที่ใช้ในการดำรงชีวิต ด้วยศาสตร์ต่างๆ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางด้านศิลปวัฒนธรรมด้วยการเสริมสร้างกิจกรรมต่างๆ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะหลอมรวมแนวความคิดและอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์ เข้ากับกิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถาบันฯ ได้กำหนดไว้ในแต่ละปี ถึงแม้ว่างบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนอาจจะไม่มากเท่า

หน่วยของภาครัฐหรือเอกชนที่มีเงินงบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้มุ่งเน้นการสร้างกิจกรรม ที่ส่งเสริมหลักการทางด้านประชาธิปไตย ภายใต้แนวคิดของ นายปรีดี พนมยงค์ มาอย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม

นอกเหนือจากภาระของสถาบันปรีดี พนมยงค์ในการให้บริการแก่ชุมชนและบุคคลภายนอก ที่เข้ามาใช้พื้นที่ดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และประชาธิปไตย ตลอดจนกิจกรรมทั่วไปแล้ว สถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังมีจุดเด่นที่น่าสนใจคือ มีความสัมพันธ์ใน ลักษณะเกื้อกูลกัน ทั้งในด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรมและการเมืองต่อกันโดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการดำเนินนโยบายด้วยหลักการที่เป็นกลาง (อำนาจ เย็นสบาย . 2552: บทสัมภาษณ์) พื้นที่ภายใน สถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังได้ถูกใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ระหว่างการให้ความรู้ในด้านประชาธิปไตย และการเป็นแหล่งสืบค้นองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี และท่าน ผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ นอกจากนี้พื้นที่ภายในสถาบันปรีดี พนมยงค์ ยังถูกใช้เพื่อเก็บ และแสดงผลงาน ศิลปกรรมหลากหลายแขนง ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาและความเจริญ ของระบอบประชาธิปไตยไว้อย่าง ชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์หลักของสถาบันปรีดี พนมยงค์ (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์) คือ

1. ส่งเสริมงานด้านวิชาการซึ่งเชื่อมโยงกับแนวความคิด อุดมการณ์สันติธรรมของนายปรีดี พนมยงค์ เพื่อให้ประสานสัมพันธ์กับคนรุ่นใหม่และสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน
2. เป็นเวทีทางด้านศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง เพื่อเป็นสื่อให้ความดีและสัจจะทางสังคม ได้ แสดงออกสู่สาธารณะอย่างงดงามมีสุนทรียภาพ
3. ประสานงานและร่วมมือกับองค์กรพันธมิตรอื่นๆ ในเรื่องการวิจัย สัมมนา อบรม และ กิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์

จากความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าว จะพบว่าสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีรูปแบบที่ สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามที่ระบุใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นแหล่งการเรียนรู้ ทางด้านประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมที่ สำคัญในสังคมไทย ปัจจุบันมีหน่วยงานในภาครัฐรวมถึงสถาบันการศึกษาในประเทศไทยให้ ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมและองค์ความรู้ในด้านต่างๆ และพยายามที่จะ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอในการให้ความรู้ในด้านต่างๆกัน ทั้งในด้านการรับรู้ด้วยการมองเห็น การรับรู้ด้วยการฟัง หรือ การรับรู้ทางการสัมผัส ฯลฯ เทคโนโลยีและสารสนเทศมีส่วนสำคัญในการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการ ในการให้ความรู้กับผู้เข้าชม แต่ละหน่วยงานพยายามที่จะแข่งขันกันในด้าน ต่างๆเพื่อที่จะเพิ่มจำนวนผู้เข้าชมเป็นตัวเลข โดยมี ความเชื่อว่าจำนวนผู้ที่เข้าชมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง ความสำเร็จของการบริหารจัดการ อย่างไรก็ดี การให้ความรู้ในด้านประชาธิปไตยที่ควบคู่ไปกับการให้ ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมนั้น ยังไม่สามารถที่จะพบเห็นได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าการกำหนดแหล่ง เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 8 แห่ง ได้ถูกสอดแทรกไว้เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน และเป็นส่วนหนึ่งใน

ภารกิจของสถาบันของรัฐและเอกชน โดยที่ถูกระบุไว้ว่า เป็นหน้าที่และพันธกิจของสถาบันต่างๆที่จะต้องเผยแพร่ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ให้กับประชาชนตลอดจนเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามให้กับของบุคคลทั่วไป และตามเมืองใหญ่จะต้องมีหน่วยงานเฉพาะที่ ดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดจนรับผิดชอบงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นอยู่คือ หน่วยงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยยังไม่สามารถที่จะให้บริการทางด้านศิลปวัฒนธรรม และเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน หรือท้องถิ่นโดยครอบคลุมการสร้างและพัฒนาสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับท้องถิ่นหรือชุมชนได้อย่างพอเพียง

จากสภาพการณ์ข้างต้นถือเป็นมุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้านสังคม การเมือง และการศึกษา ในระดับประเทศ อันส่งผลต่อวัฒนธรรม ที่ดีงามของไทยที่เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ให้ยั่งยืน(กระทรวงวัฒนธรรม . 2555: ออนไลน์) การวิจัยครั้งนี้ จึงได้กำหนดการศึกษาถึงกระบวนการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ที่นำเสนอแนวคิดด้านศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีกระบวนการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้หลักการที่เป็นกลาง ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 25 ที่กล่าวถึง “...การจัดตั้งแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เพื่อให้มีความพอเพียง มีประสิทธิภาพ ” ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภายในพื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีลักษณะ (1) การรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของนายปรีดี พนมยงค์ตลอดจนประวัติความเป็นมาของนายปรีดี พนมยงค์ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์สามารถที่จะเชื่อมโยงกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่และการอนุรักษ์ จากองค์ความรู้เดิมเพื่อเป็นฐานข้อมูล (2) กระบวนการถ่ายทอดและซึมซับความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในพื้นที่รอบๆสถาบันปรีดี พนมยงค์ และบุคคลภายนอกที่มาใช้พื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ในเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมร่วมและสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนกับทางสถาบันเพื่อก่อให้เกิดการพึ่งพาของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

สถาบันปรีดี พนมยงค์ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่นายปรีดี พนมยงค์ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยทางมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ อันประกอบด้วยลูกศิษย์และบุคคลที่มีความศรัทธาต่อแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ดังคำขวัญของครูอุ่งน มาลิกปธานมูลนิธิไชยvana ผู้บริจาคที่ดินในพื้นที่ทองหล่อ เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารสถาบันปรีดี พนมยงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดของปรีดี พนมยงค์ดังได้กล่าวไว้ในวันที่ 20 ธันวาคม 2531 ในการวางศิลาฤกษ์ดังนี้

“ข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาผืนดินแห่งนี้และเคยเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินแห่งนี้มาก่อนตั้งจิตรำลึกและประกาศเจตจำนงของผืนดินแห่งนี้ ว่าจะไว้บางที่เป็นปัจจัยให้เกิดสร้างสถาบันปริดี พนมยงค์ มันเป็นปัจจัยต่อเนื่องของอดีต ปัจจุบันและอนาคต ของความจริง ความดี ความงดงาม ของนายปริดี พนมยงค์ ในฐานะบุคคลที่สละทุกอย่างเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยลงไว้ในผืนดิน...

...คณะทำงานผลักดันให้เกิดการสร้างอาคารสถาบันความบากบั่นของท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ คณะศิษย์เตรียม มธก. สัมพันธ์เพื่อมาช่วยสร้างให้อาคารนี้สำเร็จบริบูรณ์ ...หน้าที่ปัจจุบันของผู้ที่จะมารับทอดงาน ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของปริดี พนมยงค์ ให้อารักขาแก่ชาวบ้านผู้เดือดร้อนให้ได้รับความยุติธรรมทางกฎหมาย ทำการวิจัยค้นคว้าบอกกล่าวให้ชาวนาผู้ยากจนสามารถลืมตาอ้าปาก ทำการวิจัยค้นคว้าให้ชาวนามีกิจกรรมประเทืองปัญญา แดกกลานช่วยตนเองได้และ “ช่วยกันสร้างทรัพยากรมนุษย์

อโถ สุจิณฺณสุตฺต ผลํ น นุสสติ

ผลของการก่อสร้างไว้ดีแล้ว ย่อมไม่สูญหาย”

(สถาบันปริดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์)

จากข้อความดังกล่าวย่อมทำให้เรามองเห็นถึงเจตนา และจุดมุ่งหมายในการจัดสร้างสถาบันปริดี พนมยงค์ขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับนายปริดี พนมยงค์ และที่มีได้เกี่ยวเนื่องแต่สอดคล้องกับแนวความคิดทางด้านประชาธิปไตยของนายปริดี พนมยงค์เป็นต้น

ในการดำเนินการของสถาบันปริดี พนมยงค์จะอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของมูลนิธิปริดี พนมยงค์ ลินธูสวัสดิ์ ยอดบางเตยได้ให้คำสัมภาษณ์ถึงคณะกรรมการของมูลนิธิ และกรรมการของสถาบันปริดี พนมยงค์ไว้ดังนี้

“การประชุมคณะกรรมการจัดขึ้นบ่อยประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ตัวหลักของมูลนิธิปริดี พนมยงค์แต่เดิมมีท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์เป็นประธานภายหลังที่ท่านผู้หญิงถึงแก่กรรมคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (ศิลปินแห่งชาติ นามปากกา เสนีย์ เสาวพงศ์) ได้รับเป็นประธานมูลนิธิ โดยมีดร. มารวย ผดุงสิทธิ์ เป็นรองประธานมูลนิธิ กรรมการโดยตำแหน่งจะประกอบด้วย ยมอริการบดินทร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายกสมาคมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีกรรมการที่เป็นศิษย์เก่า เช่นคุณมารุต บุญนาค คุณสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์ ประธานชมรม มธก.สัมพันธ์ คุณวันจักร วรดิตร รศ. เกศินี วิฑูรชาติ อดีตคณบดีพาณิชยศาสตร์และบัญชีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณสุโข อดีตเอกอัครราชทูต ศ.ดร.วิเชียร ทัศนคุณ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมคุณวิเชียร กลิ่นสุคนธ์ เป็นศิษย์เก่าอาชีพนักธุรกิจ นอกจากกรรมการที่เป็นศิษย์เก่าแล้วยังมีกรรมการที่เป็นบุคคลภายนอกแต่มีความเคารพและศรัทธาในจริยวัตรของปริดี พนมยงค์เช่นรองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย คณบดีโพธิ์วิชชาลัย อาจารย์ลาวัลย์ อุปอินทร์ ศิลปินแห่งชาติและศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศิลปากร คุณเสรี จินตนาเสรี (มาจากทางอาจารย์มารวย ผดุงสิทธิ์) ในส่วนของคณะกรรมการที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณประกอบด้วย อาจารย์สุดา พนมยงค์ ดร.คุณฤทัย พนมยงค์ เป็นต้น

กรรมการมูลนิธิปริดี พนมยงค์ในส่วนของสถาบันปริดีฯในปัจจุบันได้แก่ ดร. วิเชียร วัฒนคุณ ดำรงตำแหน่งประธานสถาบันปริดี พนมยงค์ กรรมการสถาบันฯท่านอื่นๆประกอบด้วย ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ ดร. วรนิศ เศรษฐบุตร ดร. ปรีชา สุวรรณทัศน์ ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร มีประธานชมรม ตมธก . สัมพันธ์เป็นรองประธานสถาบัน ดร. อนุสรณ์ ธรรมใจ อาจารย์คุญญี พนมยงค์ ดูแลทางด้านฝ่ายศิลปวัฒนธรรม อาจารย์วณิ พนมยงค์ (สายประดิษฐ์) ดร. วรวิทย์ กบิลเศรษฐ อธิการอัครราชทูต

คณะกรรมการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันปริดีฯโดยตรง จะมาร่วมประชุมกับทางสถาบันมากกว่าการประชุมของมูลนิธิปริดี พนมยงค์ คณะกรรมการกลุ่มนี้จะมีส่วนร่วมในดำเนินงานตลอด โดยมีการประชุมงานทุกๆเดือน ปัจจุบันจะประชุมกันตามวาระงานของกิจกรรม

มูลนิธิปริดี พนมยงค์มีประชุมสามัญประจำปี คณะกรรมการทุกท่านไม่ได้รับเงินประจำตำแหน่ง โดยที่กรรมการทุกคนต่างทำงานให้อาจารย์ปริดี พนมยงค์ด้วยความเสียสละ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ภายในสถาบัน ล้วนแต่ทำงานอย่างมีความสุข โดยถือการทำงานให้กับทางสถาบัน เป็นการพัฒนาตนเองเป็นสิ่งสำคัญ และทุกคนได้ทำในสิ่งที่เรารัก”

สอดคล้องกับที่ สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตยที่ได้ แสดงทัศนะต่อโครงสร้างการบริหารงานและคณะกรรมการของสถาบันปริดีฯไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

“โครงสร้างของสถาบันปริดี พนมยงค์ประกอบไปด้วย กรรมการใหญ่ของ ทางมูลนิธิปริดี พนมยงค์ ส่วนสถาบัน ปริดีฯ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งของมูลนิธิ ฯ โดยทำหน้าที่ เป็นกองหน้าในการเผยแพร่งิจกรรมโดยตรง คือ สถาบันปริดีฯมีหน้าที่ทำงานโดยตรง ฉะนั้นก็จะมีชุดกรรมการที่เป็นชุดกรรมการของทางสถาบันฯซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรรมการมูลนิธิฯที่ลงมาช่วยอยู่ ส่วนงานของสถาบันปริดีฯเป็นแบบย่อส่วน มีการทำงานที่กระชับตัว คล่องตัว ส่วนในรายละเอียด ที่เป็นรูปธรรม ผมจะทำหน้าที่เป็นตัวกลาง คือเป็นพนักงาน เป็นผู้จัดการสถาบันปริดีฯ และเป็นคนที่ดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมา ถ้ามีสิ่งใดที่ต้องการพึ่งพาหน่วยงานที่ใหญ่มากจำเป็นต้องไปเกี่ยวข้องกับมูลนิธิปริดี พนมยงค์หรือทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็จะขอความร่วมมือจากทางมูลนิธิฯ ส่วนใหญ่บุคลากรในสถาบันปริดีฯ จะมีหน้าที่ในการดำเนินการ แล้วแจ้งให้ทางมูลนิธิปริดี พนมยงค์ทราบเท่านั้นเอง” (สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตย, 2455: บทสัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์พบว่า รูปแบบ การบริหารงานของทางสถาบัน ปริดีฯ ขึ้นอยู่กับผู้รับหน้าที่ผู้จัดการสถาบันปริดีฯ คือ สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตย ที่ทำหน้าที่ เป็นผู้จัดการ สถาบันปริดีฯ เป็นพนักงาน และเป็นตัวกลางที่ดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของทางสถาบันฯ นอกเหนือจากบทบาทที่สันธูสวัสดิ์มีส่วนร่วมกันกับครูอุ้น มาลิกในการก่อตั้งสถาบันปริดีฯมา ตั้งแต่ต้น ความทุ่มเทรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านต่างๆ ของสถาบันปริดีฯ ทำให้สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตย เป็นที่ยอมรับจากทุกๆฝ่าย

คณะกรรมการมูลนิธิฯจะรับทราบถึงผลการดำเนินการ ตลอดจนแผนการจัดกิจกรรมของทางสถาบันปริดีฯ โดยตรง จากการรายงานประจำปี เท่านั้น หน้าที่ที่สำคัญ ของคณะกรรมการมูลนิธิปริดี พนมยงค์ คือ การจัดหาทุนในการบริหารจัดการให้แก่สถาบันปริดี พนมยงค์ โดยที่รายได้ของทาง

สถาบันจะประกอบด้วยเงินที่ได้รับจากทางมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ส่วนหนึ่ง และจากการบริหารจัดการพื้นที่เช่น การให้เช่าพื้นที่เพื่อการจัดกิจกรรมจากบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก ของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ ฯลฯ ในปัจจุบัน ทางสถาบัน มีรายได้จากการบริจาคของวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมากจากการหักรายได้ส่วนหนึ่งของการลงทะเบียนเรียนในแต่ละปีของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์เป็นเงินสนับสนุนต่อทางสถาบันฯ โดยบริจาคเงินผ่านทางมูลนิธิปรีดี ฯ ในวันปรีดี พนมยงค์ของทุกๆปี สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตย ได้อธิบายถึงที่มาของรายได้ตลอดจนรายจ่ายของทางสถาบันไว้คร่าวๆ ดังนี้

“ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์มีรายจ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้าง ประมาณ 200,000 บาทต่อเดือน โดยประมาณ การหารายได้ของสถาบัน สามารถที่จะเลี้ยงตนเองได้ โดยอาศัย การฝาก เงิน พันธบัตร หมุนเวียน ตลอดจน มีฝ่าย จัดหาทุน ต่อไป ทางสถาบัน จะมีรายได้ที่ มั่นคงมากขึ้น เนื่องจาก ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการให้เกียรติอาจารย์ปรีดีพนมยงค์โดยการก่อตั้งวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ขึ้น เป็นการสอนในระดับปริญญาโท เป็นหลักสูตรนานาชาติ เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยว ภาษาจีน ภายใต้งบประมาณส่วนหนึ่งของวิทยาลัยนานาชาติได้จัดส่งมาบริจาคให้กับมูลนิธิปรีดีฯ เพื่อใช้ในการดำเนินการของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ ใน ส่วนของมหาวิทยาลัยเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ได้ขอใช้ชื่อของปรีดี พนมยงค์ มาใช้ในการตั้งชื่อ คณะนิเทศศาสตร์ปรีดี แล้วบริจาคเงินให้มูลนิธิฯ ดังนั้นรายได้จากมหาวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ ตลอดจนเงินที่ได้รับบริจาคจากทางมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ทำให้สถาบันฯ มีความมั่นคงทางด้านรายได้ในระยะยาว เนื่องจากอาจารย์มร.วศ. ผดุงสิทธิกรรมกรของมูลนิธิปรีดีฯ มีลูกศิษย์ช่วยเหลือ อยู่มากทำให้การช่วยเหลือเป็นไป ได้มาก และการกระจายชื่อ ของอาจารย์ปรีดีออกไป ทำให้ดียิ่งขึ้น เป็นความภาคภูมิใจทุกคนที่ต้องเรียนทางด้านกฎหมายอยู่แล้ว อีกทั้งหนังสือกฎหมายตราสามดวงที่อาจารย์ปรีดีได้ทำไว้ นั้น ได้จัดพิมพ์ครั้งล่าสุดจำนวน 3 เล่ม เป็น 1 ชุด มีความสมบูรณ์มากฯ เนื้อเรื่องจะ เกี่ยวเนื่อง ถึงสัมพันธ์กับเรื่องกฎหมายที่จะคิดค้น สัมพันธ์ให้สมบูรณ์ เรื่องรากฐานทางประวัติศาสตร์ โดยที่หนังสือดังกล่าวได้รับมอบเป็นกรรมสิทธิ์ของทางมูลนิธิฯ”

ถึงแม้ว่ารายได้ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ได้รับในแต่ละปี รวมถึงผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ชื่อของปรีดี พนมยงค์ในทางด้านการศึกษา อาจสร้างรายได้ให้กับทางสถาบันฯก็จริง แต่ก็มิได้เป็นเงินจำนวนมากนัก สถาบันปรีดีฯจะสามารถดำเนินการเชิงรุกในการขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรมได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยเครือข่าย และความเสียสละในการทำงานจากผู้ที่มีความศรัทธาในแนวคิดของปรีดี พนมยงค์

ในส่วนแนวคิดของการบริหารจัดการของทางสถาบันปรีดีฯ สันธูสวัสดิ์ ยอดบางเตยได้แสดงความคิดเห็นต่อการทำงานในสถาบันไว้น่าสนใจดังนี้

“เป้าหมายเราไม่เป็นคนรุ่นเก่า ไม่เคยเน้นคนรุ่นเก่าเลย เราตัดทิ้งเลย พุคอย่างใจไม่ใส่ระกำ เพราะว่าเราต้องเลือก คนรุ่นเก่าต้องตาย ไปขัดแย้งกับทุกที่ทุกแห่งในการนำเสนอก็เป็นเรื่องธรรมดา ต้องมีการคัดทิ้ง เราไม่แคร์ไม่เห็นด้วยก็ไปอยู่เฉยๆ ไม่ว่าเป็นใคร เรื่องหลักไม่เสีย ” (สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย . 2555: บทสัมภาษณ์)

แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับชาวนิวทรี เกษตรศิริที่มีต่อคณะกรรมการมูลนิธิ ธิปริติ พนมยงค์และคณะกรรมการของสถาบันฯ ที่ว่า “เรื่องงานของมูลนิธิธิปริติ พนมยงค์ และงานของสถาบัน ธิปริติเหมือนกับเป็นงานคนแก่ ถ้าเราจะส่งต่อความคิดเรื่องอาจารย์ธิปริติฯ จะต้องมียาวชนคนหนุ่มสาว นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม ความรู้สึกส่วนตัวมองว่าคนในมูลนิธิธิปริติฯเป็นกลุ่มคนอายุมาการู้จักมักจี่กัน ดี พอเข้าไปฟังแล้วพูดตรงๆว่าไม่ชอบ ต้องเอารายชื่อกรรมการมาดูนะ บางที่กรรมการมูลนิธิที่อายุน้อย สุดท้ายที่จะเป็นคุณพิภพ ชงไชย คณะกรรมการในนั้นอยู่ด้วยกันด้วยความที่เกล้งไม่รู้ไม่ชี้มากกว่า ” (ชาวนิวทรี เกษตรศิริ . 2556: บทสัมภาษณ์) โดยฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล กลับมีมุมมองที่แตกต่างต่อ คณะกรรมการอาวุโสในมูลนิธิธิปริติฯ ดังนี้

“ผมคิดว่าจำเป็นต้องมีลูกศิษย์ของท่านอ .ปริติ เช่น กลุ่มตมรท.อยู่ เราจะไปเอาเขาออกก็ไม่ได้ จะต้องให้เกียรติ เพราะคนกลุ่มนี้ จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆเสมอ เวลาที่มีงานของอ .ปริติฯ ก็จะมาด้วยความเต็มใจ และสนใจที่จะมาอย่างยิ่ง มุมของกรรมมูลนิธิที่อยู่กลุ่มการเมืองคนละข้างก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาถ้าจะอธิบายตามแนวคิดของอ .ปริติถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเมืองไทยยังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยว หัวต่อ (Transition)” (ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. 2556: บทสัมภาษณ์)

การบริหารจัดการสถาบัน ธิปริติ พนมยงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อให้แนวคิดที่ธิปริติ พนมยงค์มีต่อ ประชาธิปไตย สันติภาพ การศรัทธา เป็นรูปธรรมขึ้นมา การใช้พื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆล้วนแต่มีความสำคัญเป็นยิ่ง การที่อย่างคณะกรรมการมูลนิธิ ฯและสถาบันธิปริติ พนมยงค์ประกอบด้วยบุคคลจาก หลายฝ่าย และหลากหลายอาชีพ ตลอดจนที่มา ทำให้สินธุ์สวัสดิ์จะต้องชูแนวคิดของธิปริติ พนมยงค์ที่มี ต่อหลักการทางด้านประชาธิปไตย สันติภาพ และการศรัทธาที่เชื่อมั่นว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียม กัน สามารถอยู่ร่วมกันได้ นำมาใช้ในการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆในสถาบัน โดยมีให้เกิดความ แดก แยกของกรรมการ หรือถือข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจนส่วนผลให้ทางสถาบันขาดความเป็นกลางทางการเมือง

พื้นที่สถาบันธิปริติ พนมยงค์กับการบริหารจัดการ

สถาบันธิปริติ พนมยงค์จัดสร้างบนพื้นที่ ซอยทองหล่อ ถนนสุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยได้รับการบริจาคพื้นที่จากทางมูลนิธิไชยวนาที่มีอาจารย์ยงุ่น มาลากเป็น ประธานมูลนิธิในขณะนั้น เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารสถาบันธิปริติ พนมยงค์ โดยถือเอาวันคล้ายวันที่

ได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เป็นวันทำพิธีวางศิลาฤกษ์ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2531 และใช้วันคล้ายวันที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยคือวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2538 มาเป็นวันเปิดดำเนินการกิจกรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์อย่างเป็นทางการ พื้นที่ ตั้งของสถาบันปรีดีบนเนื้อที่ 371 ตารางวา (อ้างอิงจาก ราคาประเมินที่ดินปี พ.ศ. 2555-2558 เป็นเงิน 350,000 บาทต่อ/ตารางวาทั้งนั้นมูลค่าที่ดินในปัจจุบันคือ 129,850,000 บาท) (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์)

นับว่าเนื้อที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์นั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้น จากเดิมเป็นอย่างมาก มูลค่าที่ดินที่อาจารย์ถ่มมอบให้กับมูลนิธิปรีดี พนมยงค์เพื่อใช้ในก ารจัดสร้างอาคารเมื่อปี พ.ศ. 2538 ก็ถือว่าม ีมูลค่านับเป็นจำนวนถึง สิบล้านในปี นั้น โดยนรนิติ เศรษฐบุตร (2556: บทสัมภาษณ์) ได้ให้ความเห็น การที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ตั้งในพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งไม่ได้อยู่ใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า “การแยกเป็นข้อดี เพราะถ้าอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยเกินไปก็เหมือนเป็นสถาบันของมหาวิทยาลัย”

ด้านรูปแบบอาคารภายในพื้นที่สถาบันปรีดีฯ โดยสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตยได้อธิบายไว้ในเว็บไซต์ของทางสถาบันปรีดีฯ ไว้ว่า ก่อสร้างอาคารสถาบัน ฯ เพื่อทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ตามแนวคิดของ ปรีดี พนมยงค์ ได้รับการออกแบบจากกลุ่มบริษัทแปลนอาทิเต็ค โดยมี นายธีรพล นิยม นายครองศักดิ์ จุฑามรคต นายปริชา รุ่งจิไพศาล เป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบ ส่วนการก่อสร้าง โดยบริษัทปิยะภูมิ จำกัด การออกแบบอาคาร ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทางความคิดและการอุทิศตนของปรีดี พนมยงค์ ให้มีลักษณะรูปแบบที่มีมุมมองได้สองด้าน คือ

1. สะท้อนยุคสมัยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
2. สะท้อนยุคปัจจุบันและเน้นถึงการใช้ประโยชน์อเนกประสงค์

อาคารแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ

1. อาคารส่วนแรกเป็นโถงกว้างต่อจากสะพานไม้ด้านบนเป็นห้องประชุมอเนกประสงค์อาคารส่วนที่สองแบ่งออกเป็นสามชั้นระหว่างอาคารส่วนแรกกับอาคารส่วนที่สองมีลานน้ำพุกลางแจ้งและห้องระเบียงนิทรรศการ /ประชุมย่อยเป็นตัวยึดโยง ด้านหน้าบริเวณบันไดทางขึ้นอยู่เกือบติดฟุตบอลสนาม ลักษณะโค้งครึ่งวงกลม มีแอ่งน้ำน้อยอยู่ตรงกลางลดหลั่นลงไป ข้างบันไดขึ้นด้านซ้าย-ด้านขวาเป็นบ่อน้ำเพื่อสื่อถึง ความร่มเย็น การใช้สะพานไม้เชื่อมระหว่างอาคารกับทางขึ้น โดยจำลองจากสะพานที่ก่อสร้างในช่วง พ.ศ.2475 เพื่อเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และเชื่อมโยงยุคสมัยเก่า-ใหม่เข้าด้วยกันพื้นที่ของอาคารด้านหน้าต่อจากสะพานไม้มีเส้นตรงนำสายตาเป็นเส้นสีดำ ซึ่งใช้หินอ่อนปูยาวไปจนถึงลานโล่งด้านนอกสิ้นสุดที่ขอบวงกลมรอบบ่อน้ำพุ เส้นนำสายตายังต่อเนื่องไปสู่ส่วนบนของอาคารแทนค่าสัญลักษณ์ความรู้โรจน์สู่ความดีงาม เสมือนวัตรปฏิบัติของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ของบ่อน้ำพุเป็นแท่นหินแกรนิตสีดำโค้งขั้วมน

มีอิทธิพล เพื่อใช้สำหรับการแสดงกลางแจ้ง และเป็นลานกิจกรรมกลางแจ้ง ด้านข้างซ้ายขวาของลานน้ำพุ เป็นห้องระเบียงแสดงนิทรรศการ สามารถใช้จัดประชุมย่อย อบรม สาธิตได้อเนกประสงค์จากลานกว้างสามารถเดินเชื่อมต่อไปยังด้านบนของอาคารส่วนแรกได้ ซึ่งเล่นระดับบันไดโค้งต่อเนื่องไปจนถึงห้องประชุมอเนกประสงค์ อาคารส่วนแรกถูกออกแบบเป็นหลังคาโค้งโดยนำอิทธิพลทางรูปแบบของสถาปัตยกรรมสมัยโกธิคเกี่ยวกับยุคของท่านอาจารย์ปรีดีมาใช้ คือ การออกแบบให้หลังคาคล้ายหลังคาของสถานีรถไฟหัวลำโพง มีเสากลมรองรับนำมาประยุกต์ผสมผสานขึ้นใหม่ไม่ใช่เลียนแบบทั้งดุ้น เนื่องจากรูปแบบต่างๆของอาคารส่วนแรกมักเป็นลักษณะโค้ง จึงถูกกำหนดให้กลมกลืนกันทางโครงสร้างเช่น บันไดวน, เสากลม, หลังคาโค้ง โดยซ่อนสัญลักษณ์เอาไว้

ภาพประกอบ 2 บริเวณบันไดที่มีลานสำหรับดำเนินกิจกรรม

2. อาคารส่วนที่สอง ในสุดเป็นสำนักงานและห้องสมุด บริเวณหลังคาบนสุดใช้กระจกเป็นสกายไลต์ให้แสงธรรมชาติส่องลงมาถึง เน้นรูปแบบวัสดุใกล้เคียงกับธรรมชาติ พื้นบุผนังใช้อิฐดินเผา หลังคากระจกทรงจั่วสอดแทรกรูปทรงสถาปัตยกรรมไทยไว้พอสมควร โทนสีทั่วไปใช้ลักษณะของสีเอิร์ธโทนการกำหนดประโยชน์ใช้สอยจัดเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเป็นส่วนสาธารณะ ส่วนที่สองเป็นกึ่งสาธารณะ ห้องประชุมอเนกประสงค์ โรงละครอยู่ในอาคารส่วนแรก ซึ่งมีเนื้อที่มากกว่า ห้องทำงาน ห้องประชุมเล็ก ห้องสมุดอยู่ภายในอาคารส่วนที่สอง เพื่อความเป็นส่วนตัวในการทำงาน การออกแบบอาคารทั้งส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สองเป็นลักษณะซิมเมทรีคือ ด้านซ้าย-ด้านขวาเท่ากัน มีความสมดุลทั้งสองด้าน แทนความหมายคือความยุติธรรมกล่าวโดยรวมการออกแบบสถาปัตยกรรมชิ้นนี้ เป็นการออกแบบกึ่ง Post Modern Architect ซึ่งไม่เพียงจะงดงามด้านรูปทรงและคำนึงถึง

ประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น หากยังสื่อความหมายไปถึงคตินิยมและปณิธานอันยิ่งใหญ่ของท่านอาจารย์ ปรีดี พนมยงค์ อีกด้วย

สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้เปิดดำเนินงานอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2538 และ ดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและราษฎรเป็นลำดับมา

ภายในอาคารสถาบันปรีดี พนมยงค์ ประกอบด้วย พื้นที่สำนักงานของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์ และองค์กรอื่นๆ รวมเนื้อที่ 280 ตารางเมตร ห้องประชุมเอกประสงค์และโรงละครจำนวน 280 ที่นั่ง เวทีกลางแจ้ง จำนวน 100 ที่นั่ง ห้องสมุด 60 ตารางเมตร และระเบียบจัด นิทรรศการ/อบรม/ประชุมย่อย

สถาปัตยกรรมภายในสถาบันเป็นการนำ ความคิดสองด้านที่ตรงข้ามกัน เมื่อมาปะทะกันเข้า ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่การพัฒนาขึ้น ซึ่งเรียกว่า Dialectics (ประติการ) เส้นทางที่ไม่ สิ้นสุดสิ่งทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจัง ไม่มีสิ่งใดนิ่งคงอยู่กับที่ ทุกสิ่งที่มีอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ไปอย่างไม่หยุดยั้ง (จากบท กฎแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งหลาย หนังสือ “ความ เป็นอนิจจังของสังคม ” ปรีดี พนมยงค์) ประกอบด้วย การใช้พื้นที่ภายในสถาบันปรีดี พนมยงค์ ให้ เหมาะสมกับกิจกรรมประเภทต่างๆ สอดคล้องอำนาจ เชนสบาย (2548: 78-84) ที่กำหนดรูปแบบการ ดำเนินการของกิจกรรมในหอศิลป์ออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. นิทรรศการศิลปะ (Art Exhibition) ประกอบด้วย นิทรรศการถาวร จัดการแสดงตาม หัวข้อ สำคัญ (Permanent Gallery) นิทรรศการหมุนเวียน และนิทรรศการเฉพาะกิจ (Temporary Exhibition) ลานประติมากรรม (Sculpture Garden) ลานศิลปะจัดวางและการแสดงสด (Performance Space) และ โถงนิทรรศการ (Exhibition Hall)

ภาพประกอบ 3 บริเวณที่ตั้งนิทรรศการจัดแสดงประวัตินายปรีดี พนมยงค์

2. ศูนย์อบรมและปฏิบัติการศิลปะ (Art Workshops Centre) การอบรมศิลปะปฏิบัติ (Art Workshops) การประชุมสัมมนา (Art Forums/Seminars/Lecture and Art Talk) ห้องสมุดศิลปะ (Art Library) ฐานข้อมูลศิลปะ (Media and Database) ศูนย์อนุรักษ์และซ่อมแซมศิลปะ (Art Preservation Centre) โรงละครเล็ก (Theatre and Auditorium) และห้องประชุมอเนกประสงค์ (Convention Room)

พื้นที่ทั้งหมดของสถาบันฯ สามารถรองรับการแสดงศิลปะ การจัดงานด้านศิลปะ และดำเนินกิจกรรมทางด้านศิลปะ นอกจากนี้ยังสัปดาห์กิจกรรมยังสอดแทรกความหมายต่างๆ ซึ่งสามารถตอบสนองต่อผู้ที่สนใจงาน ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและบุคคลทางการเมืองที่มีชื่อว่า ปรีดี พนมยงค์ ผ่านพื้นที่ของสถาบันฯ ที่นำเสนอและมีรูปการนำเสนอมากมาย นอกจากนี้ยังตอบสนองความต้องการของคู่คนที่สนใจงานศิลปะด้านการเมืองโดยเฉพาะ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับการดำเนินงานร่วมกับสถาบันปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์เป็นผู้ทำให้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้จัดตั้งขึ้น และนับเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย และเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นนิติบุคคลแห่งแรกของประเทศไทยด้วยเช่นกันถึงแม้ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยลำดับที่สองของประเทศไทยก็ตาม คุณูปการในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองของปรีดี พนมยงค์นับได้ว่าเหมาะสมกับตำแหน่งที่นายปรีดี พนมยงค์ได้รับนั้นคือ “ตำแหน่งผู้ประศาสน์การ” ที่มีความหมายว่า “ผู้ให้” ถือได้ว่าปรีดี พนมยงค์เป็นทั้งผู้ให้กำเนิดสถาบันการศึกษาแห่งนี้ และเป็นผู้ให้การศึกษาที่พึงได้ตาม หลัก หกประการ ตามที่กลุ่มคณะราษฎรได้เคยประกาศไว้ สอดคล้องกับชาลวิทย์ เกษตรศิริ ได้กล่าวถึงที่มาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองไว้ดังนี้

“การสถาปนา มธก. ในปี 2477 ก็มาที่หลักประการที่ 6 ของคณะราษฎร กำหนดมาควบคู่กับการปกครองในลักษณะใหม่ เมื่อประเทศมีรัฐธรรมนูญ มีประชาธิปไตย ก็ต้องมีสถาบันการศึกษาแบบใหม่ อันนี้จึงเป็นหลักปรัชญาพื้นฐานในการก่อตั้งเป็นหลักของการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การเปิดและกฎเกณฑ์ที่แน่นอนนี้เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดลักษณะหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย” (ชาลวิทย์ เกษตรศิริ, 25xx: บทความ)

จากคำกล่าวของปรีดี พนมยงค์ในฐานะท่านผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หรือ University of Moral and Political Sciences (UMPS) ที่กล่าวไว้ในวันที่ 27 มิถุนายน 2477 อันเป็นวันสถาปนา มธก. ณ ที่ตั้งเก่าของโรงเรียนกฎหมาย ได้กล่าวไว้ในวันเปิดมธก. ไว้ดังนี้

“ การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นปัจจัยในการ แสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดี ตั้งแต่ชั้นต่ำตลอดจนการศึกษาชั้นสูง เพราะฉะนั้นการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎร ในสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น...”

นอกจากนั้นปรีดี พนมยงค์ยังได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนในสมัย นั้น ที่ขาดทางเลือกทางการศึกษาเพราะ มีมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย คือ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยเท่านั้น และเปิดรับเพียงปีละจำนวนจำกัด ดังนั้นเมื่อปรีดี พนมยงค์เปิดมหาวิทยาลัยวิชา ธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น โดยที่ถือว่าเปิดมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกในประเทศไทย ทำให้จำนวน ผู้สมัครเข้าศึกษามี ผู้สมัครเป็นจำนวนถึง 7,094 คน ดังคำเปรียบเทียบที่ว่า “...มหาวิทยาลัยย่อมอุปมา ประดุจอ่าน้ำบำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและ โอกาสที่เขาควรมี ควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ ตราพระราชบัญญัติ จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น...”

ชาวยุโรปได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ ระหว่างปรีดี พนมยงค์ที่มีต่อนักศึกษาธรรมศาสตร์ไว้ น่าสนใจดังนี้

“ในแง่ของท่านผู้ประศาสน์การกับนักศึกษาธรรมศาสตร์ ... ผมคิดว่า ด้านหนึ่งของท่านปรีดีกับ ธรรมศาสตร์ มีความสัมพันธ์ในฐานะที่ว่าท่านเป็นผู้ประศาสน์การ คำว่า “ประศาสน์” แปลว่า “ให้” ก็ หมายความว่า ท่านเป็นผู้ให้การสถาปนา มธก. นี่เป็นความสัมพันธ์ในแง่ของการเป็นผู้ก่อตั้ง ความสัมพันธ์ ของท่านกับธรรมศาสตร์จะเป็นความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ”

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยง และสายสัมพันธ์ที่ทาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีต่อปรีดี พนมยงค์ผ่านกิจกรรมที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์มีส่วนร่วมกับทาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยในวันที่ 11 พฤษภาคมของทุกๆ ปีทางสถาบันปรีดีฯ จะเข้ามาช่วยงาน ใน “วันปรีดี” โดยรับผิดชอบในด้านการจัดเอกสาร และการจัดสัมมนาร่วมกับทางมหาวิทยาลัย นอก เนื่องจากนั้นทางสถาบันปรีดี ได้เชื่อมโยงกับสโมสรมนิตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการจัด กิจกรรมต่างๆ อีกเช่นกัน

ปรีดี พนมยงค์เป็นผู้ประศาสน์การกับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผลให้สถาบันการศึกษา แห่งนี้มีความสัมพันธ์กับสถาบันปรีดี พนมยงค์อย่างใกล้ชิดผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรม ของกลุ่มพระจันทร์เสี้ยว ซึ่งสมาชิกทั้งหมดล้วนศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งสองสถาบันจึง ไม่สามารถแยกจากกันในการเคลื่อนไหวศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องแนวคิดทางด้านสังคม การเมือง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก

กิจกรรมที่บุคคลภายนอกมาใช้พื้นที่ หรือเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น การจัดปาฐกถา หรือเสวนาในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมฉายภาพยนตร์ที่ให้แก่คิดต่อสังคม ฯลฯ เพื่อก่อให้เกิดการขับเคลื่อนต่อกระบวนการประชาธิปไตยตามแนวคิดของปรีดี พนมยงค์ นอกเหนือจากกิจกรรมที่ถูกระบุไว้ในฐานข้อมูลของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์แล้ว สถาบันได้ทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่าย ต่อๆ อีกจำนวนหนึ่ง เช่นการร่วมงานในวันชาติกาลปรีดี พนมยงค์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความร่วมกับกลุ่มเสรีไทยในการจัดนิทรรศการที่อาคารเสรีไทย หรืองานมอบรางวัลมนัส เสียรสิงห์ให้กับบุคคลที่สร้างสรรค์งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง แต่การจัดงานดังกล่าวพบว่าขาดความต่อเนื่อง เพราะจากปัจจัยหลายๆ อย่างที่มีผลต่อผู้สร้างงานแขนงนี้ การจัดงานของทางสถาบันปรีดีฯมีทั้งในส่วนนิทรรศการถาวรเช่น ห้องแห่งแรงบันดาลใจ ที่นำเสนอเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์มาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดคำถาม และสิ่งที่ต้องเก็บไปคิดเมื่อชมห้องดังกล่าวแล้ว และในส่วนของการจัดนิทรรศการชั่วคราว โดยใช้พื้นที่ต่างๆ ภายในสถาบันฯ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับรูปแบบงาน หรือรายละเอียดของกิจกรรม เช่น พื้นที่ห้องกระจกแสดงงานสองฟากที่มีความเหมาะสมกับการจัดนิทรรศการ หรือการแสดงผลงานทางด้านศิลปะ ลานอัมรินทร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบทั้งการแสดงผลละคร การเสวนา ฯลฯ พื้นที่ด้านหน้าที่เชื่อมต่อกับตัวสะพานถูกใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ หรือเป็นที่แสดงผลงานทางด้านศิลปะต่างๆ และหอประชุมภายในที่ถูกใช้งานทางด้านศิลปวัฒนธรรม การเมือง สังคมต่างๆเช่นการจัดปาฐกถา การจัดเสวนา การแสดงละคร ฯลฯ ในส่วนห้องค้นคว้ามีการจัดรวบรวมผลงานต่างๆของปรีดี พนมยงค์ โดยเฉพาะในด้านเอกสาร และคำรา หรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์ แต่จุดด้อยคือขาดวัสดุหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกัน บปรีดี พนมยงค์และสามารถใช้ที่เป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ เนื่องจาก กวีตุดังกล่าวทางญาติหรือผู้มีความเกี่ยวข้องได้นำไปมอบให้กับทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้ดูแล โดยจัดเก็บไว้ในส่วนของหอจดหมายเหตุ ทำให้ขาดเสน่ห์ที่นักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่ถูกรักษาเพื่อเป็นอนุสรณ์ของปรีดี พนมยงค์

ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุลในฐานะที่มีส่วนร่วมในคณะกรรมการของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์และเป็นคณะกรรมการของสถาบันปรีดีฯ มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันปรีดีฯ ไว้ว่า “ผมก็ไม่ได้ลึกซึ้งมากทางด้านศิลปวัฒนธรรม งานที่ผมคิดว่าทำอยู่ ผมก็คิดว่า “พอใจ” ส่วนหนึ่งเพราะคนที่เห็นได้ไผ่ใหญ่ ก็คือคุณสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย และตัวคุณสินธุ์สวัสดิ์ เองก็เป็นศิลปินสำหรับผมๆคิดว่าโดยภาพรวมก็นับว่า น่าพอใจ ก็มีกิจกรรมต่างๆ เป็นกิจกรรมทางด้านศิลปะที่พัฒนาเข้ากับผลงานและประวัติความ คิดของอ.ปรีดี พนมยงค์ ตอบได้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ และก็เป็นเครื่องมืออีกช่องทางหนึ่งที่จะสื่อ บางทีอย่างเรื่องหนักๆอย่างการเมืองจะไปพูดให้เด็กประถมฟังก็ลำบาก ก็ต้องมีสื่ออะไรบางอย่างที่ออกมาเป็นภาพ มีการประกวดภาพบ้างเช่น

ประกวดวาดภาพในหัวข้อเรื่อง “ประชาธิปไตยคืออะไร ?” ก็เป็นภาพรวมที่ผมคิดว่า น่าพอใจ ” สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ในเดอะเนชั่นที่แสดงให้เห็นว่าสินธุ์ สวัสดิ์เคยมีพื้นฐานและชื่นชอบในงานศิลปะอยู่ก่อนคือ “ผมรู้จักศิลปะเพราะพี่ชายคนหนึ่งเป็นครูที่โรงเรียนเพาะช่าง สมัยเด็กๆ พี่เขาจะทำกระดานขนาดใหญ่ไว้ที่บ้านให้ผมวาดอะไรไปเรื่อย ผมรู้จักการเมืองก็เพราะที่บ้านเป็นหอพัก” สินธุ์สวัสดิ์ได้ตั้งสมประสงค์เพิ่มด้วยการเข้าเรียนในสถาบันที่มีการสอนทางด้านศิลปะคือโรงเรียนเพาะช่างเพราะเชื่อมั่นในการทำงานศิลปะเพื่อรับใช้สังคม “ผมได้อิทธิพลจากบรรยากาศรอบตัว ตอนนั้นคิดว่าทำงานศิลปะอย่างเดียวไม่พอแล้ว ยังต้องเรียนรู้โลก สังคมและชีวิตที่เป็นจริงด้วย” และได้แสดงออกมาในระยะเวลา 3 ปีหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 คือได้ร่วมกับเพื่อนศิลปินสร้างสรรค์ผลงานในนาม “แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย” โดยนำงานศิลปะมารับใช้สังคมอย่างจริงจัง

สถาบันปรีดี พนมยงค์กับกาชหลังเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

สถาบันปรีดี พนมยงค์ เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่มีกิจกรรมทางด้านศิลปะมากมาย โดยมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ กิจกรรมทางด้านศิลปะ และกิจกรรมการแสดง โดยกิจกรรมด้านศิลปะ ได้แก่ กิจกรรมศิลปะกับสังคม กิจกรรมศิลปะกับเด็ก และกิจกรรมการแสดง ได้แก่ ศิลปะการแสดง สถาบันปรีดี พนมยงค์กับครูอุ่ง มาลี ในด้านศิลปะการแสดง กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร กิจกรรมด้านภาพยนตร์ ซึ่งทั้งหมดมีรูปแบบการแสดงและผู้เข้าร่วมการแสดงก็มีหลากหลายกลุ่มเช่นเดียวกัน

กิจกรรมทางด้านศิลปะ

1. กิจกรรมศิลปะกับสังคม

สถาบันปรีดี พนมยงค์ เมื่อจำแนกจากกิจกรรมที่ปรากฏพบว่า กิจกรรม “ศิลปะกับสังคม” เป็นกิจกรรมหลักและมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรมทางด้านผลงานทัศนศิลป์ โดยกิจกรรมที่มีความโดดเด่นและดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น การแสดง “รวมมิตรศิลปวัฒนธรรม” หนึ่งในเทศกาลศิลปะนานาชาติ 2: ผลของการที่ ก่อสร้างไว้ดีแล้ว ย่อมไม่สูญ ญหาย ณ หอประชุมพูนสุข นมยงค์ การนำเสนอวิจารณ์ทัศนศิลป์ และทัศนศิลป์วิจารณ์ : สันติภาพ ในงานศิลปะ โดย ถนอม ชากัดดี, ไพศาล เปลียนบางช้าง, ชล เจนประภาพันธุ์, ไพศาล ชีรพงศ์วิญญูพร, กฤษดา ดุษฎีนิช, สิทธิธรรม โรหิตะสุข และการแสดงสด โดย สาธิต รักษาศรี และชัยวัฒน์ คำดี หนึ่งในงานเทศกาลศิลปะนานาชาติ ครั้งที่ 3 การฉายภาพยนตร์สั้นทดลอง ชุด 2 “อันเนื่องมาจากราชประสงค์” ผลงานของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ฉายภาพยนตร์เทศกาลศิลปะนานาชาติ 3 เรื่อง Intolerance 1916 / Waterloo bridge 1940 ณ หอประชุมพูนสุข พนมยงค์ และการแสดงละครใบ้ เรื่อง “ไทยจำ” โดยกลุ่มเบบี๋ไม้ม ณ หอประชุม

พูนสุข พนมยงค์ การเสวนา หัวข้อ 30 ปี 6 ตุลา : ขบวนการเดือนตุลา มีคุณค่ากับสังคมไทยจริงหรือ ? เป็นต้น

ภาพประกอบ 4 การเสวนา หัวข้อ 30 ปี 6 ตุลา : ขบวนการเดือนตุลา มีคุณค่ากับสังคมไทยจริงหรือ ?
โดยวิโรจน์ ตั้งวาณิชย์

กิจกรรมหนึ่งที่มีความโดดเด่น ด้านสังคมคือ รางวัลมนัส เเชียรสิงห์ “แดง” เป็นกิจกรรมหนึ่งภายใต้ กิจกรรมทางด้าน ศิลปะกับสังคม เป็นรางวัลที่ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนศิลปินที่สร้างผลงานศิลปะเพื่อชีวิตมาตลอดชีวิต โดยนำบุคคลในหน้าประวัติศาสตร์เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มาเป็นแรงบันดาลใจ และให้กำลังใจกับศิลปินทางด้านทัศนศิลป์ ที่สร้างสรรค์ผลงานทางด้านสันติภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรม ภายใต้ชื่อ โครงการรางวัลมนัส เเชียรสิงห์ “แดง” มนัส เเชียรสิงห์ เป็นสมาชิกแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยเมื่อเดือนมกราคม พศ. 2518 และมีผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการสร้างผลงานศิลปะเพื่อชีวิตเช่น

ภาพประกอบ 5 การประชาสัมพันธ์รางวัล มนัส เคียรสิงห์

ที่มา <http://www.oknation.net/blog/sinsawade/2011/04/21/entry-1>

กิจกรรมศิลปะที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือต่างๆ ในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการจัดแสดงนิทรรศการ การแสดงสด การแสดงภาพยนตร์ การจัดเสวนาที่พูดคุยถึงประเด็นปัญหาในยุคสมัยนั้นๆ ตลอดจนการมอบรางวัล ซึ่งทำให้ผลงานของศิลปินมีความโดดเด่นขึ้นและมีการกล่าวถึงในวงกว้าง โดยผลงานทั้งหมดนั้นสามารถตอบสนองความสนใจทั้งศิลปะและสังคม

2. กิจกรรมศิลปะกับเด็ก

สถาบันปริดี พนมยงค์ ได้จัดโครงการศิลปะเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยเห็นว่าศิลปะสามารถพัฒนาสิ่งดีๆ ให้กับเด็กและเยาวชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึก กล้าแสดงออกในประเด็นเรื่องราวทางสังคม ตามความเข้าใจของเด็กแต่ละวัย

การจัดโครงการศิลปะเด็กและเยาวชนไม่ได้มุ่งเน้นการแข่งขันขั้นสูง เพียงแต่จัดให้มีการประกวดภาพศิลปะแต่ละหัวข้อเพื่อกระตุ้นให้ได้ ก ๆ ผู้ปกครอง คณะครู สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ การจัดอันดับรางวัลใช้วิธีการกระจายรางวัลให้ทั่วถึง เน้นการแสดงผลงานและการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ตลอดระยะเวลาการจัดโครงการต่อเนื่องทุกปี ผลปรากฏมีเด็กและเยาวชนจากที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

ส่งผลงานภาพศิลปะเข้าร่วมแสดงอยู่ งบประมาณฯ ผลงานทุกชิ้นที่ส่งเข้าร่วมจะได้รับการนำออกแสดง นิทรรศการทั้งหมดไม่มีการคัดออก

สถาบันปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินงานโครงการศิลปะเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องในลักษณะนี้เป็นระยะเวลานับได้กว่าทศวรรษ และยังคงดำเนินต่อไปเพื่อพัฒนาการแห่งการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์)

ภาพประกอบ 6 พิธีเปิดนิทรรศการศิลปะเด็กและเยาวชน หัวข้อ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม”

จัดโดย มูลนิธิ 14 ตุลา และสถาบันปรีดี พนมยงค์ ณ อุบลรัตน์สถาน 14 ตุลา ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2547

นิทรรศการศิลปะเด็กและเยาวชน เป็นงานที่จัดต่อเนื่องมาทุกๆ ปี นับตั้งแต่เริ่มเปิดอาคารของสถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นต้นมา โดยใช้หัวข้อที่เน้นแนวคิดทางด้านประชาธิปไตย สันติภาพ และภาพกราฟิก โดยสลับสับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาของวาระทางการเมืองและประชาธิปไตยในแต่ละปี เช่น หัวข้อ “ชีวิต ความฝัน สันติสุข” เนื่องในวาระครบรอบ 50 ปี สันติภาพไทย ในการจัดการนิทรรศการในปีแรก หัวข้อ “ประชาธิปไตยในใจฉัน” เนื่องในวาระครบรอบ 65 ปี ประชาธิปไตยไทย ในปีที 3 และ หัวข้อ “ความดี” ในวาระครบรอบ 100 ปี ชาตกาล รัฐบุรุษอาวุโส ศ.ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในปีที 5 เป็นต้น โดยมีจุดเด่นคือ เป็นกิจกรรมที่ไม่เน้นการแข่งขัน เพราะไม่ใช่วิธีการประกวดเพื่อหาผู้ชนะ แต่เน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้ที่ส่งผลงานจะได้ร่วมแสดงผลงานทุกคน ทำให้เยาวชนเกิดกำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ เป็นแนวคิดนอกกรอบที่สังคมไทยมุ่งเน้นการประกวดเพื่อหาผู้ชนะโดยนำเอารางวัลมาเป็นสิ่งเร้า สถานที่จัดการแสดงผลงานนอกเหนือจากการจัดภายในพื้นที่

ของทางสถาบัน ยังมีการจัดในพื้นที่ต่างๆในเหมาะสมกับหัวข้อในปีนั้นๆเช่น นิทรรศการใน ครั้งที่ 8 หัวข้อ “ฉลาดทำบุญ ” ณ วัดสวนแก้ว ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี , นิทรรศการ ครั้งที่ 9 หัวข้อ “จิตสำนึก 14 ตุลา” ในวาระครบรอบ30 ปี 14 ตุลา จัดแสดงผลงาน ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ฯลฯ

นอกเหนือจากการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้าร่วมแสดงผลงานแล้ว ทางสถาบันได้สร้างแรงจูงใจให้กับทางสถาบันการศึกษาที่ได้มีส่วนร่วมสำคัญในการชักจูงให้เยาวชน หรือนักเรียนของตน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งผลงานอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในการจัด งานศิลปะกับสังคม 2547: 30 ปี แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ได้จัดพิธีมอบประกาศนียบัตรให้หมวดศิลปศึกษาของ สถาบันการศึกษาดีเด่น ที่ส่งผลงานเข้าร่วมประกวดและแสดงนิทรรศการศิลปะเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ครั้งที่ 1-10 มาอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดดังกล่าวนับว่าเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการสร้างผลงานทางศิลปะตามแนวคิดการศรัทธา หรือความเสมอภาคของคนทุกคนของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งแตกต่างจากระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ที่เน้นการแข่งขันเพื่อหาผู้ที่เหนือกว่าโดยใช้รางวัล หรือโอกาสเป็นเครื่องต่อรอง เมื่อผู้สร้างสรรค์สามารถพันกรอบแนวคิดทางด้านทุนนิยม หรือการแข่งขันเพื่อยืนอยู่เหนือคนอื่นได้แล้ว การสร้างสรรค์ผลงานย่อมหลุดพ้นจากแนวคิดการสร้างสรรคศิลปะเพื่อสนองตัณหากับสังคมบริโภคเช่นกัน

กิจกรรมการแสดงผลงาน

1. ศิลปะการแสดง

กลุ่มคณะละครที่มีกิจกรรมร่วมกับทางสถาบันปรีดี พนมยงค์มีด้วยกันอยู่หลายกลุ่มและหลากหลายประเภททางด้านรูปแบบละคร กลุ่มที่ปรากฏและมีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อสถาบันปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และครูอุ้มมาลิก เช่น กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร กลุ่มละครเบบี๋ไม้ม กลุ่มละครยัยหนู่น ฯลฯ

กลุ่มที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องได้แก่ พระจันทร์เสี้ยวการละคร ที่มีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2512 จากกลุ่มนักศึกษาจากหลายมหาวิทยาลัยที่มีความสนใจด้านวรรณกรรมมารวมตัวกันเช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี (สิงห์ สนามหลวง), วีระประวัติ วงศ์พัวพันธุ์, วิทยากร เชิงกุล, ธัญญา พลอนันต์, นิคม รายาวา, วินัย อุกฤษณ์, เขียวชัย ลากานันท์ เป็นต้น โดยสุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้กล่าวถึง ที่มาและจุดเริ่มต้นของกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวไว้ว่า “การก่อเกิดพระจันทร์เสี้ยว คือเราทุกคนทำหนังสือเราเรียกว่าเป็นหนังสือเล่มละบาท ซึ่งถือเป็นจุดก่อเกิดที่ทำให้พวกเรามารวมตัวกัน ในสมัยนั้นการทำหนังสือจะต้องไปขออนุญาตกับทางสันติบาล การเกิดหนังสือเล่มละบาทขึ้นมาก็ด้วยเหตุเพราะมันทำหนังสือในระบบไม่ได้ หนังสือของกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวเท่าที่ผมจำชื่อได้คือรุส , ตะวัน , ปัญญา , นาค , ลานโพธิ์ และยังมีอีกหลายเล่ม ส่วนคำว่า พระจันทร์เสี้ยวที่คุณวีระประวัติ วงศ์พัวพันธุ์ มีกลุ่มอ่านหนังสือภาษาอังกฤษที่ชื่อ crescent moon แปลเป็นไทย ว่าพระจันทร์เสี้ยว”

กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวเป็นกลุ่มการแสดงที่มีบทบาทมาก โดยบุคคลที่ผ่านการเป็นสมาชิกกลุ่มจันทร์เสี้ยวในเวลาต่อมาได้กลายbecomeนักคิดที่สำคัญของประเทศ ทำให้การบ่มเพาะการคิดเกิดขึ้นในกลุ่ม และสามารถแพร่ขยายความคิดไปสู่กว้างผ่านบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น การเป็นนักวิชาการอย่างวิทยากร เชียงกูล ที่มีอิทธิพลต่อปัญญาชนที่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย และทำให้แนวคิดสืบต่อไปจนถึงปัจจุบัน

2. สถาบันปริติ พนมยงค์กับครูอุ่ง มาลิก ในด้านศิลปการแสดง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับครูอุ่ง มาลิก ได้จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ 20 มิถุนายน 2542 เป็นงานรำลึกถึงครูอุ่ง มาลิก ภายใต้อาณา “ดอกไม้มักกลางใจชน” นับเป็นเวลาที่ครูอุ่งเสียชีวิตได้ 9 ปี และเป็นเวลาภายหลังการก่อสร้างอาคารสถาบันปริติฯ แล้วเสร็จถึง 5 ปี ลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อระลึกถึงครูอุ่ง มาลิกเป็นการสร้างกิจกรรมจากผลงานที่ครูอุ่ง มาลิกได้เคยสร้างสรรค์เอาไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เช่น การแสดงหุ่นเชิดมือเป็นต้น จากงานระลึกถึงครูอุ่ง ได้ถูกนำมาผนวกรวมกับกิจกรรมทางด้านละครหุ่น คณะละครต่างๆ เป็นภายใต้อาณา “มหกรรมการแสดงแสนหรรษา” ที่รวบรวมกิจกรรมของกลุ่มละครต่างๆ เช่น คณะละครยายหุ่น, คณะเต้มฝัน, กลุ่มเบบี้ไม้ม และคณะแกะคำคำ เป็นต้น นับเป็นกิจกรรมทางด้านละครหุ่นมือ ละครใบ้ เป็นกิจกรรมด้านหนึ่งที่นำกลุ่มละครเด็กและละครทางเลือกมาจัดร่วมกัน และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องนับเป็นเวลานานสิบปี

การรำลึกถึงครูอุ่ง มาลิก เป็นการตระหนักถึงความสำคัญของท่าน ในการเป็นผู้บริจาคและมีส่วนสำคัญให้เกิดสถาบันปริติ พนมยงค์ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของไทย และเป็นการสืบต่อเจตนารมณ์การดำเนินงานศิลปะที่สะท้อนมุมมองทางสังคม ประชาธิปไตยไปสู่กว้าง และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพื้นที่ทางโอกาสในการนำเสนอผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม

3. กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร

ลินินาญ เกษประไพ (2555: ออนไลน์) ผู้เป็นส่วนหนึ่งของ พระจันทร์เสี้ยวการละคร รุ่นที่ 2 ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นระหว่างกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละครกับละครคณะยายหุ่นไว้ดังนี้

“โครงการละครยายหุ่น เป็นผลงานส่วนหนึ่งของพระจันทร์เสี้ยว เป็นการทำงานร่วมกันของพระจันทร์เสี้ยวกับมูลนิธิภวนา ซึ่งเป็นมูลนิธิของครูอุ่ง มาลิกผู้ที่บริจาคที่ดินในการจัดสร้างสถาบันปริติ พนมยงค์ และ เคยทำงานด้านพระพุทธศาสนา มีโครงการสำหรับเด็กและเยาวชนให้สังคมในสมัยที่มีชีวิตอยู่ บ้านของครูที่อยู่ติดกัน ก็มีความเกี่ยวเนื่องกัน พระจันทร์เสี้ยวเมื่อได้มาอยู่ที่นี่ก็มีส่วนร่วมในการจัดงานรำลึกครูอุ่ง ทำให้ทราบถึงประวัติชีวิต ประทับใจ เมื่อเห็นหุ่นมือที่ครูทำ นื่องๆก็อาสาสมัครทำหุ่นมือ เอาไปเล่นให้เด็กๆ ได้ดู ก็คิดกันเล็กๆ ว่า เราจะสร้างโครงการหุ่นมือเพื่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนขึ้นมา โดยเริ่มด้วยการทำหุ่นมือ ฝึกทักษะให้กับสมาชิกทั้งหมด ก็คือหัดเย็บ หุ่นมือ หัดเชิด สร้างเรื่อง แล้วก็ทำ

ละครชิ้นมาเรื่องหนึ่ง ก็ออกตระเวนแสดง ในปี 2544 ก็เริ่มโครงการคณะละครขายหุ่น เป็นการต่อยอดจากงานละครเวที คืองานละครเวทีผู้ชมเป็นผู้ใหญ่ เรื่องเป็นของผู้ใหญ่ เราไม่ค่อยมีละครสำหรับเด็กเราก็เลยใช้หุ่นมาขายฐานเป็นละครสำหรับเด็ก”

ความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่ทางกลุ่มพระจันทร์เสี้ยว มีต่อครูอุ๋น มาลิกเป็นความสัมพันธ์ในด้านพื้นที่ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ให้การอนุเคราะห์กับกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวในด้านพื้นที่ และเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากแนวคิดในการสร้างสรรค์การละครที่เป็นการต่อยอดไปสู่กลุ่มเด็ก นอกเหนือจากกลุ่มผู้ใหญ่ที่กลุ่มละครพระจันทร์เสี้ยวการละครมีกลุ่มผู้ดูที่ติดตามผลงานอย่างสม่ำเสมอ

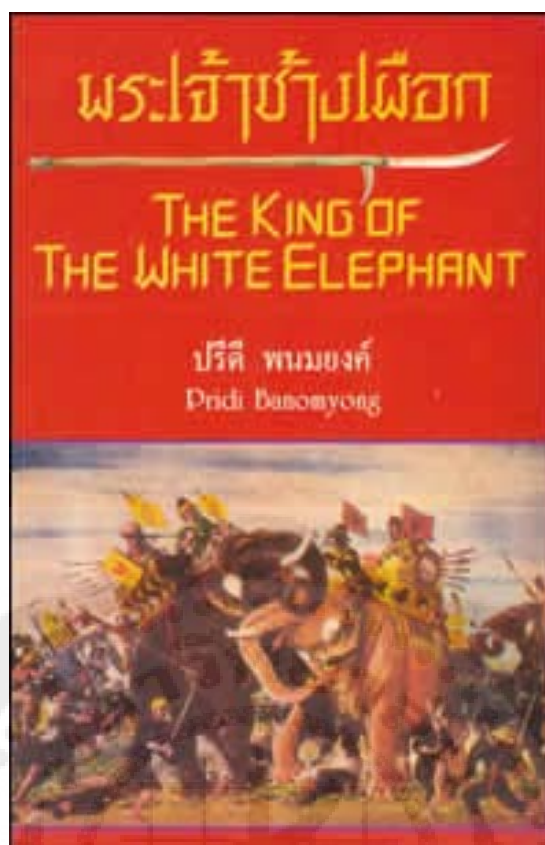

ภาพประกอบ 7 ลิ้นนาฏ เกษประไพ หัวหน้าคณะละครขายหุ่นครูอุ๋น มาลิก กำลังบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เรื่อง ละครหุ่นของครูอุ๋น มาลิก

4. กิจกรรมด้านภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” เป็นภาพยนตร์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยความตั้งใจของปรีดี พนมยงค์ที่ต้องการสื่อถึงแนวคิด สันติภาพ ออกไปสู่โลกภายนอกโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมชิ้นเดียว ที่สามารถจับต้องได้ของปรีดี พนมยงค์อีกด้วย ดังนั้นเมื่อทางสถาบันฯต้องการที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมของสถาบันฯไปในทิศทางที่เกี่ยว ข้องกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม สถาบันฯจำเป็นต้องใช้ ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นธง ในด้านศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเกี่ยวเนื่องถึงปรีดี พนมยงค์ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

จากเหตุผลที่ภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก เป็น 1 ในภาพยนตร์ไทย 3 เรื่อง ที่ “ผู้นำใหม่” หรือ กลุ่มคณะราษฎรสร้างขึ้น ภายหลังการปฏิวัติ 2475 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ การอภิวัฒน์ ทำให้ภาพยนตร์ที่ในสมัยระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใช้เป็น กระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์ถึงงานด้านพระราชกรณียกิจของกษัตริย์ กลายมาเป็นเครื่องมือ ประชาสัมพันธ์ถึงแนวคิดของกลุ่ม คณะราษฎร ในสมัยสงคราม “มหาเอเชียบูรพา ” 2484-2488 ภาพยนตร์ที่ถูกสร้างด้านกลุ่มคณะราษฎรมีด้วยกัน 3 เรื่องคือ เลือดทหารไทย (2487) พระเจ้า ช้างเผือก (2484) บ้านไร่นาเรา (2485) ตามลำดับ ภาพยนตร์เรื่อง เลือดทหารไทย กำเนิดขึ้นมาโดย แรงผลักดันของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในสมัยที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นำ ออกฉายประเดิมที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุงเมื่อ 3-10 เมษายน 2478 ส่วน พระเจ้าช้างเผือก เป็น ผลงานของปรีดี พนมยงค์ ในสมัยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนำออกฉายรอบ ปฐมฤกษ์ 4 เมษายน 2484 ฉายรอบธรรมดาที่ศาลาเฉลิมกรุง 10-16 เมษายน (6 ปีภายหลังภาพยนตร์ เรื่องแรกที่กล่าวถึง และก่อนสงครามโลกระเบิดขึ้นในเอเชีย) สำหรับ บ้านไร่นาเรา ก็เป็นผลงาน ผลักดันของนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกฉายที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง- โอเดียน เมื่อปลายเดือนเมษายน 2485 คือเมื่อสงครามโลกได้ระเบิดขึ้นแล้วในเอเชีย และไทยก็ได้ประกาศ สงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อ 5 มกราคม 2485 ภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องนี้ เลือดทหารไทยและ บ้านไร่นาเรา फिल्มถูกไฟไหม้หมด มีเพียงเรื่องเดียว คือ พระเจ้าช้างเผือก ที่ยังมี फिल्มเหลืออยู่ให้ได้ชม สำหรับ (ชาวนวิทย์ เกษตรศิริ. 2542)

ภาพประกอบ 8 การประจักษ์สัมพันธ์การฉายละครช้างเผือก

ที่มา: สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2555).

ภาพยนตร์เรื่อง เลือดทหารไทย ถูกเสนอสร้างขึ้นในปี 2477 สมัยที่กลุ่มคณะราษฎรกำลังเรืองอำนาจ โดยนาวาตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (เลขาธิการคณะรัฐมนตรีในขณะนั้น) เสนอต่อคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (หลวงพิบูลสงคราม) ขอให้สำนักงานโฆษณาการช่วยทำภาพยนตร์เพื่อ “โฆษณาให้ราษฎรนิยมการทหาร” แก่โครงเรื่อง เลือดทหารไทย เป็นเรื่องของชายหญิงกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวพันกับราชการทหาร ท้ายที่สุดสยามก็ประกาศสงครามกับชาติศัตรู กองทัพสยามเข้าสงครามและได้รับชัยชนะอย่างงดงาม น่าเชื่อว่าโครงเรื่องนี้คงจะรับมาโดยตรงจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และก็เป็นการสะท้อนความคิดของท่านในแง่การคาดการณ์ล่วงหน้าว่า สงครามใหญ่เป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศสยามต้องประกาศสงครามอย่างแน่นอน (ก่อนการประกาศสงคราม 7 ปี) ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญและความดีงามของ“ลัทธิทหาร” ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ 16 ธันวาคม 2481 อีก 9 เดือนต่อมา กันยายน 2482 ก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทวีปยุโรป

ในปีพ.ศ. 2484 “พระเจ้าช้างเผือก” ก็ถูกสร้างและนำออกฉายใต้บรรยากาศของ “สงคราม” และถูกนำออกฉายในช่วงหลังการเรียกร้องและได้มาซึ่งดินแดน “เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ นครจัมปาศักดิ์ และไชยบุรี” จากประเทศฝรั่งเศส ดังนั้นจากการที่ภาพยนตร์ใช้ภาษาภาษาอังกฤษในการสื่อสารทั้งเรื่อง และได้ส่งไปฉายยังต่างประเทศ ทำให้เชื่อว่า ๔๗๗ ปรีดี พนมยงค์ ต้องการ “สื่อ” ความหมายของ “สันติภาพ” กับชาวต่างประเทศ นอกเหนือจาก “การสื่อสาร” ภายในประเทศไทยเอง

ปลายเดือนเมษายน 2485 หลังจากญี่ปุ่นบุกไทยใน “สงครามมหาเอเชียบูรพา” กองทัพอากาศได้สร้างภาพยนตร์เรื่อง บ้านไร่ของเรา ออกมาฉาย ในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ภาพยนตร์เรื่องนี้ สร้างขึ้นด้วยความประสงค์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยจอมพล ป. เป็นผู้วางโครงเรื่องเอง เป็นเรื่องของกสิกร 2 ตระกูล ซึ่งรักในอาชีพการทำนาของตน เมื่อสงครามสงบพร้อมด้วยชัยชนะของไทย เฉิดก็กลับบ้านไปเป็นกสิกรตามเดิม 8 ปีผ่านไป ชาญบุตรชายก็เรียนจบจากเกษตรแม่โจ้ กลับมาอยู่บ้านและต่อสู้กับพ่อค้าคนกลาง สร้างความยุติธรรมขึ้นในชนบทซึ่งเนะให้ชาวนารู้จักรบบสหกรณ์ เรื่องจบลงด้วยความสุขที่ชาญและจำคมแต่งงานกัน

กล่าวได้ว่าทั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ ปรีดี พนมยงค์ ต่างใช้ภาพยนตร์เป็น “สื่อ” ในการ “สื่อสาร” อุดมการณ์ต่อมหาชน และจากการศึกษาภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่อง ภาพยนตร์เรื่อง เลือดทหารไทย และ บ้านไร่ของเรา ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีส่วนในการวางโครงเรื่อง มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับการสร้าง “ลัทธิชาตินิยม” และ “ลัทธิทหาร” ในขณะที่ ปรีดี พนมยงค์ มีแนวความคิดในเรื่อง “สันติภาพ” และ “มนุษยชาติ” โดยเห็นได้จากเนื้อหาของภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก และการเน้นย้ำด้วย “คำนำ” ที่ท่านเขียนไว้ในหนังสือเรื่องเดียวกันเมื่อ 11 พฤษภาคม 2483 ว่า “ในดินแดนแห่งนี้ มีช้างคดคัน ช้างเผือกสูงส่งเหนือช้างใด แลราษฎรก็แซ่ซ้องสรรเสริญ “พระเจ้าช้างเผือก” กษัตริย์ผู้กล้าหาญ พระองค์ทรงนาม “จักรา” พระองค์หาได้โปรดความพึงเพื่อแห่งราชสำนักไม่ กลับทรงอุทิศพระวรกายให้กับความผาสุกของประเทศชาติ พระองค์ทรงสู้ศึกอย่างอาหาญ แต่พระองค์ก็ทรงรักสันติภาพ และนิยายเรื่องนี้ก็ขออุทิศให้สันติภาพ เพราะสันติภาพมีชัยชนะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสงคราม”

ปรีดี พนมยงค์ได้นำภาพยนตร์เรื่อง The King of the White Elephant ออกฉายรอบปฐมฤกษ์เมื่อ 4 เมษายน 2484 ในแจ้งความโฆษณาของ “ปรีดีภาพยนตร์” กล่าวว่า “พระเจ้าช้างเผือก ลั่นเวลาสร้าง 2 ปีเศษ ท่ามกลางจากธรรมชาติเมืองแพร่ ด้วยเงินทุนหลายแสนบาท” กำหนดฉาย “รอบธรรมดาค่าดูธรรมดา” วันที่ 10-16 เมษายน 2484 ที่ศาลาเฉลิมกรุง และยัง “ที่ศาลาเฉลิมบุรี” เมื่อ 1-5 พฤษภาคม อีกด้วย

ในหนังสือ ประชาชาติฉบับพิเศษ ฉลองขึ้นรอบปีที่ 9 (3 ตุลาคม 2483) มีโฆษณาว่า พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงแปลงานเขียนของปรีดี พนมยงค์ จากภาษาอังกฤษเป็นไทยและในภาพยนตร์สาร ฉบับวันที่ 22 มีนาคม 2484 ก็มีการแปลเค้าโครงเรื่องโดย จริญญา วุฒิกิตย์ ลงพิมพ์เช่นกัน

พร้อมกับรายงานข่าวว่า พระเจ้าช้างเผือก จะฉายรอบปฐมฤกษ์วันที่ 4 เมษายน 2484 พร้อมกัน ที่ นิวยอร์ก ลิงคอล์นและศาลาเฉลิมกรุง นอกจากนี้ยังมีข้อความอีกว่า “ผู้แต่งเรื่องได้เตรียมการแต่งเรื่องไว้ตั้งแต่ 2-3 ปี โดยมีความประสงค์ที่จะส่งเรื่องไปประกวดรางวัลสันติภาพ เพื่อรางวัลโนเบล (Noble Prize For Peace) รางวัลชนิดนี้รัฐบาลยุโรปหรืออเมริกาเป็นผู้ได้รับเป็นส่วนใหญ่ เช่น วัคโรวิลสัน, แชมเบอร์เลน, เคลล็อก แต่ในทางตะวันออกไกล นี่ยังหาผู้ใดได้รับไม่” พระเจ้าช้างเผือกเป็นผลงานที่ระดมบุคลากรในวงการภาพยนตร์ของไทย มารวมกันอย่างคับคั่ง เจ้าโครงเรื่องนั้นเขียนโดย ปรีดี พนมยงค์ เป็นภาษาอังกฤษดังปรากฏใน “คำนำ” หนังสือว่าเขียนเสร็จเมื่อ 11 พฤษภาคม 2483 และจัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2484 ดังนั้นการถ่ายทำก็น่าจะอยู่ในราวปี 2483 นั่นเองโดยมี สัมพันธ์ วสุธาร กำกับการแสดง หลวงสุขุมมนัยประดิษฐ์ และ ใจ สุวรรณทัต ร่วมกำกับการแสดง มีพระเจนดุริยางค์ กำกับดนตรี ชาญ บุนนาค อัดเสียงและแต่ง ฉวนฉลิก ทำบทและเจรจาที่สำคัญคือมีช่างถ่ายภาพฝีมือเยี่ยม ประสาท สุขุม ซึ่งถ่ายทำฉาก “ช้าง” มโหฬารที่ป่าแดง จังหวัดแพร่ วงศ์แสนศิริพันธ์ อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ เป็นผู้กำกับการโขลงช้าง ดังข้อความโฆษณาที่ว่า “*Chang At War ! - It's Greatest Thrill on Earth - Wonders Never Before Beheld By Men - The First Thai Screen Spectacle With All-English Dialogue - It Took 2 Years To Bring You This Taggering Romance of the Rising Ayodayans ! Actual Scenes of Elephants at War ! Hair - Raising Jungle Adventures of Ayodayans for Liberty !*”

สำหรับฉากภายในสถานที่นั้นใช้โรงถ่ายของกองทัพอากาศที่ทุ่งมหาเมฆโรงถ่ายดังกล่าวเป็นของบริษัท “ไทยฟิล์ม” ที่เป็นการร่วมทุนของพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล , พจน์ สารสิน และหลวงสุขุมมนัยประดิษฐ์ ตั้งอยู่ในเนื้อที่ 20 ไร่ “ไทยฟิล์ม” พยายามสร้าง “หนังไทยสากล” โดยส่งคนไปดูงานสหรัฐฯ เช่น ชาญ บุนนาค และประสาท สุขุม ฯลฯ แต่ในปี 2483 บริษัทต้องประสบปัญหาด้านเงินทุน ประกอบกับกองทัพอากาศตั้งกองถ่ายภาพยนตร์ขึ้น ก็เลยซื้อโรงถ่ายทุ่งมหาเมฆจากบริษัทไทยฟิล์ม ดังนั้นทีมเก่าของไทยฟิล์มและ โรงถ่ายของกองทัพอากาศจึงเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมงานกับ “ปรีดี ภาพยนตร์” (Pridi Production) พระเจ้าช้างเผือก เป็นภาพยนตร์เสียงในฟิล์ม ขาว-ดำ 35 มม. พูดภาษาอังกฤษตลอดเรื่อง เรณู กฤตยากร (เรณู โกดัท) เป็นพระเจ้าช้างเผือกไพริน นิลเสน (นิล รังสีนางามบุปผชาติ นักศึกษาสาวดาวธรรมศาสตร์) เป็นนางเอก ในเรื่องเกี่ยวกับผู้แสดงนั้นปรีดี เป็นผู้คัดเลือกเอง ผู้แสดงฝ่ายชายระดับนำส่วนใหญ่มาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ หลายคนเป็นครู (มาสเตอร์) มาก่อน และมีความสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ โรงเรียนอัสสัมชัญมีครูแผนกภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ผู้เก่งทางภาษาอังกฤษจะจัดให้แสดงฝ่ายพระเจ้าช้างเผือก (จักรา) พวกภาษาฝรั่งเศสอยู่ทางฝ่ายข้าศึก(หงสา)โดยมีอดีตครูพลศึกษาโรงเรียนอานวยศิลป์ฯ นำนักเรียน 100 คนร่วมแสดงฉากการรบและฟันดาบ

พระเจ้าช้างเผือกเป็นนิยาย “อิง” ประวัติศาสตร์ นำเค้าโครงเรื่องมาจาก “สงครามช้างเผือก” และ “สงครามยุทธหัตถี” ระหว่างอยุธยา(สมัยพระเจ้าจักรพรรดิพระสุริโยไทพระนเรศวร) กับหงสาวดี (พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ บุเรงนอง และพระมหาอุปราช) แต่เรื่องราวดังกล่าวถูก “ตีความ” เสียใหม่หมดในแง่ของ “สงครามกับสันติภาพ” ระหว่าง “ธรรมราชากับทรราช” โดยที่พระเจ้าช้างเผือกหรือ “พระเจ้าจักรา” แห่งอโยธยา เป็นธรรมราชาสนพระทัยในความทุกข์สุขของราษฎรไม่โปรดในประเพณีที่ล้าหลัง เช่น การมีพระสนมมากมายถึง 365 องค์ ส่วน “พระเจ้าหงสา” เป็นทรราช มีนโยบายรุกรานดังนั้น เมื่อเกิดสงครามขึ้นระหว่างอโยธยาและหงสาไม่ใช้ระหว่าง “ไทย” กับ “พม่า” ตามสูตรแบบฉบับ “รัฐชาติ” และ “ลัทธิชาตินิยมล้าหลัง”) พระเจ้าจักราก็ทำพระเจ้าหงสาชนช้างตัวต่อตัว เพราะพระเจ้าจักราทรงถือว่าสงครามความขัดแย้งในอดีตนั้นเป็นเรื่องระหว่างกษัตริย์ต่อกษัตริย์ (หาใช่เป็นเรื่องของชนชาติต่อชนชาติไม่) ไม่ต้องการให้ไพร่พลทหารเลวต้องบาดเจ็บล้มตาย การต่อสู้ของพระองค์มิได้ต้องการพิชิต “สงคราม” ในความหมายเก่า แต่ทรงต้องการ “สันติภาพ” ในความหมายใหม่แน่นอน พร้อมด้วยเพลงแบกกราวด์ “ไทยสากล” ของพระเจนดุริยางค์ (ศรีอโยธยา หรือสายสมร หรือ King of the White Elephant) (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2554: ออนไลน์)

จากบทความเรื่องพระเจ้าช้างเผือก ของชาญวิทย์ เกษตรศิริ พบว่าภาพยนตร์ ที่ถือว่าเป็นสื่อสมัยใหม่ในยุคนี้ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการโฆษณา และเผยแพร่แนวความคิดทางการเมืองของผู้นำในยุคนี้ ถึงแม้ว่าความต้องการที่จะสื่อสารของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ ปรีดี พนมยงค์จะมี แนวคิดที่ต่อกันก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี การที่ทั้งสองคนเป็นผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกัน การขัดแย้งในการห้ามฉายภาพยนตร์ในยุคนี้จึงมีบังเกิด เพียงแต่ใช้วิธีการสร้างภาพยนตร์ตามแนวความคิดของตน โดยใช้อำนาจรัฐที่มีอยู่สนับสนุนแนวคิด ตามแต่ความคิดของตน จากเนื้อหาที่เด่นชัดในภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก ที่ปรีดี พนมยงค์ต้องการสื่อถึงประชาคมโลกให้ทราบว่า ตนต้องการแนวคิดแบบสันติวิธี หรือสันติภาพ ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ของปรีดี พนมยงค์โปรดักชั่นได้ออกฉายรอบปฐมทัศน์พร้อมกันสามแห่งในโรงภาพยนตร์ในสามเมืองคือกรุงเทพฯ สิงคโปร์ และนิวยอร์ก ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2484 เหตุผลในการสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ เพื่อทำหน้าที่ประกาศหลักคิดของปรีดี พนมยงค์และประชาชาติไทย ในเรื่องของสันติภาพไทยที่มีต่อปัญหาสงครามซึ่งกำลังคุกคามโลก ณ เวลานั้น ถึงแม้ภาพยนตร์เรื่องนี้จะไม่ประสบความสำเร็จในด้านรายได้ เพราะทำการฉายเพื่อในระยะเวลา 7 วัน ก็ถูกถอนออกจากโรงภาพยนตร์ก็ตาม แต่มิใช่ประเทศสำคัญ เพราะจุดมุ่งหมายมิได้สร้างขึ้นเพื่อการค้า ถึงแม้ว่า ผู้ชมทางสหรัฐอเมริกาจะมองว่าเป็นการสร้างภาพยนตร์ชวนเชื่อแบบหนึ่งของผู้นำทางด้านประเทศทางตะวันออก ทำให้มีการจัดฉายแค่เพียงระยะสั้นก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เจตจำนงจากภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก อาจที่จะทำให้ทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเข้าใจถึงความประสงค์ที่แท้จริง จน นำไปสู่ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในฐานะ เสรีไทยของ “รัฐ” หรือ ปรีดี พนมยงค์ กับทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทำให้ได้รับความเชื่อถือ และไว้วางใจนำไปสู่ การแถลงวันสันติภาพไทยใน

วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ในที่สุดสอดคล้องกับความเห็นของ โคม สุวงศ์ที่กล่าวไว้ว่า ปรีดี พนมยงค์ ได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อขัดขวางกองทัพญี่ปุ่นในไทย และเพื่อร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรและสหประชาชาติต่อต้านฝ่ายอักษะภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” มีส่วนสำคัญไม่น้อยในการสื่อสารกับสหประชาชาติ โดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา...ภาพยนตร์เรื่องนี้เปรียบเสมือนหนังสือรับรองความเป็นผู้นำเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์” (โคม สุวงศ์ . 2555: ออนไลน์)

ดังนั้นเมื่อภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ที่ทางสถาบันปรีดีฯมองว่ามีความสำคัญ และเปรียบเสมือนตัวแทนแนวความคิดของปรีดี พนมยงค์ที่มีต่อ แนวทางสันติภาพ เมื่อภาพยนตร์ดังกล่าวได้สูญหายไปจากประเทศไทย เนื่องจากฟิล์มเนกาติฟต้นฉบับของภาพยนตร์ สูญไปในเพลิงไหม้โรงถ่ายภาพยนตร์ทหารอากาศ หุ่่งมหาเมฆในระหว่างสงครามทางสถาบันปรีดี และมูลนิธิจึงมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะนำเอามรดกชิ้นสำคัญที่เหลืออยู่ของปรีดี พนมยงค์กลับมาเมืองไทย จากการสืบค้นทำให้ทราบว่า ปรีดี พนมยงค์ได้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ภาพยนตร์ เรื่องนี้ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกา ผู้จดทะเบียนจะต้องส่งสำเนาภาพยนตร์ 1 ชุดไปเก็บไว้เป็นหลักฐานที่หอทะเบียน ในหอสมุดรัฐสภา กรุงวอชิงตัน และได้ยังส่งฟิล์มภาพยนตร์อีกสำเนาหนึ่งไปฉายในสวีเดน ประเทศเจ้าของรางวัลโนเบล หอสมุดรัฐสภา กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ได้พิมพ์ภาพถ่ายทอดฟิล์มภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” จากขนาด 35 มิลลิเมตร ย่อลงเป็นฟิล์มขนาด 16 มิลลิเมตร เพื่ออนุรักษ์ไว้ แล้วทำลายฟิล์มสำเนา 35 มิลลิเมตรเดิมซึ่งเสื่อมสภาพ ส่วนฟิล์มที่ประเทศสวีเดนต่อมาได้ตกอยู่กับสถานเอกอัครราชทูตไทย เมื่อมีการค้นพบในราวปี พ.ศ. 2512 ปรีดี พนมยงค์ ที่ลี้ภัยทางการเมืองไปพำนักอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสได้นำฟิล์มสำเนานั้นไปจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ โดยย่อลงเป็นฟิล์ม 16 มิลลิเมตร และตัดต่อให้สั้นลงเหลือเพียงประมาณ 1 ชั่วโมง จากเดิมซึ่งยาวประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง และปรีดี พนมยงค์ได้นำออกฉายเผยแพร่ให้นักเรียนไทยในฝรั่งเศสชม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 ได้มีการนำฟิล์มภาพยนตร์สำเนา 16 มิลลิเมตรเรื่องพระเจ้าช้างเผือก ของปรีดี พนมยงค์ เข้ามาในประเทศไทย และจัดฉายสู่สาธารณชนอีกครั้ง นับเป็นเวลา 39 ปีหลังจากออกฉายครั้งแรก และได้รับการออกฉายเป็นระยะ ๆ ทำให้คนไทยเริ่มรู้จักภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือก

ในปี พ.ศ. 2536 หอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากรได้รับความเอื้อเฟื้อจากหอภาพยนตร์แห่งชาติ ประเทศญี่ปุ่น จัดซื้อสำเนาภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” จากหอสมุดรัฐสภา สหรัฐอเมริกา มอบให้ 1 ชุด ขณะที่หอภาพยนตร์แห่งชาติ ประเทศญี่ปุ่นจัดซื้อเก็บไว้เอง 1 ชุด ฟิล์มภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” ที่หอภาพยนตร์แห่งชาติได้รับฟิล์มสำหรับใช้งานฉาย มิใช่สำหรับเก็บ เพื่ออนุรักษ์เป็นต้นฉบับเพื่ออนุรักษ์ และได้รับการนำออกฉายบ่อยครั้ง ทั้งในประเทศและส่งออกไปฉายยังต่างประเทศ จนในปีพ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นวาระครบรอบ 100 ปี ชาตกาลของ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งรัฐบาลไทยได้จัดงานฉลองอย่างเป็นทางการ และได้เสนอให้เป็นวาระสำคัญในปฏิทินบุคคลและเหตุการณ์สำคัญของโลกขององค์การยูเนสโกด้วย มูลนิธิหนังไทย ในพระอุปถัมภ์ของ พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ พยายามเสนอโครงการทำสำเนาฟิล์มภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” เพื่อปฏิสังขรณ์หรือฟื้นฟูกลับไปเป็นฟิล์มขนาด 35 มิลลิเมตรอีกครั้งหนึ่งจากคณะกรรมการจัดงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ แต่ไม่ได้รับความสนับสนุน ในปี พ.ศ. 2543 ผู้จัดงานเทศกาลภาพยนตร์ เมืองโควิลล์ ประเทศฝรั่งเศส ได้ติดต่อหอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร ขอนำภาพยนตร์ไทยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไปร่วมงาน ซึ่งหอภาพยนตร์แห่งชาติได้เสนอภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” หลังจากได้ดูสำเนาวิดีโอเทป แล้วผู้จัดเทศกาลก็ยอมรับ แต่เนื่องจากฟิล์มภาพยนตร์ 16 มิลลิเมตร ที่หอภาพยนตร์แห่งชาติมีอยู่นั้น อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ หอภาพยนตร์แห่งชาติได้เสนอโครงการฟื้นฟูหรือปฏิสังขรณ์ฟิล์มภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” ให้กลับคืนเป็นฟิล์ม 35 มิลลิเมตรอีกครั้ง ซึ่งทางเทศกาลภาพยนตร์เอเชีย แห่งเมืองโควิลล์ ได้ผู้สนับสนุนเงินทุน จนที่สุดได้รับการสนับสนุนสามารถสั่งจัดทำสำเนาฟิล์มจากหอสมุด รัฐบาล สหรัฐอเมริกา ส่งมอบแก่หอภาพยนตร์แห่งชาติ เพื่อดำเนินการพิมพ์ขยายขึ้นเป็น 35 มิลลิเมตร ต่อไป (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์)

จากความสำคัญดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้ง คณะกรรมการจัดงานฉลอง 60 ปี ภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” จึงทำโครงการนี้ขึ้นเพื่อสนับสนุนการจัดทำฟิล์มสำเนา 35 มิลลิเมตร เพื่อเป็นต้นฉบับ อนุรักษ์ไว้อย่างถาวรในหอภาพยนตร์แห่งชาติสืบไป พร้อมทั้งสำเนาสำหรับฉาย 1 ชุด และในโอกาสที่วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2544 นี้ จะเป็นวาระครบรอบ 60 ปี ของภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” ซึ่งสมควรจะได้จัดงานเฉลิมฉลอง ให้สมกับเกียรติภูมิของภาพยนตร์นี้

จากคำแถลงของศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร วัฒนคุณ ประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันปรีดี พนมยงค์ นายกสมาคมฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ) ในนามคณะกรรมการจัดงานฉลอง 60 ปี ภาพยนตร์ พระเจ้าช้างเผือกที่ได้กล่าวคือความสำคัญของภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือกไว้ดังนี้

“ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ได้แต่งหนังสือนิยาย เรื่อง *The King of The White Elephant* เป็นภาษาอังกฤษ และได้สร้างขึ้นเป็นภาพยนตร์ในชื่อเรื่องเดียวกัน ได้ตีพิมพ์เป็นเล่มและนำออกฉายในปี พ.ศ. 2484 โดยเฉพาะภาพยนตร์เรื่อง *The King of the White Elephant* ซึ่งสร้างขึ้นเป็นภาพยนตร์เสียงในฟิล์ม 35 มิลลิเมตร พุดภาษาอังกฤษ ได้ออกฉายเป็นรอบปฐมทัศน์โลกครั้งแรกในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2484 พร้อมกัน 3 แห่งคือที่กรุงเทพฯ สิงคโปร์และนิวยอร์ก ในโอกาสที่ปี พ.ศ. 2543 เป็นวาระฉลอง 100 ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ฟิล์มภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” โดยจัดหาฟิล์มเป็นฉบับอนุรักษ์เพื่อเก็บรักษาไว้ในหอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร ในฐานะเป็นมรดกภาพยนตร์สำคัญเรื่องหนึ่งของชาติ และขณะเดียวกันเพื่อดำเนินการฟื้นฟูบูรณะฟิล์มภาพยนตร์ดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันหลงเหลืออยู่แต่ฟิล์มที่ได้รับการพิมพ์ย่อเป็น 16 มิลลิเมตร ให้กลับคืนเป็นฟิล์มขนาด 35 มิลลิเมตรดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อจัดฉายเผยแพร่สู่สาธารณชนอีกครั้ง ในวาระที่ภาพยนตร์ดังกล่าวมีอายุครบ 60 ปี ในวันที่ 4 เมษายน ศกนี้...”

สอดคล้องกับคำว่าของท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ที่ได้กล่าวตอบ และแสดงให้เห็นแนวคิดถึงสิ่งที่ปรีดี พนมยงค์ต้องการสื่อจากภาพยนตร์เรื่องนี้ดังนี้

“เมื่อ พ.ศ.2480 ในทวีปยุโรป ฟาสซิสต์อิตาลีและนาซีเยอรมันเริ่มรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนทวีปเอเชียที่นั่น กองทัพญี่ปุ่นก็ได้รุกรานและยึดครองภาคอีสานของจีน เมฆหมอกแห่งสงครามโลกครั้งใหม่กำลังปกคลุมไปทั่วโลก นายปรีดีได้ตระหนักถึงภัยอันตรายของสงครามที่จะมีผลกระทบต่อประเทศไทย ฉะนั้นเมื่อ พ.ศ.2483 จึงได้สร้างภาพยนตร์ภาษาอังกฤษเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” จากนวนิยายชื่อเรื่องเดียวกันที่นายปรีดีเป็นผู้ประพันธ์ เพื่อเป็นบรรณาการแก่สันติภาพและประกาศให้ชาวโลกรับรู้ว่าคนไทยเป็นผู้รักสันติภาพ ด้วยเห็นว่า “ชัยชนะของสันติภาพนั้น มิได้มีชื่อเสียงบรรลือนามน้อยไปกว่าชัยชนะแห่งสงครามแต่อย่างใด”

การอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” เป็นงานใหญ่ที่นายปรีดีไม่สามารถทำคนเดียวได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจจากบุคคลและหน่วยงานเป็นจำนวนมาก บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้อาสาสมัคร และมีศรัทธาร่วมกันในการอุทิศตนสร้างสรรค์งานเพื่อสันติภาพ ...ความศรัทธาในสันติภาพเช่นเดียวกับผู้ร่วมในการสร้างภาพยนตร์เมื่อ 60 ปี ก่อน ...ผนวกกับแรงศรัทธาของท่านต่อสันติภาพ จึงคลबันดาลให้เกิดชั้นดิธรรมและสันติสุขขึ้นในโลกเรา สมดังเจตนารมณ์ของนายปรีดีที่สร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ขึ้น ” นอกจากนี้ โดยที่โคม สุวงศ์ ได้ให้ความเห็นต่อภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือกไว้น่าสนใจดังนี้

“ภาพยนตร์เรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นช้างเผือกของภาพยนตร์ไทยเรื่องหนึ่ง เพราะหามาได้ยากเย็น และคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง “พระเจ้าช้างเผือก” มิใช่ภาพยนตร์ ซึ่งผู้สร้างภาพยนตร์อาชีพสร้างขึ้น เพื่อขายความบันเทิงและแสวงหาผลกำไรทางการค้า แต่เป็นภาพยนตร์ซึ่งสร้างขึ้นโดย ปรีดี พนมยงค์ เป็นภาพยนตร์ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อประกาศอุดมการณ์ทางการเมืองว่าด้วยสงครามและสันติภาพของท่านผู้สร้างและในนามของประเทศไทย...”

ปรีดี พนมยงค์สร้างเป็นภาพยนตร์เพื่ออุทิศแก่สันติภาพนี้ ก็เพราะบ้านเมืองไทยและโลกทั้งโลกในขณะนั้นกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาสงครามหรือสันติภาพ บ้านเมืองไทยซึ่งกำลังถูกรอบงำด้วยลัทธิชาตินิยมและทหารนิยมตามแบบอย่างของลัทธินาซีในเยอรมันและฟาสซิสต์ในอิตาลี... ปรีดี พนมยงค์ คงจะมองการณ์ไกลเห็นว่าหากไทยกระโจนเข้าไปสู่สงครามโดยเฉพาะเข้าไปอยู่ข้างฝ่ายอธรรม ...จึงแตงนิยายและสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ...ภาพยนตร์ไทยซึ่งตัวแสดงพูดภาษาอังกฤษทั้งเรื่อง ก็มีผู้เข้าใจว่า เพราะท่านต้องการสื่อสารโดยตรงกับโลกภายนอกด้วย โดยเฉพาะกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ภาพยนตร์นี้ออกฉายครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2484 โดยฉายพร้อมกันถึงสามเมืองคือ กรุงเทพฯ นิวยอร์ก และสิงคโปร์ อีกแปดเดือนต่อมา กองทัพญี่ปุ่นก็บุกอินโดจีนและบุกเข้าประเทศไทยโดย ... ต่อมารัฐบาลก็ลงนามเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา นาย ปรีดี พนมยงค์ ได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อขัดขวางกองทัพญี่ปุ่นในไทย และเพื่อร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรและสหประชาชาติต่อต้านฝ่ายอักษะภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” มีส่วนสำคัญไม่น้อยในการสื่อสารกับสหประชาชาติ โดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทำให้ท่านผู้สร้างภาพยนตร์ได้รับการยอมรับ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภาพยนตร์เรื่องนี้เปรียบเสมือนหนังสือรับรองความเป็นผู้นำเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์ดูเหมือนว่า เครื่องหมายเสรีไทยในประเทศไทย ก็คือรูปช้างเผือกกำลังทะยานไปข้างหน้า

วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินลงนามประกาศสันติภาพไทย ให้ถือว่าการประกาศสงครามที่รัฐบาลเคยประกาศมาก่อนหน้านี้เป็นโมฆะทำให้ชาติไทยรอดพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามแต่ ... ภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก ” ได้ทำหน้าที่ประกาศสันติภาพดังกล่าวให้ไทยไว้ล่วงหน้า” (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2555: ออนไลน์)

จากความสำคัญในการสื่อถึงสันติภาพของปรีดี พนมยงค์ที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ และหนังสือที่ปรีดีพนมยงค์ได้เขียนทำให้ทางสถาบันปรีดีฯ ได้สานต่อแนวคิดดังกล่าว โดยร่วมมือกับทางมูลนิธิหนังไทย ในพระอุปถัมภ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการจัดตั้งรางวัล “ช้างเผือก” ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงคุณูปการของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สร้าง “พระเจ้าช้างเผือก” และรำลึกถึงภาพยนตร์เรื่องนี้ ในฐานะมรดกภาพยนตร์อันล้ำค่าของชาติ เป็นรางวัลสำหรับมอบให้แก่ภาพยนตร์และผู้สร้างภาพยนตร์ ในวงการภาพยนตร์ของนักศึกษาวิชาภาพยนตร์ในประเทศไทย โดยจัดงานประกวดประจำปี ระหว่างสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นเสมือนการเสาะหา “ช้างเผือก” มาประดับวงการภาพยนตร์ของชาติ และเป็นการสืบสานพลังสร้างสรรค์ “พระเจ้าช้างเผือก” ของนายปรีดี พนมยงค์ ให้ตกทอดสู่อนุชนสืบไป (โดม สุขวงศ์. 2555: ออนไลน์) และเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทางสถาบันดำเนินการต่อเนื่อง และขยายไปสู่ความร่วมมือกับมูลนิธิหนังไทยที่โดม สุขวงศ์ได้เคยเป็นกิจกรรมการประกาศผลและมอบรางวัลภาพยนตร์สั้น รางวัลช้างเผือก, รัตน์ เปสตันยี, ปยุต เงากระจ่าง ฯลฯ

ในส่วนกิจกรรมการฉายภาพยนตร์ โดยนำผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของปรีดี พนมยงค์ จากภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก” The White งานทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นหลักในการนำผลงานทางศิลปะมาขยายเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านรูปแบบการดำเนินการโดยในช่วงหลังทางสถาบันฯ เน้นการจัดฉายภาพยนตร์มากขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นจนถึงปัจจุบัน มาทางสถาบันเริ่มนำภาพยนตร์เป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรมมากขึ้นและอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลุ่มเนื้อหาต่างๆออกเป็นประเภทต่างๆ ของภาพยนตร์ แต่ได้จัดฉายต่อเนื่องมาตลอดนับ โดยใช้พื้นที่ของห้องสมุดไสว สุทธิพิทักษ์เป็นหลัก เนื้อที่ของห้องรองรับผู้ชม ได้โดยประมาณไม่เกิน 30 คน มีความ

สะดวกการจัดฉาย เพราะพื้นที่ที่ไม่ใหญ่นัก และสามารถใส่เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ ฉายขึ้นจอได้ง่าย การเข้าชมแต่ละครั้งจะขึ้นอยู่กับตัวภาพยนตร์นั้นว่าเป็นที่สนใจ หรือเป็นกระแสหรือไม่ จุดเด่นที่ทำให้มีคนสนใจเข้าชมอีกประการ คือการเสวนาก่อน หรือหลังการฉายภาพยนตร์ เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวสามารถอธิบายและให้ข้อคิดแก่ผู้เข้าชมได้

กิจกรรมภาพยนตร์เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นหนึ่งในผลงานศิลปวัฒนธรรมของปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการนำเสนอแนวคิด ประชาธิปไตยให้แพร่หลาย โดยสื่อภาพยนตร์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยและต่อโลก เนื่องจากสามารถนำเสนอแนวคิด ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การเมือง ผ่านการแสดง และฉายเป็นภาพยนตร์ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วม ตกผลึกทางความคิด และนำไปใช้ในที่สุด ภาพยนตร์จึงเป็นการสื่อสารชนิดหนึ่งที่สืบทอดแนวของปรีดี พนมยงค์ไปสู่สาธารณชน

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรม

สถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งเป็นอนุสรณ์ให้แก่นายปรีดี พนมยงค์ มีความเป็นเอกเทศในการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมต่างๆภายใต้แนวความคิดเพื่อการส่งเสริมความรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในทุกๆ แขนง ด้วยกระบวนการที่แตกต่างกัน โดยมีจุดประสงค์สืบทอดแนวความคิดทางด้านประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ ในเรื่อง สรีภาพ และภราดรภาพทางประชาธิปไตย ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ผ่านทางองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ และเห็นถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตย ดังนั้นสถาบันจึงมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ในด้านประชาธิปไตยให้กับประชาชนทั่วไป ตามอุดมการณ์และแนวคิดของปรีดี พนมยงค์เป็นหลัก

สถาบันปรีดี พนมยงค์มีการดำเนินการกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและความสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ที่ให้ความหมายแหล่งการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัวเราและเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการนำเอาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทย มาสร้างกิจกรรมทางด้านประชาธิปไตยผ่านกระบวนการทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีระบบการบริหารจัดการที่ไม่อยู่ในกรอบที่แตกต่างจากหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนโดยทั่วไป มุ่งเน้นที่จะให้ความรู้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องเนื้อหาทางด้านหลักการประชาธิปไตยที่ให้ความรู้ และตอบสนองต่อพันธกิจของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ในด้านต่างๆ เช่น การจัดงานประกวดวาดภาพของเยาวชน การจัดแสดงผลงานทางด้านศิลปะ งานวรรณกรรม การแสดงทางละคร ดนตรี และคีตศิลป์ด้านต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยสอดคล้องความรู้ทางด้านประชาธิปไตย ภายใต้แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์

ในด้านการบริหารจัดการของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนผลงานทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทยนั้น พบว่าการบริหาร จัดการสถาบันปรีดีฯมีการดำเนินงานโดยรูปของคณะกรรมการบริหารสถาบันฯ และอยู่ภายใต้ คณะกรรมการของมูลนิธิปรีดีฯ โดยที่ผู้จัดการสถาบันปรีดี ฯหรือ คุณสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตยที่หน้าที่ รับผิดชอบ การวางแผนงานของกิจกรรมตลอดปี การบริหารจัดการบุคลากรของคนในสถาบันปรีดีฯ และการบริหารจัดการด้านรายรับรายจ่ายของสถาบันฯ ร่วมกับกรรมการบริหารสถาบันปรีดีฯ และ จะต้องนำเสนอผลการดำเนินการให้กับคณะกรรมการของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์รับทราบถึงกิจกรรมที่ ดำเนินการผ่านมา และแผนการการจัดกิจกรรมของสถาบันปรีดีฯในปีต่อไปรวมถึงการบริหารจัดการ รายรับรายจ่ายของทางสถาบันฯในแต่ละปี ให้ทางคณะกรรมการมูลนิธิจะรับทราบถึงแผนการ ดำเนินการของทางสถาบันปรีดีฯและจัดหารายได้ให้กับทางสถาบันเท่านั้น

บทที่ 5

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง แหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนทางศิลปวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย และเพื่อวิเคราะห์และหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมและขับเคลื่อนผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของ สถาบันปรีดี พนมยงค์ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองในยุคปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยมีรายละเอียดของกระบวนการศึกษาและผลของการศึกษา และ มุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้านสังคม การเมือง และการศึกษา การวิจัย ได้กำหนดการศึกษาถึงกระบวนการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ ที่นำเสนอแนวคิดด้านศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ที่มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภายในพื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีลักษณะ (1) การรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของนายปรีดี พนมยงค์ตลอดจนประวัติความเป็นมาของนายปรีดี พนมยงค์ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์สามารถที่จะเชื่อมโยงกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่และการอนุรักษ์ จากองค์ความรู้เดิมเพื่อเป็นฐานข้อมูล (2) กระบวนการถ่ายทอดและซึมซับความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในพื้นที่รอบๆ สถาบันปรีดี พนมยงค์ และบุคคลภายนอกที่มาใช้พื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ในเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้ เกิดวัฒนธรรมร่วมและสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนกับทางสถาบันเพื่อก่อให้เกิดการพึ่งพาของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

สถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งเป็นอนุสรณ์ให้แก่นายปรีดี พนมยงค์ มีความเป็นเอกเทศในการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้แนวความคิดเพื่อการส่งเสริมความรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในทุกๆแขนง ด้วยกระบวนการที่แตกต่างๆกัน โดยมีจุดประสงค์สืบทอดแนวความคิดทางด้านประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ ในเรื่องเสรีภาพและภราดรภาพทางประชาธิปไตย ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ผ่านทางองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ และเห็นถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตย ดังนั้นสถาบันฯ จึงมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ในด้านประชาธิปไตยให้กับประชาชนทั่วไป ตามอุดมการณ์และแนวคิดของปรีดี พนมยงค์เป็นหลัก

จุดเด่นที่น่าสนใจของสถาบันปรีดี พนมยงค์ คือมีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกันทั้งในด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรมและการเมืองต่อกัน โดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการดำเนินนโยบายด้วยหลักการที่เป็นกลาง มีรูปแบบที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ว่าเป็น แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมไทย มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอในการให้ความรู้ในด้านต่างๆกัน ทั้งในด้านการรับรู้ด้วยการมองเห็น การรับรู้ด้วยการฟัง หรือการรับรู้ทางการสัมผัส ฯลฯ เพื่อให้เยาวชนสามารถที่จะเข้าใจและเข้าถึงแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ได้ง่าย

ข้อจำกัดของสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีในด้านการดำเนินกิจกรรมที่ไม่สามารถที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมเชิงสัญจรตามเมืองใหญ่เพื่อที่จะเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์ให้กับบุคคลทั่วไปภายในประเทศที่มีความสนใจและต้องการจะศึกษาผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเกิดจากนโยบายการดำเนินงานควรมีหน่วยงานเฉพาะที่สามารถดำเนินงานเผยแพร่ผลงานและแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ทางด้านประชาธิปไตยผ่านผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมในแขนงต่างๆ ให้กับคนในชุมชน หรือท้องถิ่น ถือเป็นมุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้านสังคม การเมือง และการศึกษาในระดับประเทศ อันส่งผลต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยที่เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน ซึ่งทำให้การเข้าถึงความรู้ในด้านนี้ผ่านสถาบันฯ ไม่อยู่ในวงกว้าง

แนวทางการผสมผสานหลักการทางประชาธิปไตยเข้ากับกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมผ่านกระบวนการทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านแนวความคิดส่วนตัวแต่สามารถที่จะ อยู่ร่วมและดำเนินกิจกรรมต่างๆภายใต้กรอบของศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีการครหาพ และสันติภาพโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบริบทแต่อย่างใด

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยศึกษาสถาบันปรีดี พนมยงค์ ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมของสถาบัน ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตย โดยประเด็นหลักคือ การบริหารพื้นที่ การบริหารบุคลากร การบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางด้านศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน เช่น วิธีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ วิธีการให้คนต่างเพศ ต่างวัย ร่วมกันเรียนรู้ได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่มีข้อจำกัด การสร้างเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้ในอดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดกิจกรรม การประกวดวาดภาพ การบริหารเครือข่ายองค์กรที่สนับสนุน และการบริหารงบประมาณ โดยการวิเคราะห์ และหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมและขับเคลื่อนผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองในยุคปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ผลการศึกษา

จากการศึกษาแหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านแหล่งการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 4 ที่เห็นความสำคัญว่า กระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทาง วัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัด สภาพแวดล้อม สังคม การ เรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใน มาตรา 8 มีว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชนและให้สังคมมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยที่พระราชบัญญัติแห่งชาติ ในมาตราที่ 25 ได้ระบุถึงหน้าที่ของรัฐไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี และศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียง และมี ประสิทธิภาพ รูปแบบการให้ความรู้ของสถาบันปรีดีมีความสอดคล้องกับทง นวัตกรรม และคณะที่ มองว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ว่าจะดำเนินการโดยภาครัฐ เอกชน และชุมชน หากจะดำเนินการ ให้มีประสิทธิภาพแล้ว ควรมีบทบาท หน้าที่และการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. จัดการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ในทุกระดับ และ ทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ต้องจัดให้เหมาะสมกับสถานะความพร้อมของแหล่งการเรียนรู้ ในแต่ละพื้นที่
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นองค์กรเปิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่อง สามารถเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม วิถีชีวิตและสภาพทาง เศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น
3. จัดหาความร่วมมือ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เรียน เพื่อร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ตามความ สนใจ
4. เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสามารถจัดกระบวนการเชื่อมโยงกับองค์กรอื่นทั้ง สถานศึกษาและชุมชนในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ในขณะเดียวกันก็ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อให้องค์ความรู้ในแหล่ง การเรียนรู้ต่างๆ ได้รับการเผยแพร่ และถ่ายทอดไปสู่ชุมชนอื่นๆ ในวงกว้าง
5. เป็นแหล่งข้อมูลให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและ เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ทั่วประเทศ

6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานเพื่อให้ผู้เรียนจากทั่วทุกภูมิภาคสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึง การเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดี การบริหารจัดการของสถาบันปรีดีนั้น มีรูปแบบการบริหารงานที่แตกต่างจาก แนวคิดของแหล่งการเรียนรู้ในระบบราชการ และระบบเอกชนโดยทั่วไป คือ ใช้รูปแบบการทำงาน ทั้ง ในแบบ นอกแบบ ในจุด นอกจุด มองช่องว่างที่เกิดจากการทำงานในรูปแบบรัฐ และลดช่องว่างดังกล่าว ด้วยกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนลดกระบวนการในการสร้างข้อจำกัดในการทำงาน ด้วย กระบวนการที่รวบรัดและเบ็ดเสร็จ จนในกลุ่มคนทำงานจริง แต่ในขณะเดียวกันอาศัยเครือข่ายทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ของสถาบัน และภายนอกสถาบันในการสร้างสรรค์กิจกรรมให้ สอดคล้องกับแนวคิดทางด้านประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์

การใช้จุดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมของปรีดี พนมยงค์ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในร้อยภาพยนตร์ไทยที่คนไทยต้องชม (จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย, 2544) มาขยายและต่อยอดเป็นงานหรือกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในแขนงต่างๆ ของสถาบันปรีดี พนม ยงค์ ประกอบด้วย

1. งานศิลปวัฒนธรรมสำหรับเด็ก เช่น โครงการประกวดภาพศิลปะแสดงนิทรรศการศิลปะ เด็กและเยาวชน ที่มีการดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่เปิดสถาบันในปี พ .ศ.2538 จนถึงปัจจุบัน โดยการ หมุนเวียนหัวข้อกิจกรรมไปในทุกปี แต่คงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย สันติภาพ คุณธรรม ความดี ฯลฯ และพยายามเชื่อมโยงเข้ากับ เหตุการณ์สำคัญทางด้านประชาธิปไตย การเมือง เช่น หัวข้อ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ในปีพ.ศ.2552 โดยร่วมมือกับมูลนิธิ 14 ตุลาฯ เป็นต้น

2. การจัดมหกรรมการแสดงละคร ละครหุ่นมือสำหรับเด็กและเยาวชนมีความร่วมมือกับ มูลนิธิไชยนา โดยผนวกกับวันระลึกถึงผู้ก่อตั้งมูลนิธิ ครู อ๋อง น มาลิก เป็นกิจกรรมที่เข้าถึงกลุ่มเยาวชน ด้านวิธีการสอดแทรกองค์ความรู้เข้าไปในเนื้อหาของการแสดง โดยมีเครือข่ายทางการละครกลุ่ม ต่างๆ เช่น กลุ่มละครเบบี๋ไม้ม กลุ่มบีฟลอร์ และละครยายหุ่น ฯลฯ

3. ด้านภาพยนตร์ มีการฉายภาพยนตร์ในหัวข้อต่างๆ หมุนเวียนไป โดยอาศัยพื้นที่ภายใน สถาบันฯ มีการสอดแทรกแนวคิดและองค์ความรู้ผ่านการสนทนาก่อน และหลังการฉายภาพยนตร์ และให้ผู้เข้าชมมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกับผู้ดำเนินการเสวนา โดยระยะหลังนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา กิจกรรมการฉายภาพยนตร์ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีความถี่ในการจัดสูง เนื่องจากการ ใช้งบประมาณน้อยในการลงทุน แต่ได้กลุ่มผู้ชมประจำที่หลากหลาย

4. การจัดเสวนาทางด้านศิลปะและสังคมในหัวข้อต่างๆ โดยอิงกับวาระสำคัญต่างๆ เช่น วาระ 100 ปีชาตกาลปรีดี พนมยงค์ หรือศิลปกรรม 50 ปี สันติภาพไทย เป็นต้น

5. การจัดนิทรรศการภายใต้หัวข้อ ศิลปะกับสังคม มีการร่วมแสดงผลงาน และการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรมจากกลุ่มเครือข่ายต่างๆ มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบนิทรรศการศิลปะกับสังคม ไปสู่เทศกาลศิลปะนานาชาติ เพื่อเป็นโอกาสให้ คนรุ่นใหม่ได้เข้าร่วมจัดกิจกรรม ตลอดจนการประกวดวาดภาพ ฯลฯ

กิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์จัดขึ้นในแต่ละปีเป็นการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวหลักคันต่อการเรียนรู้ในเรื่องของแนวคิดปรีดี พนมยงค์ ที่น่าสนใจ และมุ่งเน้นการให้ความรู้ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย อันได้แก่เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ให้ง่ายขึ้น โดยการสร้างความรู้ทางด้านประชาธิปไตยให้กับเยาวชนสามารถต่อยอดการสร้างพลเมืองที่ดี และมีความพร้อมทางด้านประชาธิปไตยในคนรุ่นใหม่

งานทางด้านกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์ ถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ งานกิจกรรมหลัก กิจกรรมรอง กิจกรรมทั่วไป

1. งานกิจกรรมหลัก คือ งานที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ได้แก่ งานวันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ วันที่ 24 มิถุนายน ของทุกปี งานวันรัฐธรรมนูญ เป็นวันที่ได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญ คือ วันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี งานวันชาติกาลของนายปรีดี พนมยงค์ คือวันที่ 11 พฤษภาคม ของทุกปี งานวันสันติภาพไทย เป็นวันที่ทางเสรีไทยได้ประกาศว่าไทยไม่ได้มีส่วนร่วมรบกับประเทศญี่ปุ่นในการประกาศสงคราม คือวันที่ 16 สิงหาคม ของทุกปี งานปาฐกถาในหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับ ปรีดี พนมยงค์ในด้านต่างๆ เป็นต้น

2. กิจกรรมรอง ได้แก่ การจัดประกวดวาดภาพของเยาวชน การประกวดหนังสือรางวัล “ช้างเผือก” รางวัล “รัตน เปสตันยี” โดยเป็นการต่อยอดจากภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ของนายปรีดี พนมยงค์ และในส่วนของรางวัล “รัตน เปสตันยี” เป็นชื่อรางวัลชนะเลิศการประกวด ภาพยนตร์สั้นสำหรับบุคคลทั่วไป โดยเป็นความร่วมมือทางดำเนินกิจกรรมกับมูลนิธิหนังไทย โครงการอบรมดนตรี “ลมหายใจ ดนตรี ชีวิต ” ดนตรีบำบัดของอาจารย์ดุษฎี บุญทัสนกุล พนมยงค์ การจัดแสดงงานทางด้านศิลปะ ดนตรี การละคร ของกลุ่มเครือข่ายของสถาบันเช่น กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร กลุ่มเบบี๋มายด์ กลุ่ม B Floor คนหน้าขาว กลุ่มหุ่นมือ เป็นต้น

3. กิจกรรมทั่วไป เป็นกิจกรรมที่บุคคลภายนอกมาใช้พื้นที่ หรือเป็นกิจกรรมที่สถาบันจัดขึ้น เช่น การจัดปาฐกถา หรือเสวนาในด้านต่างๆการจัดกิจกรรมฉายภาพยนตร์ที่ให้แง่คิดต่อสังคม ฯลฯ เพื่อก่อให้เกิดการขับเคลื่อนต่อกระบวนการประชาธิปไตยตามแนวคิดของปรีดี พนมยงค์

นอกเหนือจากกิจกรรมที่ถูกระบุไว้ในฐานข้อมูลของทางสถาบันปรีดี พนมยงค์แล้ว สถาบันได้ทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายต่ออีกจำนวนหนึ่ง เช่นการร่วมงานในวันชาติกาลปรีดี พนมยงค์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความร่วมมือกับกลุ่มเสรีไทยในการจัดนิทรรศการที่อาคารเสรีไทย หรืองานมอบรางวัลมนัส เสือสิงห์ให้กับบุคคลที่สร้างสรรค์งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อ

ประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง แต่น่าเสียดายที่การจัดงานดังกล่าวพบว่าขาดความต่อเนื่อง เพราะจากปัจจัยหลายๆ อย่างที่มีผลต่อผู้สร้างงานแขนงนี้ การจัดงานของทางสถาบันปรีดีฯ มีทั้งในส่วนนิทรรศการถาวรเช่น ห้องแห่งแรงบันดาลใจ ที่นำเสนอเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์มาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดคำถาม และสิ่งที่ต้องเก็บไปคิดเมื่อชมห้องดังกล่าวแล้ว และในส่วนของการจัดนิทรรศการชั่วคราว โดยใช้พื้นที่ต่างๆ ภายในสถาบันฯ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับรูปแบบงาน หรือรายละเอียดของกิจกรรม เช่น พื้นที่ห้องกระจกแสดงงานสองฟากที่มีความเหมาะสมกับการจัดนิทรรศการหรือการแสดงงานทางด้านศิลปะ ลานอัมจันทร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการแสดงละคร การเสวนา ฯลฯ พื้นที่ด้านหน้าที่ เชื่อมต่อกับตัวสะพานถูกใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ หรือเป็นที่แสดงงานทางด้านศิลปะต่างๆ และหอประชุมภายในที่ถูกใช้งานทางด้านศิลปวัฒนธรรม การเมือง สังคมต่างๆ เช่นการจัดปาฐกถา การจัดเสวนา การแสดงละคร ฯลฯ

ในส่วนห้องค้นคว้ามีการจัดรวบรวมผลงานต่างๆ ของปรีดี พนมยงค์โดยเฉพาะในด้านเอกสาร และตำรา หรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์ แต่จุดด้อยคือ ขาดวัตถุ หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์และสามารถใช้ที่เป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ เนื่องจากวัตถุดังกล่าวทางญาติ หรือผู้มีความเกี่ยวข้องได้นำไปมอบให้กับทาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้ดูแล โดยจัดเก็บไว้ในส่วนของหอจดหมายเหตุ ทำให้ขาดเสน่ห์ที่น่าศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ของปรีดี พนมยงค์

จากการศึกษาออกมาสรุปได้ว่าสถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามแนวคิดทางด้านประชาธิปไตย เสรีภาพ ภารดรภาพของปรีดี พนมยงค์ โดยบทบาทของปรีดี พนมยงค์ถือว่าได้เป็นบุคคลสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์การเมือง การปกครอง และประชาธิปไตย โดยที่มีได้เป็นบุคคลที่มีบทบาททางด้านศิลปวัฒนธรรมโดยตรงเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลร่วมสมัยคือจอมพล ป . พิบูลสงคราม ที่นำเอาวัฒนธรรมมาผนวกใช้กับการบริหารประเทศ ดังนั้นการที่ทางสถาบันปรีดีฯ มีการนำศิลปวัฒนธรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนด้านกิจกรรม จำเป็นที่จะต้องนำเอาผลที่สามารถจับต้องได้คือ ผลงานการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก ” ที่ปรีดี พนมยงค์มีบทบาทเป็นอย่างมา คือเป็นผู้อำนวยการสร้าง และเป็นผู้เขียนบท ดังนั้นจากแนวคิดทางด้านความเสมอภาพ ภารดรภาพ และประชาธิปไตยที่ถูกสอดแทรกอยู่ในภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว ได้ถูกนำมาเป็นธงในการสร้างกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมของนายปรีดี พนมยงค์ โดยจำแนกแยกย่อยกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ เช่น งานด้านภาพยนตร์ งานละคร งานทางด้านศิลปะ และใช้หลักหรือแนวคิดการจัดกิจกรรมในรูปแบบการกระทำซ้ำเพื่อเน้นย้ำให้ทุกคนสามารถที่จะจดจำกิจกรรมต่างๆ ได้ และผนวกช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทางการเมือง และประชาธิปไตยของไทย และปรีดี พนมยงค์ ฯลฯ

กิจกรรมในด้านต่างๆ ของทางสถาบันปรีดีฯ ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดประกวดภาพยนตร์สั้นโดยร่วมมือกับทางมูลนิธิหนังไทย การจัดฉายภาพยนตร์ต่างๆ และการจัดเสวนา วิพากษ์ผลงานด้านภาพยนตร์ การจัดประกวดวาดภาพในกลุ่มเยาวชน ในหัวข้อที่สะท้อนถึงความคิดที่มีต่อประชาธิปไตย การจัดงาน ศิลปะและสังคม ที่มีความหลากหลายของศิลปะในแขนงต่างๆ การจัดแสดงละครที่เกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์เช่น “คือผู้อาวุโสนั้น” การจัดกิจกรรมสาธารณะประโยชน์และบริการชุมชน หรือบุคคลทั่วไปเช่น การอบรมดนตรีพัฒนาคุณภาพชีวิต การให้รางวัล “มนัส แดงสิงห์ ” แก่ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะที่มีบทบาททางด้านประชาธิปไตยในสังคมไทย การจัดทำหนังสือการ์ตูนเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” เพื่อเข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้อย่างง่าย การสนับสนุน และการเอื้อเฟื้อพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับทางนิสิต นักศึกษาและมหาวิทยาลัยต่างๆ ฯลฯ

กิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ได้ทำขึ้นในแต่ละปี แสดงให้เห็นถึงพยายามที่จะเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่มีใจรักในศิลปะ ประชาธิปไตย และเสรีภาพ สวนกระแสกับแนวคิดแหล่งการเรียนรู้สมัยใหม่ที่มุ่งเน้นให้เยาวชนสนใจทางด้านวิวัฒนาการเทคโนโลยี ความสนุกสนาน มากกว่าความเข้าใจใน ศิลปะ และวัฒนธรรมของไทย การสร้างคนรุ่นใหม่ หรือเมล็ดพันธุ์คนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจทางประชาธิปไตย และการเมือง การบริหารจัดการของสถาบันปรีดีบ่งบอกถึงแนวคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ในด้านการครภาพที่เชื่อว่า ทุก ๆ ฝ่ายสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้ว่าจะมีความคิดที่ต่างกัน เห็นได้จากคณะกรรมการของทางสถาบันปรีดีฯ และมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ประกอบขึ้นด้วยคนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง แต่ไม่ส่งผลต่อแนวทางในการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่างๆของทางสถาบันแล ะก่อให้เกิดความแตกแยกแต่อย่างใด สถาบันสามารถที่จะวางตัวเป็นกลางได้อย่างเหมาะสม และเป็นต้นแบบที่น่าสนใจต่อการแสวงหาความปรองดองทางด้านประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแหล่งการเรียนรู้สถาบันปรีดี พนมยงค์ : การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการบริหารจัดการของสถาบันปรีดีฯ และรูปแบบกิจกรรมที่อาศัยศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนนั้น การศึกษากำหนดกรอบไว้เน้นชัดในพื้นที่ของสถาบันปรีดี พนมยงค์เป็นหลัก ทำให้ขาดการเปรียบเทียบกับแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยของแหล่งเรียนรู้อื่นๆ แต่เนื่องจากรูปแบบของสถาบันปรีดี พนมยงค์นับว่ามีรูปแบบที่เป็นเอกเทศ และอยู่ภายใต้องค์กรของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความหลากหลายทางด้านความคิด ความที่จะเสริมในส่วนความคิดเห็นของบุคคลภายนอกประกอบเพื่อให้เกิดความชัดเจนต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น

นอกจากนี้ทางสถาบันปรีดี พนมยงค์ ควรมี กิจกรรมเชิงสัญจรตามเมืองใหญ่เพื่อที่จะเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์ให้กับบุคคลทั่วไปภายในประเทศที่มีความสนใจและต้องการจะศึกษาผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ได้อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนหรือท้องถิ่น ถือเป็นมุมมองเชิงโครงสร้างทั้งด้านสังคม การเมือง และการศึกษาในระดับประเทศ อันส่งผลต่อการเรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของไทยที่เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน ซึ่งทำให้การเข้าถึงความรู้ในด้านนี้ผ่านสถาบันฯ ไม่อยู่ในวงกว้าง

การขับเคลื่อนทางด้านศิลปวัฒนธรรมนับเป็นต้นแบบของการใช้ทรัพยากรพื้นที่ คน และงบประมาณ ที่ถือได้ว่าเป็นจุดเด่น การนำภาพยนตร์มาใช้เพื่อสื่อสารถึงผู้เข้าชม ตลอดจนการกิจกรรมต่างๆ ทุกปี เช่น งานนิทรรศการศิลปะเยาวชน งานหุ่นกระบอกที่มีการจัดเป็นประจำ หรือการประกาศรางวัลมนัส เศียรยางค์ (แดง) ที่มีกำหนดในการจัดทุกๆ 5 ปี การใช้รูปแบบที่แตกต่างจากข้อบังคับกฎระเบียบในระบบราชการ การใช้มุมมองย้อนแย้งกับรูปแบบการดำเนินการของหน่วยงานราชการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความรู้ และความเข้าใจถึงปณิธานปรีดี พนมยงค์ ทำให้สถาบันปรีดีฯ มีรูปแบบที่ค่าแก่การศึกษา และเป็นต้นแบบแก่แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2555). *เกี่ยวกับกระทรวงวัฒนธรรม*. สืบค้นเมื่อ 26 กันยายน 2555, จาก <http://www.m-culture.go.th/ringtone.about.php>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กิตติมา อมรทัต. (2530). *ความหมายของศิลปะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย. (2544). *ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2542). *ภาพยนตร์กับการเมือง(เลือกตั้งไทย-พระเจ้าช้างเผือก-บ้านไร่นาเรา)*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- ชาติรี ประกิตนทการ. (2548). *คณะราษฎรฉลองรัฐธรรมนูญ : ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรม “อำนาจ”*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ชาติชาย อนุกุล. (2554). *วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปะอัตลักษณ์และความหมายแฝง*. ปริญญาโท ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2544, มีนาคม). แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2544 บทความ. *วารสารการศึกษานอกโรงเรียน*. 4(6): 19-23.
- เชวณะ ไตรมาส. (2550). *ข้อมูลพื้นฐาน 75 ปี ประชาธิปไตยไทย 2475 – 2550*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- เชาวน์วิศ เสนพงศ์. (2548). *การเมืองไทยยุคปัจจุบัน ปัญหาการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2520). *รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พี. เพรส.
- โดม สุขวงศ์. (2539). *กำเนิดหนังไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โดม สุขวงศ์. (2533). *ประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทอง นทีพิทักษ์; และคณะ. (2550). *แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบ 4 ภูมิภาค*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ธนิกานจน์ จินาพันธ์. (2552). *โลกาภิวัตน์วัฒนธรรม: สื่อกับท้องถิ่นนิยมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

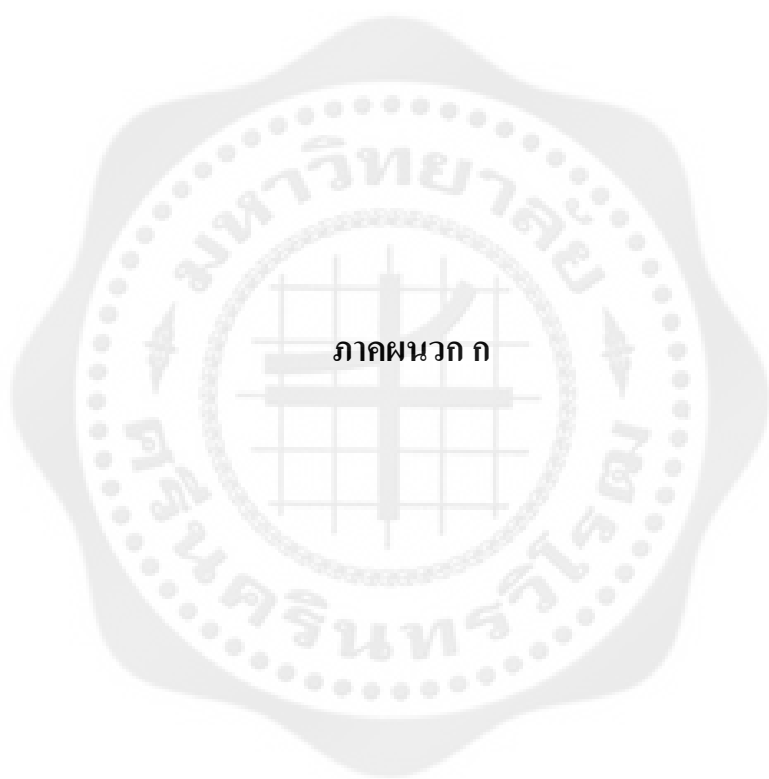
- ชัยรัตน์ จันทร์ปลั่ง. (2550). *การศึกษาวิวัฒนาการภารกิจทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาไทย (พุทธศักราช 2459-2549)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะตะวันตกเป็นศูนย์กลางชาติ*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). “ความยากลำบากในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยด้วยตัวแทน”, ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2546 เรื่องความมั่นคงของมนุษย์*. เชียงใหม่: รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
- บุญเลิศ มาแสง. (2540). *กรณีศึกษาเรื่องการกำหนดเป้าหมายงานเพื่อพัฒนาระบบการบริหารครูอาสาสมัคร กศน.* กรุงเทพฯ: กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- ประณต นันทิยะกุล. (2520). *ปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ*. ใน *การเมืองและสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2552). *ความเป็นอนิจจังของสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2544). *อารยธรรมไทย พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่ม 1 ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ 19*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานพ รักการเรียน. (2545). *มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.
- มารุต บุญนาค. (2548). *ธรรมศาสตร์ประกาศนาม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มูลนิธิปรีดี พนมยงค์. (2552). *แนวความคิดประชาธิปไตยของ ปรีดี พนมยงค์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ตลาดฟ้าโพธิ์เคชั่น.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). *พจนานุกรมศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: เพื่อนพิมพ์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2555). *ความเป็นมาของภาพยนตร์*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2555, จาก <http://www.wikipedia.com/cinema/>
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2549). *ศิลปกรรมศาสตราจารย์*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2543, มกราคม-มิถุนายน). *ปาฐกถาในการสัมมนานานาชาติ พุทธศาสนา : มรดกร่วมทางวัฒนธรรมกับพม่า ลาว และไทย ณ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่องฯศว, ใน สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม*. 1(2): ไม่ปรากฏเลขหน้า.
- วิรุณ ตั้งเจริญ; และคณะ. (2542). *ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรมและศิลปะาชีพ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สกต เตมียสุต. (2475). *จดหมายเหตุ ประวัติการณ์เปลี่ยนแปลงพระธรรมนูญการปกครองประเทศสยามใหม่*. พระนคร: อักษรนิติ.

- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2543). *ความคิดสร้างสรรค์และการสร้างสรรค์*, ใน *ศิลปะวิชาการ* ปี ที่ 1 ฉบับที่ 1 .
เชียงใหม่: คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนอง โลหิตวิเศษ; และสุนทร สุนันทชัย. (2548). *การศึกษาตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุชีพ วรรณสุด. (2554). *สุนทรียศาสตร์ แนวคิดหลังโพสต์โมเดิร์น*. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2554,
จาก http://www.krirk.ac.th/faculty/communication_arts/
- สุภามาส อำดวง. (2554). *แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต* .
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สุมาลี สังข์ศรี. (2543). *ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ:
พิมพ์ดี.
- สุมาลี สังข์ศรี; และคณะ. (2548). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ :*
รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.
- สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. (2555). *รายงานวิจัยพฤษภาคมปี 2535*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2555, จาก
<http://thejeang.exteen.com>
- สุพัตรา สุภาพ. (2525). *สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี*. ฉบับ
แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุวรรณ คำนั่น. (2545). *ศักยภาพคนไทย : ความท้าทายสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้. เศรษฐกิจและ
สังคม*. 5(39): 13.
- สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย. (2550). ความในใจของสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย ศิลปินผู้อยู่ “ข้างหลังภาพ”
ของสถาบันปรีดี พนมยงค์. *สารคดี*. 23(269): ไม่ปรากฏเลขหน้า.
- สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย. (2553). *บทสัมภาษณ์สถาบันปรีดี พนมยงค์*.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์ (2555ก). *100 ปีของสามัญชนนามปรีดี พนมยงค์* สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2555,
จาก <http://www.pridi-phoonsuk.org/centenary-issue-in-sarakadee>
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2555ข). *ความเป็นมาของสถาบันปรีดี พนมยงค์*. สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม
2555, จาก <http://www.pridiinstitute.com>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2555). *นโยบายรัฐบาล*. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2555, จาก
<http://www.cabinet.thaigov.go.th>
- สำนักงานราชเลขาธิการ. (2513). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานใน
โอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2513*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ
(พ.ศ. 2550-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.

- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2555). *คณะรัฐมนตรี*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2555, จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2553). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิทยา.
- ศูนย์ทนายความทั่วไป. (2555). *พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2485*. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php>
- ศูนย์ทนายความทั่วไป. (2553). *พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2486*. สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2553, จาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php>.
- ทง นทีพิทักษ์; และคณะ. (2550). *แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบ 4 ภูมิภาค*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อดิจักร บุญจรัส . (2547). *การคุ้มครองศิลปสิทธิในประเทศไทย* . กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2548). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สวนสาธารณะ : รายงานการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2525). *สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- อำนาจ เข็นสบาย. (2548). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หอศิลป์ : รายงานการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้.
- อำนาจ เข็นสบาย. (2552). *บทสัมภาษณ์ เรื่องสถาบันปรีดี พนมยงค์กับความเป็นแหล่งการเรียนรู้*.
- Kirk W. Elifson; Richard P. Runyon; & Audrey Haber. (1998). *Fundamentals of Social Statistics*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างกิจกรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์

กิจกรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์ มีทั้งกิจกรรมที่ทำเป็นประจำทุกปี กิจกรรมด้านศิลปะ ที่สื่อสารในเรื่องสังคมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแสดงและภาพยนตร์ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีประเด็นที่แตกต่างไปตามสถานการณ์ของสังคม และมีความหลากหลายให้ผู้สนใจได้เลือกสรร

กิจกรรมหลักประจำปี

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
1.	ปาฐกถาปรีดี พนมยงค์	ประจำปี
2.	ปรีดีเสวนา	ประจำปี
3.	งานรำลึกครูอุ้น มาลิก	ประจำปี
4.	งานวันรัฐธรรมนูญ	ประจำปี
5.	งานวันชาติกาลของนายปรีดี	ประจำปี
6.	งานวันสันติภาพไทย	ประจำปี

กิจกรรมทางด้านศิลปะ

1.กิจกรรมศิลปะกับสังคม

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
1.	ปาฐกถาพิเศษ โดย อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เรื่อง “พลิกแผ่นดินจากประติสัมพันธ์สู่สันติประชาธรรมแล้วเดินหน้าต่อไปยังไฉ่”	29 มิถุนายน 2540
2.	งานศิลปกรรมกลางแจ้งท้องสนามหลวง 25 ปี 14 ตุลา โดยฝ่ายศิลปกรรม สถาบันปรีดี พนมยงค์	10-14 ตุลาคม 2541
3.	อบรมให้ความรู้เรื่อง“นวคณาเครือ” โดย ผู้เชี่ยวชาญจากประเทศจีน แปลการอบรมโดย วาณี สายประดิษฐ์	14 กุมภาพันธ์ 2541

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
4.	งาน “96 ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ 72 ปี นักเขียนคณะสุภาพบุรุษ”	31 มีนาคม 2544
5.	งานเชิดชูเกียรติ 3 ศิลปินทัศนศิลป์ดีเด่น ด้านสันติภาพ ประชาธิปไตย ความเป็นธรรม	2 มีนาคม 2545
6.	การสนทนาหัวข้อ “30 ปี ขบวนการเดือนตุลา 30 ปี ของอะไร?” เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม โดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดำเนินรายการโดย สินธุ์ สวัสดิ์ ยอดบางเตย	28 มิถุนายน 2546
7.	เปิดตัวหนังสือกฎหมายตรา 3 ดวง ณ ห้องสัญญา ธรรม-ศักดิ์ ตึกโดม ชั้น 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ปาฐกถาโดย ดร.โกสิน พลกกุล ประธานรัฐสภา หัวข้อ หลวงประดิษฐ์มนูธรรมกับกฎหมายตรา 3 ดวง และสัมมนาวิชาการโดย ดร.ปรีชา สุวรรณทัต นายกำธร เลี้ยงสังธรรม และ ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐู	22 ธันวาคม 2548
8.	การเสวนาในวาระครบรอบ 75 ปี การอภิวัฒน์ไทย หัวข้อ “ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว” โดย อาจารย์สุพจน์ ด้านตระกูล และ ดร.ปรีชา สุวรรณทัต ณ ห้องสมุดฯ สถาบันปรีดี พนมยงค์	วันที่ 3 มีนาคม 2550
9.	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ร่วมกับ สถาบันปรีดี พนมยงค์ หนังสือพิมพ์มติชน จัดสัมมนา หัวข้อ “แนวทางแก้ไข 6 ปัญหาเร่งด่วนของรัฐบาลใหม่” โดย ดร.โกทม อาริยา, บุญเลิศ ช้างใหญ่, วัฒนา โอภาณนัท อมตะ, รศ.ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, ประวิตร โรจนพฤกษ์, ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ	21 มกราคม 2551
10.	งานเสวนารำลึกถึงชีวิตและผลงานของสุพจน์ ด้านตระกูล : นักคิด นักเขียน ผู้กล้าแสดงสัจจะให้สังคม ประจักษ์/	6 มีนาคม 2552

2. กิจกรรมศิลปะกับเด็ก

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
1.	การเปิดนิทรรศการและมอบรางวัลศิลปะเด็กและเยาวชน	ประจำปี

กิจกรรมการแสดง

1. ศิลปะการแสดง

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
1.	อบรมดนตรีพัฒนาคุณภาพชีวิต “ลมหายใจ คนตรีชีวิต” โดย ครูคุณุฎี บุญทัศนกุล	ประจำปี
2.	การแสดงดนตรีและอ่านบทกวีโดย เอี้ยว ณ ปานนั้น จีบ อ่านบทกวี ละครไปโดยอ้นคนหน้าขาว ร่วมกับนักแสดงชาวญี่ปุ่น	20 เมษายน 2539
3.	การแสดงละครเวทีเรื่อง “คือผู้ก่อตัว 2475” เนื่องในวาระครบรอบ 100 ปี ชาตกาล รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดิพนมยงค์ โดย กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร	25-26-27 กุมภาพันธ์ 2542
4.	การแสดงงานนิทรรศการศิลปกรรม กลางแจ้ง “ประชาธิปไตยในเงามืด”	11-14 พฤษภาคม 2543
5.	ละครเรื่อง “เมืองนิมิต” โดยพระจันทร์เสี้ยวการละคร	11-12, 17-18-19 24-25-26 สิงหาคม 2544
6.	มหกรรมการแสดงแสนหรรษา จัดร่วมกับมูลนิธิไชนาและคณะละครชายหุ่น	19 มิถุนายน 2548
7.	การแสดงละครใบ้เรื่อง “ไทยจำ...” โดยกลุ่มเบบี๋ไม้ม	วันที่ 25 ตุลาคม 2552

2.กิจกรรมด้านภาพยนตร์

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
1.	ฉายภาพยนตร์เรื่อง “ข้าวกำมือเดียว” จากหอภาพยนตร์แห่งชาติ	5 กรกฎาคม 2538
2.	งานประกวดภาพยนตร์สั้นและพิธีมอบรางวัล “ช้างเผือก ”และ “รัตน์ เปสตันยี ” จัดโดยมูลนิธิหนังไทย หอภาพยนตร์แห่งชาติ สถาบันปรีดี พนมยงค์ และ ฯลฯ	16-17 สิงหาคม 2540
3.	ฉายวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่อง “ครูครับ เราสู้เพื่อฝัน ” ร่วมกับ ขบวนการทหารสอง	23 มกราคม 2542
4.	งานฉายภาพยนตร์สั้นและมอบรางวัลภาพยนตร์สั้น รางวัลช้างเผือก รางวัลรัตน์ เปสตันยี และรางวัลยุคนาถ กระจ่าง จัดร่วมกับมูลนิธิหนังไทย หอภาพยนตร์แห่งชาติ และ ฯลฯ	16-17 สิงหาคม 2543
5.	พิธีส่งมอบฟิล์มและจัดฉายภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ในวาระครบรอบ 60 ปี แห่งการออกฉายครั้งแรกในโลก ณ โรงภาพยนตร์เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ เวลด์เทรดเซ็นเตอร์ โดยความร่วมมือของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์, เทศกาลภาพยนตร์เอเซีย แห่งเมืองโควิลล์ ประเทศฝรั่งเศส ,สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส , กระทรวงการต่างประเทศ สถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ , โทรทัศน์ช่อง 5 ฝรั่งเศส, สายการบินแอร์ฟรานซ์, วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล , สถาบันปรีดี พนมยงค์, หอภาพยนตร์แห่งชาติ, บริษัทดิชน, เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ , บริษัทโกดัก ประเทศไทย จำกัด และมูลนิธิหนังไทย	4 เมษายน 2544
6.	งานวันสันติภาพไทย ณ สวนเสรีไทย เขตบึงกุ่ม กิจกรรมประกอบด้วย นิทรรศการและฉายวีดิทัศน์ “เสรีไทย” และ การฉายภาพยนตร์เรื่อง “ยุวชนทหาร” และ “บางระจัน”	16 สิงหาคม 2545

ที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
7.	ฉายภาพยนตร์เรื่อง Frida และ Chiwason	20 กุมภาพันธ์ 2547
8.	ฉายภาพยนตร์ชุด “สะท้อนให้แง่คิดกับสังคม ” เรื่อง Real Women Have Curves 2002, Since Altar Left ๒๐๐๔ และ Flat Liners 1999	8 มกราคม 2548
9.	ฉายภาพยนตร์ชุด “บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์” เรื่อง Amadeus 1984, Elizabeth 1998 และ Lawrence of Arabia 1962	5 มิถุนายน 2548
10.	เทศกาลภาพยนตร์ไทยครั้งที่ 1 ฉายภาพยนตร์ไทยเรื่อง โรงแรมนรก (1957) และ โทน (1970)	7 มกราคม 2549
11.	ฉายภาพยนตร์ ชุด เพื่อนรักสัตว์โลก เรื่อง Congo (1995) Minoe (2006) Free Willy (1993) ณ ห้องสมุดฯ สถาบันปรีดี พนมยงค์	6 มกราคม 2550
12.	ฉายภาพยนตร์ไทยในวาระต้อนรับปีใหม่ 2551 เรื่อง ไชยา (2550) พลอย (2550) ชัตเตอร์กดติดวิญญาณ ณ ห้องสมุดฯ สถาบันปรีดี พนมยงค์	5 มกราคม 2551
13.	ฉายภาพยนตร์ ชุด ผู้หญิง ชีวิต ความรัก เรื่อง The Memory Keeper's Daughter (2008)/ Eat Drink Man Women (1994)/ The Hours (2002) ณ ห้องสมุดฯ สถาบันปรีดี พนมยงค์	28 กุมภาพันธ์ 2552

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างภาพกิจกรรมของสถาบันปรีดี พนมยงค์

แผนภาพ วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2531 พิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างอาคารสถาบันปรีดี พนมยงค์

แผนภาพ คุณสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย ผู้เป็นกำลังกำลังสำคัญในการเสนอแนวคิดออกแบบและก่อตั้งอาคารสถาบัน
ปรีดี พนมยงค์

แผนภาพ พิธีเปิดนิทรรศการศิลปะเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 1 หัวข้อ “ชีวิต ความฝัน สันติสุข”
วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2538 จากซ้าย สันติสวัสดิ์ ยอดบางเตย ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ศักดิชัย บำรุงพงศ์

แผนภาพ การตัดสินภาพศิลปะเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 2 ประจำปี พ.ศ. 2542 หัวข้อ “ความดี”

แผนภาพ แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ร่วมกันเขียนภาพคัดค้านการเมืองเดือนตุลาขึ้นใหม่เพื่อมอบให้มูลนิธิ 14 ตุลาคม จัดโดย สถาบันปรีดี พนมยงค์ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2546

แผนภาพ กิจกรรมการเสวนา 30 ปี ขบวนการเดือนตุลา 30 ปีของอะไร? ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม โดยเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สันธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย และสุชาติ สวัสดิ์ศรี ณ ห้องประชุมสถาบันปรีดี พนมยงค์ วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2546

แผนภาพ การปาฐกถา หัวข้อ “แปดทศวรรษสยามปฏิวัติ: ความคิดว่าด้วยระบอบประชาธิปไตยในระยะเปลี่ยนผ่าน” โดย ศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ อาภารณ์สุวรรณ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายพิศรวัส ภูทอง
วันเดือนปีเกิด	14 เมษายน 2513
สถานที่เกิด	กำแพงเพชร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	136/79 หมู่บ้านพิพรพงษ์ 1 ถ. วิภาวดีรังสิต ต. สนามบิน อ. ดอนเมือง จ. กรุงเทพฯ 10210
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย- ศรีนครินทรวิโรฒ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2530	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนวัดราชาธิวาส
พ.ศ. 2534	ปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2537	Bachelor of Fine Arts (Printmaking) Southern Illinois University at Carbondale USA.
พ.ศ. 2539	Master of Fine Arts (Printmaking) Fort Hays State University USA.
พ.ศ. 2557	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศศ.ด.) สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ